

Tu su svuda oko vas,
samo treba da ih
pronadjete i posetite.

ŠETNJA KROZ VREME

„DRAGANOVA NAGRADA“
ZA NAJBOLJE PUTOPISE STARIJIH OSOBA

A zmajevi? Lažu Tamničani
Mi znamo da ih ima i u Šumadiji.
Samo treba verovati.

Beograd, maj 2017,

ŠETNJA KROZ VREME

„Draganova nagrada“
za najbolje putopise
starijih osoba

ŠETNJA KROZ VREME

„Draganova nagrada 2017“ za najbolje putopise starijih osoba

Grupa autora

Izdavač:

Udruženje građana „Snaga prijateljstva“ – Amity

Ulica Pariske komune 1/12

11070 Novi Beograd

tel/faks 011/66-71-523

e-mail: nada@amity-yu.org

www.amity-yu.org

Urednik:

mr Nadežda Satarić

Dizajn i priprema za štampu:

Ivan Halupka

Lektura:

Mira Satarić

Aleksandra Jovanović

Štampa:

Inpress

ISBN: 978-86-89147-06-3

Beograd

maj 2017. godine

SADRŽAJ

Uvodna reč.....	8
Recenzija, Miljurko Vukadinović.....	10
Najbolja ženska putopisna priča.....	13
1. „Park srpske heroine“, Jelena Lopušina.....	14
2. „Ljubljana, Bled i Bohinj ili priča o prijateljstvu“, Biljana Benić.....	20
3. „Putem vina i sećanja“, Ljubica Žikić.....	28
Najbolja muška putopisna priča.....	35
1. „Zemlja izuzetnih prirodnih lepota – Norveška“, Aleksandar Damjanović.....	36
2. „Parče neba“, Branislav Bane Docin.....	44
3. „Susret u Veroni“ Vitomir Ćurčin.....	49
Najbolja priča o putovanju po Srbiji.....	57
1. „Ulični turista ili šetnja kroz prošlost“ Dimitrije Janičić.....	58
2. „Dolinom Pčinje“, Tomislav Milković.....	67
3. „Zarastoše staze naše“, Radovan Vučić Saković.....	73
Najbolja priča o putovanju u inostranstvo.....	81
1. „U zemlji Džingis Kana i divljih konja“, Zlata Rakić.....	82
2. „Molitve na jezeru Ladoga“, Ljiljana Pantelić Novaković.....	89
3. „Tahićanska čorba“, Miomir Pavlović.....	98
Najbolja putopisna pesma.....	105
1. „Hilandar“, Ljubomir O. Vujović.....	106
2. „Grdanov grob“, Branislav M. Vuković.....	108
3. „Putovanje u mladost“, Dane Polić.....	109

Posebno pohvaljeni radovi.....	111
• „La bella Italia“, Biljana Dimitrijević Martinov.....	112
• „Mašina“, Branko Popović – Miles.....	117
• „Mlogo ubavo“, Budimir Buda Stanković.....	122
• „Krstarenje Mediteranom i poseta Svetoj zemlji“, Gordana Radelić.....	127
• „Prva đaćka ekskuzija“, Irena Milosavljević.....	133
• „Sećanje na zimsko putovanje“, Jovan Pejčić.....	137
• „Sladoled sa ukusom ljubavi“, Jovanka Dimitrijević.....	141
• „Malezija u srcu – srce u Maleziji“, Ljubica Golić.....	149
• „Putevi znanja, zdravlja i mudorsti“, Miladin Lekić.....	157
• „Put u zavičaj“, Milan Vorkapić.....	166
• „Krstinin potonji dan“, Miloje Stevanović.....	175
• „Ljubav na putovanju“, Miroslava Matić.....	182
• „Zimska avantura“, Olgica Ćurčin.....	185
• „Suza nad Medovom“, Radojica Radović.....	190
• „Oko zlatiborsko“, Zora Mikić.....	199
Pogovor, Vidak M. Maslovarić.....	204

Dragi čitaoci,

Pred vama je publikacija **Šetnja kroz vreme** u kojoj je predstavljeno 30 najboljih putopisnih zapisa starijih koji su pristigli na **III Konkurs za „Draganovu nagradu 2017“**.

Cilj Konkursa je da promoviše aktivno starenje i da stvori prostor za razmenu iskustava, znanja, lepota i izazova starenja i mudrosti naših starijih autora.

Na Konkurs koji je bio otvoren od 01. januara do 01. marta 2017. godine, pristigli su radovi 192 autora, od kojih je 178 autora iz Srbije, a 14 iz Crne Gore, Švajcarske, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Grčke. U skladu sa propozicijama Konkursa, za ocenjivanje je selektovano 189 radova.

Među autorima putopisnih zapisa su 108 žena i 84 muškarca, sa 67 različitih lokacija, od kojih su 19 iz seoskih sredina u Srbiji. I ove godine, autori radova su najrazličitijih zanimanja, nivoa obrazovanja, počev od domaćica, zanatlija, službenika, inženjera, ekonomista, prosvetnih radnika, advokata, umetnika... Najmlađi od njih ima 60, a najstariji 92 godine.

Komisija u sastavu: Jelena Očić, novinarka; Vidak Maslovarić, književnik; Aleksandra Jovanović, urednica portala Penzin; Mira Satarić, dipl. filolog, predstavnik Amity-a i Beba Kuka, ćerka Dragana u čiju čast i sećanje je nagrada i osnovana, ocenjivala je radove iz sledećih kategorija:

- 1. Najbolja ženska putopisna priča – 39 radova**
- 2. Najbolja muška putopisna priča – 25 radova**
- 3. Najbolja priča o putovanju po Srbiji – 31 rad**
- 4. Najbolja priča o putovanju u inostranstvo – 55 radova**
- 5. Najbolja putopisna pesma – 39 radova**

Pored svih nagrađenih radova, po prva tri iz svake od 5 kategorija, u ovoj publikaciji je štampano još 15 posebno pohvaljenih radova.

Želeli bismo da iskoristimo i ovu priliku da se zahvalimo svim autorima koji su ove godine učestvovali na Konkursu. Nadamo se da će ova publikacija inspirisati još veći broj starijih osoba iz Srbije i regiona, da nam se priključe i da narednih godina sa nama podele svoje bogato putopisno i životno iskustvo i na taj način daju svoj lični doprinos promociji aktivnog starenja.

Veliku zahvalnost dugujemo svima koji su uključeni u realizaciju Konkursa i koji svojim volonterskim angažmanom doprinose da naša inicijativa, baš kao i broj starijih autora koji nam šalju svoje radove, iz godine u godinu raste. U vremenu u kome ekonomski rast u velikoj meri određuje kvalitet naših života i odnosa, ovi predivni ljudi nam pokazuju da još imamo dovoljno ljubavi, saosećanja i spremnosti da deo onoga što znamo, možemo i imamo podelimo sa drugima.

Do sledeće godine i našeg narednog Konkursa,
želimo da vas podsetimo da:

„Nisu bitne godine vašeg života.

Bitno je kakav život živite u godinama koje imate.“

S poštovanjem,
Nadežda Satarić
Beba Kuka

PUTOPIS KAO DUŠOPIS

Putopisne priče, zapisi i pesme nastale od onih koji broje od 61. do 92. godine, spisane od onih koji nisu profesionalni pisci ali – to ovaj zbornik nagrađenih i pohvaljenih radova nesumnjivo pokazuje – pravo su osveženje. Koliko za autore a ništa manje i za najšire čitalaštvo. Time se ova misija – ovaj vid stvaralačkog okupljanja - po treći put zaredom, itekako potvrđuje svrsihodno, osmišljeno, jednom rečju dragoceno.

Za autore, ovi radovi su prave duševne iskaznice, duhovna relaksacija, uživanje u putovanju koje je ravno uživanju u tekstu, jedno dragoceno iskustvo koje sa čitaocima dele, ono iskustvo koje pobeđuje i vreme i godine, oplemenjujuće; ono koje autorima donosi uzbuđenje i sreću... Vidimo, osećamo i razumemo da je putovanje životodajno jer pokreće maksimum emocija u sekundi, da dušu pročišćava, da emocija ide u korak sa događajima i viđenim tj. proživljenim.

Svejedno putuje li se kroz vreme u Beč, taj nepresušni katalog (i srpske) istorije, čudovišnih građevina i umetničkih lepota koja oplemenjuju život i čini ga i u ovo smutno vreme mogućim. Tim pre kad autorka (Jelena Lopušina, 63) želim kazivanjem i uvođenjem kazivača sazda pomenik jednoj izuzetnoj ličnosti - Diani Budisavljević, onoj koja je spasiteljka 12.000 srpske, romske i jevrejske dece, u najmračnije vreme NDH-a, onoj koja ima ulice u Beogradu, Banjaluci, Dubici i Pančevu a u Beču – park... Svejedno je da li je put vina i sećanja ona dušina uzdanica za promenom i kvalitetnijim životom, kako nas šezdesetogodišnja senzibilna životoljubna Ljubica Žikić podučava...

Pojedini od nagrađenih autora su nam poetički ocrtali svoj ugao prema putopisu na književno odgovoran i ubedljiv način. Evo tih lirsko-esejističkih putokaznih otkrića.

Putuje se za „lavinom misterije prirode i nepredvidivosti istorije“ (Ljiljana Pantelić Novaković, sedamesetogodišnji inženjer tehnologije), jer „svaka sekunda provedena na ovom putu je veliki poklon srcu“,

kako veli Novosađanka Zlata Rakić (73 godine), dodajući da „lepota odmara oči i um“. Putuje se i u kolicima, gde je pogled kroz prozor najčešći pogled. Tada je putovanje „parče neba“, kako nam se poverava šezdesetjednogodišnji Branislav Bane Docin, magistar psihologije iz Požarevca, ukazujući nam na suštinsku razliku – kad se ode u zavičaj, u prirodu gde se nebo bolje vidi. Jednostavno i neponovljivo „parče neba zamenio je za ceo nebeski svod“. Putovanje kroz Srbiju može da se odigrava tamo gde živimo, u trouglu ulica koje okružuju zgradu u kojoj živiš, uči nas Dimitrije Janičić (82) novinar u penziji, jedan od najstarijih od nagrađenih autora koji je u zadatom prostoru do pet stranica ponudio više od 5 nezaboravnih priča o ličnostima naše kulturne istorije i književnosti (o ljubavima Velimira Rajića i Milana Rakića, o kući Laze K. Lazarevića, o najknjiževnijoj kući Beograda – kući Ilićevih, o pesniku „Plave grobnice“ i još mnogo čemu... Pesnici nam izdašno potvrđuju da je i molitva putovanje, pa na najlepši način zaokružuju ovu književno odraslu avanturu zrelih ljudi koji putujući (kako ovde čitamo) menjaju svoj život i pogled na svet. Malo li je?!

Miljurko Vukadinović

Kategorija:

**NAJBOLJA ŽENSKA
PUTOPISNA PRIČA**

PARK SRPSKE HEROINE

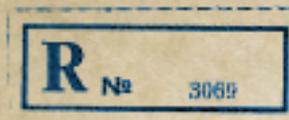
„Austrijanci i Srbi u Beču posećuju memorijalni kutak posvećen Diani Budisavljević, srpskoj snaji koja je u vreme NDH od smrti spasla 12.000 dece.“

„Mnogo puta sam bila u Beču, ali nikada nisam imala vremena da se posvetim traganjima za tragovima srpske istorije u glavnom gradu Austrije. Na to me inspirisala novinska vest da je 'Beč danas glavni grad srpske dijaspore sa 200.000 naših ljudi'. Pitala sam se posle takve vesti – pa, gde su ti naši ljudi?“

„Tu su svuda oko vas, samo treba da ih pronađete i posetite. U Beču živi najmanje dve vrste Srba, istorijski i savremeni“, rekao mi je poznanik, Zoran Kalabić, Paraćinac koji u gradu na Dunavu nosi titulu najboljeg trgovca nekretnina.

Gospodin Kalabić mi je zapravo rekao da u austrijskoj prestonici postoje starovekovni Srbi, pokojnici, koji su zapisani u istorijskim dokumentima i spomenicima. I živi Srbi, graditelji Beča i austrijske industrije i privrede.

Srbi su prvi put stigli u Beč 1524. godine, posle bitke na Mohaču. U zvaničnim dokumentima se pominju 1670. godine kada je car Leopold I opunomoćio Srbe i Jermene da posreduju u trgovini Zapada i Istoka. Prisustvo Srba u Beču evidentno je i pre i posle ukidanja turske opsade 1683. godine. Posle toga masovno naseljavaju deo bečkog predgrađa Ratzenviertel (Raška) izvan zidina. Doseljavaju se u velikom broju i nakon seobe Srba (1690) pod Arsenijem Trećim Čarnojevićem i (1739) pod Arsenijem Četvrtim Jovanovićem.

„Tada im je trebalo pet dana kolima ili tri dana jahanja na konju da bi se stiglo u Vijenu, kako je zovu Austrijanci, Mađari i Evropljani. Danas se autobusom u Beč stiže iz Beograda za 6 sati, a brzim automobilima za 4 sata – pričao mi je gospodin Kalabić, koji je kao moj privatni vodič odlučio da me prošetata po „srpskim mestima“. I da me upozna sa, kako reče, nekim znamenitim Srbima.“

Beč je grad na brdima koji silazi na obale Dunava. Kao raskrsnica Starog kontinenta prema jugu i severu, oduvek je bio luka sreće za putnike namernike i poslovne ljude, ali i utočište nesrećnika koji su bežali od siromaštva sa juga, prema bogastvu na severu Evrope. U tom traganju za boljim životom srpski narod je iz Srbije u pet seoba stizao u carski grad. I za sobom je ostavljao mnoge tragove.

Gde god da su se selili, Srbi su prvo gradili sale za zabavu, birtije i kafane, a potom crkve. U Beču je prvu kafanu još 1683. godine, otvorio Srbin rodnom iz Sombora. Vlasnik Franjo Đura Kolčić je prvoj srpskoj kafani dao naziv „Kod zrna zelenog pasulja“ - pričao mi Kalabićev prijatelj Dragan Matić, legendarni ugostitelj iz austrijske prestonice, danas vlasnik restorana „Aleksandra“.

Matić je 1982. godine pristigao iz istočne Srbije i započeo svoju bečku ugostiteljsku karijeru sa lokalom „Triesterštrase“. Kada je otvorio svoj peti restoran u Beču, dao mu je ime po svojoj kćerci.

„Za naše ljude u dijaspori, kafana je uvek bila značajna institucija, tu su se sklapali dogovori, spremali pučevi, donosili zakoni, započinjale i završavale se ljubavi. Za strance, naši restorani su muzeji srpske duše, mesta gde mogu da osete našu zemlju, da uživaju u vrelom mesu sa roštilja i medenjacima Šumadije“, pričao mi je Dragan Matić, inače, poreklom iz Brze Palanke.

Žali se da u Beču ima dvadesetak srpskih kafana, a samo četiri hrama Srpske pravoslavne crkve, jedna kapela i sedam parohija.

„Srbi su Božićni ljudi, jer svoju crkvu posećuju samo na praznik rođenja Isusta Hrista, a kafane svakog petka, subote i nedelje. Možda je to i zato jer smo prvo pravili kafanu, pa božji hram“, težio se glasno Dragan Matić.

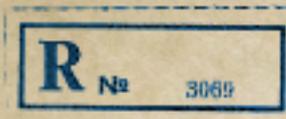

Srpska crkvena opština posvećena Svetom Savi je formirana davne 1860. godine. Saglasnost je dao Bečki dvor, na molbu grupe uglednih Srba i patrijarha srpskog Josifa Rajačića. Crkva je dovršena 1890. i ima status sabornog hrama. Hram Svetog Save, koji se nalazi u jednoj bečkoj zgradi, ima prvu i drugu parohiju i obuhvata šest gradskih kvartova.

„Sa crkvama i kafanama, Beč je izrastao u srpski duhovni centar, jer su neki restorani, poput „Aleksandre“ izrasli u kulturne ustanove, u kojima se održavaju književne večeri, izložbe slika, tribine o srpskom nacionalnom pitanju. A od kada je godine 1836. postavljen prvi srpski konzul, Beč je postao politički centar austrijskih Srba“, priča dok nas vodi do Ambasade Republike Srbije, a potom do zgrade Generalnog konzulata Republike Srbije moj domaćin Zoran Kalabić. Snagu političkog centra Srba ovaj grad dobio je ne samo zbog toga jer je postao naše diplomatsko sedište, pa i centar naših misija, već i zato jer je bio životna stanica i utočište srpskih vladara. U Vijeni su na duže vreme boravili knjaz Miloš Obrenović, njegov sin Mihailo Obrenović, knez Aleksandar Karađorđević i kneginja Persida, vladika Petar Drugi Petrović Njegoš, knez Danilo, pa srpski kralj Milan Obrenović.

Slanjem mladih školarca na studije i odlaskom intelektualaca na školovanje i rad, Beč je s početka 19. veka postao veliki rasadnik srpske inteligencije i centar srpske kulture. Slavni bečki intelektualci su bili, na primer, Mihajlo Obrenović, Stojan Novaković, Đura Daničić, Valtazar Bogišić, Jovan Jovanović Zmaj, Vuk S. Karadžić, Jovan Cvijić, Dimitrije Davidović, Petar Kolendić, Milutin Milanković, jedan od najvećih svetskih naučnika. Pokrenuli su prvu srpsku štampariju i prve „Novine serbske“ i časopise. Mnogi su postali vladari i ministri, naučnici i akademici.

„U Leber štrase, na groblju Svetog Marka, postojao je spomenik

knezu Aleksandru Karađorđeviću, dok su na drugim grobljima spomenici Vuku Karadžiću i Branku Radičeviću. Drugi gradski spomenik Vuka Karadžića se nalazi u trećem okrugu“, otkrio mi je profesor Srđan Mijalković, prvak ovog društva i kulturni poslenik.

Mijalković mi je nabrojao da Beč ima 14 spomen ploča srpskih velikana. Svoje spomen ploče imaju Ruđer Bošković, Matija Vuković, Miša Dimitrijević, Vuk S. Karadžić, Laza Kostić, Petar Petrović Drugi Njegoš, Dositej Obradović, Petar i Paula Preradović, Branko Radičević, i naši gradovi Beograd, Petrovaradin i Senta. Pored Vuka S. Karadžića i Ruđera Boškovića, svoju bistu ima i Nikola Tesla u Tehničkom uzeju.

U austrijskom glavnom gradu je i devet ulica srpskog porekla, od kojih je najpoznatija Preradovićeva, po Pauli Preradović, književnici i autorki austrijske himne, kao i trg sa imenom Beograd.

„Na prostoru ulice Rosauer Lande, prema Mostu mira u 9. bečkom okrugu Alsergrund, nalazi se srpski park koji nosi ime po ratnom heroju i humanisti Diani Budisavljević. Morate da ga posetite. Mi, bečki Srbi, jako smo ponosni na taj park“, rekao mi je iskreno profesor Srđan Mijalković, uvek nasmejani i vredni srpski patriota.

Otišla sam do Mosta mira i njegovog šetališta, zakoračila na zeleni tepih prepun cveća. Ovaj deo bečkog šetališta pored kanala za regulisanje gradskih voda i brodski saobraćaj pretvoren je u igraonicu za najmlađe. Udaljen od saobraćajnica i gradske gužve i buke, park pruža mir, tišinu, priliku za igranje dece i za uživanje njihovih roditelja, šetača i njihovih kućnih ljubimaca. Ono što je mene najviše iznenadilo i zadivilo jeste da je na ulazu stajala tabla na kojoj piše:

*„Spomen park podignut u znak sećanja na humanistu
Dianu Budisavljević“*

Otvoren je sredinom oktobra 2014. godine na inicijativu bečkih Srba, pre svih gospodina Nedeljka Savića. Njegov predlog su opštinske vlasti 9. bečkog okruga podržale i na travnatom prostoru opštine Alsergrund, kod Mosta mira izgradile Spomen park srpskoj snaji.

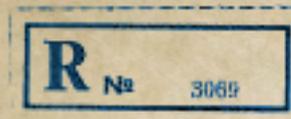
„Mi smo još 2011. godine, u znak sećanja na veliko i nezaboravno delo Diane Budisavljević koja je u vreme NDH spasla živote 12.000 srpske, jevrejske i romske dece i obezbedila im budućnost, podneli zahtev gradu Beču da jedna ulica ili park dobiju ime ove srpske heroine. To smo učinili i zbog toga da Srbi u Austriji i Austrijanci javno odaju počast njenom delu, da park posvećen srpskoj snaji postane simbol za zbližavanje Srba i Austrijanaca i njen humanitarni i naš zajednički rad“, ispričao mi je istorijat ovog srpskog spomenika i parka profesor Srđan Mijalković, predsednik SPKD „Prosvjete“ u Austriji.

Diana Budisavljević, rođena Obekser, poreklom je iz Insbruka. Rođena je 1891. godine u ovom gradu. U Insbruku je radila kao medicinska sestra i tu je upoznala svog budućeg supruga, doktora Julija Budisavljevića, Srbina iz Hrvatske. Nakon venčanja, par se seli u Zagreb gde ostaje i u Drugom svetskom ratu.

U toku rata, Diana sa nekoliko bliskih saradnika, među kojima su bili Marko Vidaković, Đuro Vukosavljević, Kamilo Bresler, Ivanka Džakula, Dragica Habazin, Jana Koch, Tatjana Marinić, Vera Černe, Branko Dragišić, Ljubica Becić u „Akciji Diane Budisavljević“ rizikuje sopstveni život da bi spasila mališane, uglavnom srpskog (sa Korduna i Kozare), ali i jevrejskog i romskog porekla. Diana se 1972. godine vratila u svoj rodni grad Insbruk i tu je i umrla 1978. godine.

Bečlije, međutim, nisu tokom 2014. godine u početku bile voljne da prihvate predlog Srba da podignu spomen park svojoj snaji.

„Kada smo oformili tim za izradu projekta i započeli akcije informisanja bečke i srpske javnosti o delu Diane Budisavljević, otkrili smo da ono nije bilo dovoljno poznato ni samim Austrijancima. U jednom okrugu su odbili naš predlog samo zato jer ime Diana Budisavljević nije lako Austrijancima za izgovaranje!? Srećom našli smo partnere u 9. bečkom okrugu, koji se nalazi u središtu Beča i ima oko 40.000 stanovnika. Danas je ovaj park njihovo omiljeno mesto okupljanja i odmora“, otkrio mi je profesor Mijalković.

Diana Budisavljević je nosilac mnogih priznanja i ordenja za svoj nadljudski humanitarni rad. Njeno ime nose ulice u Beogradu, Banjaluci, Dubici i Pančevu.

Srbija je posthumno odlikovala Dianu Budisavljević zlatnom medaljom za hrabrost nazvanom po Milošu Obiliću. A Srpska pravoslavna crkva joj je dodelila prvi, novoustanovljeni Orden carice Milice.

Srpsko prosvetno i kulturno društvo „Prosvjeta“ koje vodi moj drugi vodič, profesor Srđan Mijalković, upravo je pokrenulo inicijativu da i tvorac srpskog jezika dobije park u prestonici Austrije. Time će Srbi ostaviti još upečatljiviji trag u austrijskoj prestonici i Beč pretvoriti u najveći srpski grad u inostranstvu, koji treba posećivati i u njemu istraživati istoriju iseljenog srpskog naroda.

Autor: Jelena Lopušina, 63 godine, Zemun
dipl. mašinski inženjer u penziji

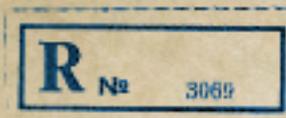
LJUBLJANA, BLED I BOHINJ ILI PRIČA O PRIJATELJSTVU

Želela bih da ti pokažem lepote Srbije, čini mi se da ih ne poznaješ dovoljno. Predlažem dvodnevno putovanje do Zlatibora i Višegrada, spavanje u hotelu na Mokroj gori”, rekla sam Zdenki gotovo molećivo. Oduvek mi se činilo da nekako podcenjivački gleda na sve što se nalazi severno od Dunava i istočnije od Vukovara.

„Ne“, odsečno je rekla, „znaš što smo si obećale pre četrdeset godina, idemo vidjeti Bled.“

Istina je. Nagnute nad debelim udžbenikom iz organske hemije, umotane, ona u ćebe a ja u babin pršnjak, u prohladnoj studentskoj sobi na Vinkovačkoj cesti u Osijeku, pored peći u kojoj je sagorevala nafta puštena tek toliko da kapa u plamenik, grejale smo se mojim pričama o gimnazijskoj ekskurziji u Sloveniju, tada zavejanu rumenim i zlatnim bojama oktobra a opet, kao i uvek, ispunjenom zelenilom crnogoričnih šuma i njihovim odrazom u ledničkim jezerima. Kako su mamili modri vrhovi Alpa pokriveni belim snegovima i oblacima naših mladalačkih snova o daljinama koje čekaju na nas da ih osvojimo. „Bled, takva lepota se ne može opisati“, govorila sam u zanosu, dok je u meni, još sve treperilo sećanjem na njega, moju nežnu simpatiju, moju skrivenu tajnu, dečaka koji je ipak više i od zanosnog jezera, grejao sva moja dotadašnja đaćka jutra.

„Kada se zaposlimo, sa nekom od prvih plata idemo u Sloveniju“, rekla je Zdenka odlučno. Uvek je bila ozbiljna, vredna, praktična. Inženjer po rođenju. A ja, tiha, slaba, poslušna. Pesnik po rođenju, koji je ispoštovao porodičnu odluku da treba studirati ono s čime se može odmah dobiti posao. „Budućnost Vojvodine je u prehrambenoj industriji“, bile su konačne reči oca a po pitanju izbora mog zanimanja.

Nismo nikad otputovale u Sloveniju. Puno se toga dogodilo u proteklim godinama. Najviše su nas udaljili poslednji ratovi i nekakvi stalni politički sukobi između naših zemalja. Ja sam se vratila nakon studija, kući u Srbiju, a Zdenka je ostala u Hrvatskoj. Dvadesetak godina se nismo čule a onda sam je potražila. Udala se, promenila prezime, adresu. Sve vreme je ostala stalna samo njena ljubav prema radu, njena odanost šećerani i špiritani u kojima je radila, odanost i poštovanje prema pravim majstorima svoga zanata, laboratoriji za ispitivanje šećerne repe koju je osnovala, njome rukovodila i sada je, odlaskom u penziju, ostavila mlađima, pomalo uplašena za njen opstanak. Pored laboratorije, njeno srce, vreme i misao su ispunjavali Željka, prelepa dvadesetogodišnja kćerka, zagrebačka studentkinja medicinske biohemije, muž i neoženjeni brat o kojima se brine. Putovanje smo uplatile preko novosadske agencije. I Zdenka se složila da je tako jeftinije.

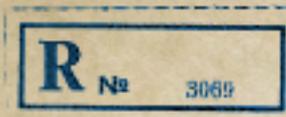
Osvanule smo u Ljubljani. Taj pretposlednji vikend aprila je bio tmuran. Grad nas je dočekaao sav ozbiljan, možda u šest časova ujutro još pospan, bez ljudi. Samo je Ljubljanica bila zelena. Sivilo je, činilo mi se, prekrilo i brdo Rožnik na čijem vrhu se nalazi tvrđava koju nazivaju i Ljubljanski grad, atrakcija za posetioce koji sa njega mogu videti panoramu cele, urbanistički veoma uređene Ljubljane. Ona je i poseban gradski simbol. Neki njeni zidovi potiču iz rimskog doba a prvi pisani izvori svedoče o naseljavanju ovog zamka u XII veku. Tada grad nosi nemački naziv Lajbah da bi od XIII veka bilo u knjigama beleženo ime Ljubljana. Nekada je bio zamak, pa rezidencija vladara i zatvor. Iz rimskog perioda grad je poneo ime Emona. Da je bio nastanjen i pre Rimljana, govori legenda o grčkom princu Jasonu koji je savladao strašnu neman iz reke Ljubljanice. Ta neman je bio zmaj i danas je zaštitni znak ovog ozbiljnog grada. Ljubljanica se uliva na 10km od grada u Savu. Na svom kratkom putu, sedam puta ponire i svaki put izlazi na površinu zemlje pod drugim imenom. Prelazimo je nekoliko puta razgledajući Zmajev most, Tromostovje, Šušarski most. Arhitekta Jože Plečnik je tvorac ovih zanimljivih mostova kao i čuvene Tržnice,

zgrada Nacionalne biblioteke i Triglav osiguranja. Vrativši se posle studija iz Beča i nakon boravka u Pragu, vođen talentom i vizionarstvom, osmislio je svoju arhitekturu na klasičnom stilu i antičkim vrednostima ali sa mnogo nacionalnih, lokalnih detalja, čuvajući se pomodarstva.

Sve krivudave ulice starog dela grada sa kućama do tri sprata i uređenim fasadama sa elementima baroka izlaze na Prešernov Trg na kome je veliki spomenik najvećem književniku, borcu za slovenački jezik, koji je svojim prosvetiteljskim radom i nacionalnim zanosom izveo Sloveniju na svetlo i zajedno sa Matijom Čopom je okrenuo ka kozmopolitskom romantizmu otvarajući njenu kulturu običnom građanstvu. Pet godina pre smrti napisao je i pesmu „Zdravljica” koja je 1991.g. posle osamostavljanja, postala himnom države Slovenije. Na trgu je i crvenkasta građevina franjevačke crkve, posvećene Vavedenju presvete Bogorodice. U svečanoj tišini impozantne bogomolje, zagledana u tužne oči Majke Božije, kažem Zdenki da sam se prošle zime krstila u pravoslavnoj crkvi a ona mi odgovara da često sa kćerkom odlazi u slovačku evangelističku crkvu u Soljanima, svom rodnom selu.

Odlazimo do zgrade Slovenačkog parlamenta i spomenika slovenačkim borcima poginulim za slobodu u Drugom svetskom ratu. To dugujemo našim očevima i njihovoj antifašističkoj borbi. Na ulicama samo pokoji prolaznik. Tišinu za trenutak prekinu glasni razgovor i dovikivanje grupe molerskih radnika na srpskom jeziku. Sedamo u poluprazan kafić. Posle kratkog spavanja u autobusu, kava prija. „Misliš li da je Prešern u pravu kada je na samrtni rekao: Za mene bi bilo bolje da nikada nisam otišao u Ribnicu. Tamo je otišao kod ujaka iz svoje rodne Vrbe na školovanje. Ponekad mislim da Eva nikako nije smela zagristi jabuku sa Drveta znanja, i ljudi bi još bili u raj”, tiho iskazujem svoju stalnu nedoumicu, da li je sticanje obrazovanja đavolska ili anđeoska rabota. „Svašta, gluposti, ti si stvarno ostala ista”, prekida me Zdenka nervozno. „Nisam ista, imam preko sto kilograma, seda, umorna, sa bolom u kolenima”, kažem smejući se. Oduvek sam volela da ometam njenu želju za stalnim materijalnim napretkom i usavršavanjem u

svakom radu i želju da, deleći dobronamerne praktične savete, povuče i druge na taj put. Najviše joj je smetala kod ljudi lenjost i nemar a meni samo njihova bezdušnost. U tome smo se uvek razlikovale.

Oko podne se smeštamo u skromni ali veoma prijatni hotel na periferiji grada, i na recepciji naručujemo taksi. Želimo autobusom do Bohinja. Simpatični taksista, Slovenac, nam nudi da nas po ceni dve povratne autobuske karte odveze do jezera. Zadovoljno prihvatamo. Dok klizimo kroz bajkovite predele, i hrlimo prema obrisima vrhova Julijskih Alpa, pričamo dobroćudnom vozaču o nama i našoj studentskoj želji koju tek sada, kao dve penzionerke, ostvarujemo. Predstavio se i on nama, Juri, bivši vozač velikih kamiona po svetskim drumovima, Egipat, Irak, Iran, Libija. Priča sa ljubavlju o njihovim narodima. Krivi američku politiku za stradanje i ratove u ovim zemljama, kaže uzda se u Putina i uspostavljanje nove ravnoteže u svetu. Ćutimo o tome a da bi mu bilo jasnije, kažem: „Ja sam Srpkinja, Zdenka je Slovačkinja, obe smo udate za Hrvate”. On je vojsku služio u Somboru i odlično govori srpski. Zdenka neprekidno ukazuje na uređenost naselja pored kojih prolazimo:

„Toliko su slovenački farmeri domišljati, odgovorni i uredni da se neugodni mirisi iz staja ne osećaju već ni na dva tri metra od lagerovanja đubra”, kaže oduševljeno.

„Što to vredi kada su i dalje zavidni i hladni. Digli su, oku nevidljive, zidove oko svojih farmi jureći vlastita prolazna vremena ka što većoj zaradi i profitu. Bojim se da i unutar porodice više nema dovoljno bezuslovne ljubavi, pa onda niti pravog utočišta za decu i mlade. Samo račun, račun i pravila, pravila. Dobro, izgradili smo institucije a umanjili čoveka”, rezignirano odgovara naš novi poznanik.

Prolazimo pored Prešernove rodne Vrbe kojoj je nostalgično pevao: „O, Vrbo, srećno, drago selo moje, Očeva kućo, moj domaći kute! Da zbog nauke, otrovnice ljute, Ne pođoh dalje od baštine tvoje!” O koliko sam volela i bila tužna zbog priča Ivana Cankara i Prežihov

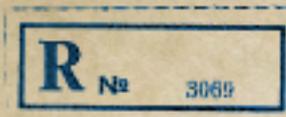

Voranca, posvećenih majci, siromašnima, bolesnima“, kažem osećajući sve dublje lepotu slovenačkih pašnjaka, brda prošaranih modrim cestama i belim crkvicama oko kojih su se skupile jednostavne kuće i mnogobrojni senici. Brodimo sami zelenim morem i nikoga nema da nas probudi. Ljudi nema nigde, kao da su se i oni sklonili u svoje svakodnevne snove pa pustili naš san da se ostvaruje, i posle četrdeset godina, i završi.

Posle 50 km vožnje prolazimo pored Bleda u koji ćemo sutra s našom grupom a posle još 30 km stižemo na Bohinj. Da, takvim sam ga i zamišljala. Zavejano izmaglicom prohladnog vlažnog dana jezero zagledano u odraze okolnih planina u sebi, čuti zamišljeno i pušta da ga smestimo u svoje sećanje. Vile rusalke sigurno još obitavaju u njemu i zorom igraju svoje kolo lako dodirujući dugim, mokrim, zelenim kosama razgranate vrbe. Tako je oduvek bilo i tako će i ostati. Hvala razumnim ljudima što dobro čuvaju ovu iskonsku lepotu.

„Vozim vas do Slapa Savice. To je najviši vodopad u Sloveniji, visok 60m. Bohinjsko jezero je protočno jezero. Smatra se da se voda u njemu izmeni tri puta u toku godine. Glavni dotok osigurava reka Savica i kraška vrela sa severne strane jezera. Iz njega otiče rečica Jezernica u koju se nakon 100 m uleva Mostnica i tada te dve reke čine Savu Bohinjku koja se kod Radovljice spaja sa Savom Dolinkom i čini vašu i našu Savu. Bohinjsko jezero je dugo 4,2 km a na najširem mestu široko oko 1 km. Veće je od Bleda. Deo je Nacionalnog parka Triglav. Savica se probija kroz stene iz Crnog jezera jednog od sedam glacijalnih jezera Triglavске doline, i pada u vidu prelepog vodopada“, priča nam Juraj i ostavlja nas u podnožju staze kojom, nakon kupovine ulaznice, krećemo prema Slapu.

Samo me je želja da pratim Zdenku održavala u ovom teškom pohodu, usponu uskim tvrdim putem kombinovanim sa još bezbroj stepenica do vodopada. U iščekivanju, brzo smo savladavali stazu uz kamenito korito, kanjon bistre Savice. Sreli smo samo nekoliko turista, uglavnom kao i svuda u Sloveniji, sudeći po njihovom izgledu, putnike iz Azije. Ponekad bi se začuo i italijanski jezik.

Sedeći na drvenim klupama jednog odmorišta, setila sam se da je Prešern napisao i romantični ep „Krštenje kod Savice“, posvećen prijatelju Čopu a sa temom iz najstarije slovenačke istorije. Ljubav poslednjeg mnogobošca Črtimira prema lepoj hrišćanki Bogumili. Tu sam sačekala Zdenku, ipak preslaba da stignem do vodopada čiji sam moćni huk čula. Brzo smo se vratile nazad do Jurija koji nas je odvezao na piće u maleni rastoran s drvenom terasom nagnutom nad mirnu, tamnozelenu vodu jezera. Pored terase, pogled mi je privlačio lep, čist, šljunkovit ulaz u vodu i nekoliko drvenih ležaljki. „Temperatura vode leti može da dođe i do 24°C“, kaže Jurij. On je i dalje iznenađen našim dugim prijateljstvom.

„Upoznala sam je u hodniku fakulteta prvog dana nastave. Stajala je sama kada sam joj prišla i upitala gde se nalazi amfiteatar u kome će biti predavanje za prvu godinu. Zajedno smo ga pronašle, sele jedna pored druge i tako ostale svih sledećih godina. U najtežim danima, kada sam već htela da se vratim kući i prekinem studije, jer je mama ležala u postelji izmorena Parkinsinovom bolešću a tata na intenzivnoj nezi u dugotrajnoj komi posle saobraćajne nesreće, ona me je zajedno sa mojom babom odgovorila, prihvatajući da mi priprema sve za laboratorijske vežbe, da hvata beleške na predavanjima, da me prijavljuje za kolokvijume i uslovne ispite. Čak je nudila i novčanu pomoć kako bi ja spašavala porodicu a time i sebe“, pričam uz kafu.

„Pa, to je bilo sasvim normalno“, čudila se Zdenka što još pamtim sve što je ona činila za mene. „Biljana je imala baku u Veri, pravoslavnom selu blizu Osijeka, od koje sam ja naučila ono najvažnije, kako treba voleti svoju decu, kako ih negovati i kako se boriti za njihov bolji život. Ona je volela i mene, nikad nas u svojoj ljubavi nije razdvajala. Zamislite, njoj nije bilo teško da u tri ujutro ispeče palačinke, pešači tri kilometra do ceste i autobusa i još tople ih donese nama za doručak.“ Potom se okrenula meni i nastavila: „Sećaš se bakinih peškira, koje mi je poklonila, od belog providnog platna koje je sama istkala, sa utkanom srebrnom i zlatnom svilenom niti i bogatim vezom sa isto takvim koncem na krajevima. Čuvam ih i posle ću ih ostaviti Željki. Uspomena na baku,

njenu stvaralačku snagu, požrtvovanje i ljubav.“

Posle duge pauze, Jurij je ispričao legendu o Zlatorogu. Ovde je nekad bila rajska, cvetna dolina u kojoj su živele bele žene a pašnjacima se napasale bele koze predvođene jarcem zlatnih rogova u kojima je bila sva njegova snaga. Pohlepni lovac ustrelji kozoroga a iz njegove krvi izraste isceljujuća Triglavska ruža čiji list pojede umiruća životinja, oporavi se i toliko pobesni na lovca da kopitama snažno udari o zemlju i od tog udarca zemlja se namreška, nastanu Alpi, jezera i bregovi, pa se sve skameni. Zlatorog, koze i bele žene su otišli da traže negde drugi raj.

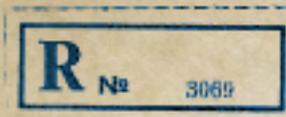
„Možda će se vratiti“, kažem, „ova dolina, zaista, liči na raj.“ „Možda kada više ne bude svirepih, pohlepnih lovaca na materijalna dobra u njoj“, odgovara Jurij. Da, raj je tamo gde u ljudskim dušama vlada milosrđe i iz njega rođeni mir.

U Ljubljani smo se vratili u suton.

„Najveća mi je želja da dođem u Srbiju pa da se dobro napijem, živela sloboda“, bile su poslednje reči tužnog Slovenca. Ja sam ga razumela a Zdenka ne verujem.

Bled nas je dočekaio umiven proletrnjom slabom kišom. Ujutro je još bilo toplo. Naš vodič nam je ispričao kratku istoriju najstarijeg slovenskog zamka iz XI veka koga još nazivaju i Bledski grad. On je na strmoj steni iznad jezera, na nadmorskoj visini od 614 m, a s njegove terase se pruža očaravajući pogled na celu dolinu, šumovite padine zaravni Pokljuke i Jelovice, na celo jezero sa prepoznatljivim ostrvom i crkvom, u sredini. U jednoj prostoriji zamka je smeštena i rekonstruisana Gutenbergova štamparska mašina na kojoj je protestantski reformator Primož Trubar štampao delove Biblije koje je prvi preveo na slovenački jezik, i tako postavio pisane temelje ovom jeziku.

Po silasku do hotela „Park“, slušamo druge zanimljivosti o ovom gradiću koji ima oko 5.000 stanovnika i koji je cilj gotovo svih posetilaca

male, alpske države. Slobodno vreme Zdenka i ja provodimo šetajući se mekom, svetlo zelenom obalom. Prisećamo se Osijeka naše mladosti, ovakvih šetnji obalom Drave nakon položenih ispita. Kiša, koja je nošena vetrom postajala sve hladnija, oterala nas je do malene, ušuškane, kao što je i sve ovde, poslastičarnice tako da se nismo provozale „pletnom“, čamcem dugim 7m i širokim 2 m, do ostrva na sredini jezera. Tamo se nalazi Crkva Svetog Uspenja do koje se dolazi preko 99 stepenika, a izgrađena je u srednjem veku sa zvonom iz 1534. Izgrađena je na temeljima hrama posvećenog staroslovenskoj boginji Živi. Lednici Julijskih Alpa su tugovali i ronili suze za vremenom kada su u svetu bili samo ogromni planinski masivi. Njihove kristalne suze slivale su se u kotlinu i stvorile čudesno jezero - Bled. Ovu idilu su čuvali boginja Živa i njene vile i vilenjaci. Tako govori staroslovenska legenda o poreklu ovog jezera.

Ispijajući topli, biljni čaj sa medom uz nezabilaznu bledsku kremšnit, i uz Zdenkinu opasku da nije bolja od njene pravljene po slovačkom receptu njene mame, čekale smo vreme polaska autobusa i sabirale naš doživljaj, koji će kasnije, kako vreme bude odmicalo, bivati sve značajniji. Gde god smo kročile, dočekala nas je pre svega, lepota prirode, kristalna čistoća snežnih vrhova, voda i uspavanih belih naselja sa crkvicama koje svojim zvoncima međusobno pričaju čekajući Spasitelja. Dočekala nas je skromnost, praktičnost i uređenost. Habzburška strogost zahvaljujući bogatstvu prirode, narodnom sećanju i književnim stvaraocima poput Prešerna, Cankara, Župančiča, Aškerc, Voranca nije sasvim pobedila mekoću slovenačke duše. Nadajmo se da će tako i ostati.

„Dobro, u sledećem našem putovanju ćeš mi pokazati lepote Srbije“, složila se sa mnom Zdenka.

Autor: Biljana Benić, 62 godine, Apatin
dipl. ing. tehnologije u penziji

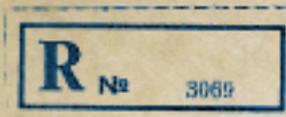

PUTEM VINA I SEĆANJA

Krenula sam sa prijateljicama na kratak odmor u selo Tamnič, gde imam kuću i imanje koje sam nasledila posle smrti moga čoveka. Sve je obećavalo da ćemo se i ovaj put provesti sjajno. Očekuje se stabilno vreme i letnje vrućine tamo će biti podnošljive. Dok pakujem stvari već vidim kako leškarimo i čitamo pod krošnjom stoletnog duda, kako pijuckamo kafu i jedemo krofne, kako slažemo omiljene slagalice. Navikla sam da me tamo niko ne čeka i da su sa ovozemaljskih staza otišli svi oni koji su me tu čekali raširenih ruku.

Pakujem torbu sa namirnicama, voćem i povrćem; garderoba, patike, telefoni, punjači, voda. Krećem! Čerka mi maše! Odlazimmm! Kupim jednu po jednu drugaricu, Dočekujemo se osmesima i spuštamo jedna drugoj brz poljubac. Dok tako razmenjujemo energiju, sedam za volan i osećam neopisanu radost što ih imam i što smo nesebične jedna prema drugoj. Ubeđena sam da su to trajna i iskrena osećanja koja se razlikuju od onih mladalačkih, površnih druženja. Znamo se decenijama, provele smo život jedna pored druge sa svim događajima koje život donosi. Nas tri smo i u nesreći bile slične. Ostale smo udovice u nevreme. Grcale smo jedna drugoj na ramenu i proputovale mnogim stazama i bogazama da bismo negde tugu zagubile.

Opraštamo se od „grada automobila“ do daljnjeg. Pred nama se otvaraju putevi i prostori! Da li to, što već na 10. kilometru vadimo kiflice, projice, pijemo vruću kafu iz termos, znači da se ponašamo kao deca, ili nikada ni nismo prestale da budemo deca?! Uživamo u svojih ruku delima dok prolazimo kroz Pomoravlje ravno. Mira, nekada najlepša devojka u Ćupriji, priča da samo Ćuprija leži na Moravi, a da su sva druga naselja nastala podalje od obala ove plavne reke. Iako je svojom ćudljivom naravi rasterivala ljude sa svojih obala, Morava

je najopevanija i najduža srpska reka. Pokušavamo da to argumentujemo stihovima. Marica je najbrža i pušta pesmu sa mobilnog: „Oj, Moravo, tija reko, tija reko...“... pa... „Uz Moravu vetar duuuva“... pa... „Vetar duva sa Morave“. Ja ih tiho podržavam, a više pratim vožnju i uživam u lepoti predela kroz koji prolazimo. Jurile smo prema Zaječaru, ne na benzin već ženskom pozitivnom energijom. Naša destinacija je selo Tamnič koje stoji usidreno na granici zaječarske i negotinske opštine, selo u koje se zaljubio svako ko je u njega kročio.

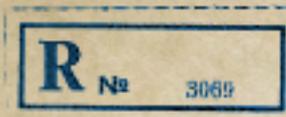
Kratak odmor na Rtnju, koji sada liči na kulu Nebojšinu. Pored motela sa doksatima u dubokom hladu, gde se jede najbolja gibanica i kiselo mleko, nalazi se nekoliko bungalova, bazen, desno tek izgrađena crkva, staze popločane kamenim pločama. Sve je tu u nameri da se putnik namernik lepo oseća. Mnogo cveća, stilizovani četinari; zaista je neka vešta ruka sve smislila i uradila. Fotografiramo stolove čija je gornja ploča prekrivena detaljima izrađenim tehnikom mozaika. Nikad me ne zaobiđe sećanje na vikend proveden ovde: ranom zorom krenuli smo moj čovek i ja na vrh Rtnja, i srcem planinara uživali u svemu što se oku ukazalo; trideset godina braka nije otupelo naša osećanja i bila sam veoma srećna zbog toga. Ne progovaram o tome i uz pesmu i što pre žurim prema selu koje je napustio ko god je mogao, a u koje redovno i radosno dolaze oni koji su ga upoznali u vreme kada njegova ljudska i materijalna snaga sahnje. Jedva prođosmo jedan čuveni kilometar najgoreg puta na svetu... onaj koji spaja dve opštine: zaječarsku i negotinsku....Uđosmo u „selo starih“, pored crkve i doma kulture koji se krilate na sred sela, produžavamo pored kuća, starih lepotica, na kojima se vide znakovi nekadašnjeg znanja i imanja. Stigosmo pred našu kapiju. Sa velikim snopom ključeva otvaram malu pa veliku kapiju. Odnekud mi nadođoše slike raširenih ruku koje su nas čvrsto u zagrljaj privijale i samo za trenutak duboki poznati bol da više nikoga od njih nema van moga srca. Zato ga stegnuh i širom otvorih kapije. Pred nama se ukazalo dvorište iz koga su pobegle ruže i sve ostalo cveće, a naširoko i navisoko izrasle trava i korov svakojake vrste. Ni traga od sređenog travnjaka! Ošinula me je tuga posred srca i pokajah se što tri

meseca nisam dolazila. U gornjem delu dvorišta, stajale su stabljike izraslog zelja kao postrojena vojska. Ne zna se koja je stabljika viša i bujnija.

Moje prijateljice nisu ni trepnule znakom iznenađenja, već sa stvarima uđoše u sobu koju su nazivale svojom. Zatutnjale su roletne i na otvorenim prozorima stajale su u svoj svojoj lepoti i dobroti moje „sestre“. Naravno, nasmejane, sa komentarima koji su obećavali zabavu i provod. Skuvana kafa mirisom okupi rođake i komšije. Zagrljaji me ubediše da sam njihova snajka i miljenica, sada i za sva vremena. Ljubav prema Radoslavu preneli su na mene i tako zajedno ga neprestano održavamo u živom sećanju. Mene je ipak skolila tuga i nije se povlačila, jer mi se sasvim jasno ukazala sudbina moga domaćinstva. Propašće kao svako drugo u ovom selu i u stotinu drugih sela širom Srbije.

Ali, to bi bilo tako da nas četiri prispele prijateljice nismo zmajevite žene! Posle dobro prospavane noći u miru koji se ni zamisliti ne može, izašle smo na dvorište sa alatom, rukavicama, merdevinama. Odmah su nam se pridružili dobri ljudi! Akcija je trajala tri puna dana. Joca, koji kaže da više nije profesor već samo penzioner, kosio je trimerom visoki korov. Na glavi je imao šešir, naočare, rukavice na rukama, duboke čizme! Ja sam oštrom kosom mlavila po gustoj travi, prizivajući davna sećanja na oca koji snažnim zamasa ruši cvetnu livadu. Držim čvrsto kičmu u stabilnom raskoraku, da se ne bih ušinula. Mira je sređivala lozu koja se propinjala na gvozdenu konstrukciju ispred nove kuće. Nekada je tu bila gusta vinjaga od najboljih sorti stonog grožđa. Pokušavala je da je rasporedi kako bi grozdovi dobili dovoljno sunca i da bi nam hladovina bila bolja. U zategnutim helankama, baba šestoro unučadi izgledala je privlačno i poželjno. To me veoma obradova i ukaza mi se spoznanje da je lepota čovekova neiscrpna, da je starenje zapravo uspinjanje prema raznovrsnim lepotama i mudrostima.

Pokošenu travu skupljala je Mara i tovarila na malu prikolicu. Mile je sve to fotografisao i uređivao muziči program. Mile, jedan od retkih koji nije „starac“. Zbog njega je jedna doktorka rekla da dolazi na humanitarni rad u Tamnič. Jocina dva psa sve vreme su bila u njegovoj blizini, imala sam osećaj da su se i oni uključili u akciju čišćenja. Pravili smo pauze da bismo se osvežili ili ruke odmorili. Sve nas je opijala misao da Sloba, najstarija među nama, priprema ručak. Pogača nadolazi nad toplim šporetom u sred jula! Veliki lonac krčka pun Slobinih tajni. Kolektivni ručak. Ovo je život, vredi zlata!

Popodnevni odmor i sati čitanja. Uveče čuveno tamničko vino iz porodične pivnice. Televizor ovde nema skoro nikakvu ulogu. Sa starog radioaparata slušamo jednu jedinu stanicu na srpskom jeziku (ovde se čuje na bugarskom, rumunskom, makedonskom, ruskom... da ne verujete!). Onda Joca nađe muziku na telefonu: Bekuta, Merima, Miroslav pa Vlaško kolo: skočismo „da kolo ne propadne“ i rešismo pitanje redovnih večernjih vežbi. Oni koji nisu bili u kolu započinju priču o zmajevima koji u ovom kraju „postojavaju“. Oni dolaze noću kod odabranih žena i to kroz dimnjak. Po čemu biraju svoje dragane, ne zna se pouzdano... ono što se zna jeste da se pridošli zmaj pretvara u prelepog mladića. Uzimam u ruke Monografiju sela Tamnič i čitam: „Spušta se kroz dimnjak i ulazi u kuće u kojima su spavale lepe devojke ili mlade žene... Žene i devojke kod kojih dolazi zmaj nazivaju se „zmajevite žene“... Zmaja privlači zmajevita trava.“

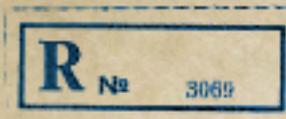
Molimo Božinku da nam pokaže kakava je to trava i gde je može biti, ali ona se nećka... „Ne smem da vi kazujem, jer je to opasno... zmajevi ti piju krv. Žene kod kojih dolezne zmaj su isceđene, sinje u lice i kanda su bolesne“. Mi joj ne verujemo i želimo da se oči u oči sretnemo za njim!!! Nadamo se svake večeri. Nada poslednja umire... Ujutro smo, orne, nasmejane i nigde traga zmajevitoj ljubavi. Za utehu, vadim napisanu pesmu posvećenu Zmaju i dobijam aplauz i pohvale. Možda ćemo sledećeg dolaska imati više sreće.

Kao tren prošla su četiri dana našeg odmora, sredili smo dvorište cakum-pakum. Preostaje nam po planu da se prošetamo „putem vina“! Doterane kako to čine žene u najboljim godinama, uputismo se prema Rajačkim i Rogljevačkim pivnicama koje su dremale na putu prema Negotinu. Pričam prijateljicama da su to jedinstveni gradovi vina koji su izgrađeni iznad sela Rajac i Rogljevo. Obnovljene „pivnice“ predstavljaju turističku atrakciju, do koje se teško dolazi zbog loših puteva. Zaljubljenici u Negotinsku Krajinu i prave vinopije prelaze sve prepreke i dolaze u velike podrume, gde leže velike bačve, gde se vino toči velikim tikvama i bokalima, gde ima dobrog sira, pršuta, belog, crvenog i nadasve crnog vina u kome se utapaju sve ljudske brige i muke. Mene prva čaša baca u sentiš kada se u mislima susrećem sa svojim Hajduk Veljkom koji me je očarao pesmom i iz dalekog grada doveo u Negotinsku Krajinu, među ljude koji su me voleli i poštovali, iako sam bila „belotrepasta“. Za njega pijem i drugu čašu!

Jutro pred polazak sedele smo u dubokom hladu između stare i nove kuće. Ta tzv. stara kuća spada u red tamničkih lepota. Sagrađena je 1903. Još su na njoj prozori sa okovanim rešetkama i izrezbarena vrata sa zelenom bojom iz toga vremena. Čovek da ne poveruje kako lepota ove građevine ne prolazi i kako neprestano izaziva divljenje i uzdah pristiglih. Sve je na njoj lepo jer je sve sa merom i svrhom. Eto, kako treba graditi! Da traje! Jer, sve u kući i na kući odaje lik domaćina. Slušala sam porodičnu priču o slavnom pretku Gruji koji je tu kuću izgradio po projektu grčkih majstora. Njegov praunuk a moj muž zalagao se da bude po zaštitom države kao važan kulturni spomenik. Nije uspeo! Mara predlaže da dovedem majstora da koliko-toliko malterom ispuni pukotine. Sve smo saglasne za sledeću akciju! Seoski filozof Rade konstatuje da zapuštene kuće i imanja u našoj lepoj zemlji pokazuju koliko smo neodgovorni i lenji i da će nas sve to skupo koštati. Objašnjava na svom primeru i ne štedi reči.

Mi zmajevite žene pokazale smo kako treba koristiti lepe dane poznog životnog doba! Radno, sa prijateljima koji na našu pažnju i

Ljubav odgovaraju istim sredstvima. Šesti dan smo krenule kući. Pozdravile smo se sa dragim ljudima, sa dva katanca zatvorile kapije i pogledom pomilovale naše lepo uređeno dvorište. Nedaleko od sela, zastale smo pored crnog duda i sladile se do mile volje. Bože, koliko lepote i slasti u malom plodu duda. Kakav kivi! Ruke su nam bile crne, a na usnama ruž mrke boje duda.

Vesele i opuštene uđosmo u kola, našu obožavanu Floridu, našu petu drugaricu, koja povuče svom snagom. „Vuče kao da ono naše vino iz gepeka pije“, kaže Mara. Smejemo se osmehom crnog duda... Krenusmo nas četiri drugarice koje zajedno imamo preko 200 godina. Nisu nam te godine smetale da zapevamo. „Ej, ja prošetah šefteli sokakom“, prateći Slobu Kosovku. Znam sve šta je u njenoj duši, o tome ni reči!

Prolazeći pored žbunova šipuraka obećasmo da dolazimo obavezno u oktobru, da beremo šipurak, orahe i pijemo mlado tamničko vino. A zmajevi!? Lažu Tamničani! Mi znamo da ih ima i u Šumadiji. Samo treba verovati.

Autor: Ljubica Žikić, 68 godina, Kragujevac
profesor srpskog jezika i književnosti u penziji

Kategorija:

**NAJBOLJA MUŠKA
PUTOPISNA PRIČA**

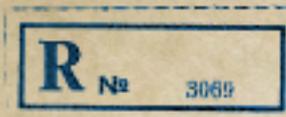
ZEMLJA IZUZETNIH PRIRODNIH LEPOTA

– NORVEŠKA –

U Norveškoj smo krajem avgusta. Dolazimo iz Švedske iz Geteborga. Putujemo autobusom. Idemo ka Oslu i dalje prema severu ka Moldeu i Trondhajmu.

Sačekuje nas pejsaž neobičan i neočekivan - suprotan očekivanjima... Oblaci niski, tamni, preteći stalno prelaze iznad naših glava. Svakog časa očekujemo da pljusne kiša. I tako čitavih osam dana u Norveškoj! Samo u dva-tri maha pojavilo se sunce, prijatno kao kod nas u martu ili aprilu. Sunčani periodi su veoma kratki. Prolazimo valovit, zeleni kraj. Okolo, (u avgustu mesecu?) nepregledna polja raži i ječma, ovsu. Pšenica ovde ne uspeva! Svuda okolo u šumarcima, proplancima bezbroj lepih i neobičnih kuća i kućica (vikendica) obojenih veselim bojama: belom, crvenom, žutom. Idemo u susret mnogim čistim rekama i potocima koji hitaju na jug, ka Oslo fjordu u koji se ulivaju. Dalje, dobijajući visinu u svakoj dolini nailazimo na jezera. Što smo dalje, to je više jezera. Pitamo se da li je ispravna tvrdnja da je Finska „Zemlja hiljadu jezera“? Ovde, za Norvešku bi se moglo reći: „Zemlja nebrojeno mnogo jezera“! Sva su jezera, i manja i veća, kao i najveće, Mjosa izuzetno lepa, atraktivna, udenuta u zeleni tepih šuma i livada. Izašavši na visoravan, drveća više nema. Oko nas trava, iz koje izviruje kamen i poneki grm. Prava tundra. Okružuju nas planinski vrhovi, goli, bez vegetacije sačinjeni od granita i najčešće pod snegom. U blizini je i najviši vrh Norveške, Gliterfinden, visok 2465 metara.

Stižemo do Romsdalfjorda, „prelazimo“ ga podzemnim tunelom. (Dobar deo brdovite Norveške povezan je mnogim dobrim putevima koji vrlo često tunelima presecaju planinske lance i fjordove). Najduži

tunel u Norveškoj je dug, čak 22 km! Mi smo prošli kroz jedan tunel, dug „samo“ 14 km! Fjord je širok više kilometara, i zalazi više desetina kilometara duboko u kopno. Više liči na široki, prostrani zaliv nego na fjord.

Sutradan idemo još dalje na sever ka otvorenom Atlantiku, ka gradu Kristijansundu. U dužini od oko 8 km automobilski put napušta obalu i povezuje nekoliko manjih ostrva, premošćavajući deo Atlantika nasipima i mostovima. Prelazimo i jedan od najatraktivnijih mostova između dva nenaseljena otočića. To je poznati Atlanski put. Oduševljeni smo ovde i delom ljudskih ruku.

U nastavku puta stižemo u dolinu zatvorenu strmim, vertikalnim stenama. Uz taj zid vijuga kao zmija naš put. Izlazimo na prevoj. Vidikovac je prekrasan. Tu se jedan jak, bogat vodeni tok otiskuje u ambis. Vodopad je za pamćenje. Visina je sigurno stotinak metara. Sa vidikovca posmatrano, vozila koja se penju na prevoj izgledaju kao dečje makete. Ovo mesto naziva se Trolova stena. Od mora, uz vertikalnu stenu sa bezbroj serpentina prošao je vijugavi asfaltni put do prevoja.

A ko je Trol? Po nekoj staroj legendi Trol je mitološko, natprirodno biće, nešto kao kod nas vila ili vilenjak. Trol može biti i muško, a i žensko. Veoma je ružan, sa velikim nosom i obaveznom repom. Veoma često se njegove drvene statue nalaze na ulazima u restorane i suvenirnice, a mogu se naći i male figurice Trola. On je na neki način i simbol Norveške.

Stižemo do Norddalsfjorda. Tek ovaj fjord se uklapa u fjordove kako ih je naša mašta zamislila. Obale su strme, skoro vertikalne, a u tamnoj vodi ogledaju se obrisi izletničkih brodova i snegom pokriveni vrhovi. Prelazimo trajektom fjord. Očarani smo okolinom. Ponovo prolaz tunelom kroz planinu i stižemo na Geirangerfjord. Ukcavamo se u brod. Plovimo fjordom. Sa obe strane, niz skoro vertikalne litice, slivaju se kaskadama, slapovima i vodopadima mnogobrojni potoci, prave reke. Pogled sa broda na ove vodopade, koji se u neprekidnom nizu smenjuju i sa leve, i sa desne strane fjorda, nikoga ne ostavljaju

ravnodušnim. Prolazimo pored dva najpoznatija norveška vodopada. „Sedam sestara“ je vodopad koji se u sedam snažnih, belih, paralelnih nizova, survava u fjord. Teško mu je odrediti visinu, ali sigurno je visok barem 200 metara! Malo dalje, opet jedan izuzetno atraktivan vodopad koji se zove „Nevestin veo“. Ovaj vodopad, takođe, visok je oko 200 metara i u širokoj poluprovodnoj lepezi pada ka fjordu.

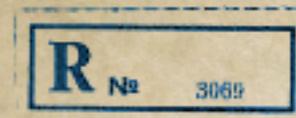
Okolo su stene granitne, nepropustljive. Vode nastale otapanjem snega i lednika kao i kišnica mogu do mora samo površinski! To je, možda i odgovor otkuda u Norveškoj toliko vodopada!

Reke, fjordovi i jezera su ukras, a i znak raspoznavanja Norveške! Reke se ne daju opisati, fjordovi se ne mogu sagledati, a jezera se ne mogu izbrojati. Reke su gospodarice ove planinske zemlje. Ove reke ne teku kao naše smireno, već se u nekom ludom pijanstvu poigravaju sa kamenom i planinama sa kojima su inače u stalnom zagrljaju i od kojih su u neprekidnom razilaženju, u stalnom bekstvu, sagradili stepenice, kaskade, vodopade neobične lepote. Niko do sada nije uspeo ni da opiše, ni da opeva, a kamoli da izbroji norveške vodopade.

Fjordovi su toliko ušli u dubinu kopna da ne znamo da li je to jezero ili zaliv nekog još većeg fjorda. A jezera? Ne može se doći ni u jednu dolinu, a da u njoj nema barem jedno jezero. Ima malih, srednjih, a i većih jezera, oivičenih zelenim pašnjacima i tamnom crnogoričnom šumom, sve lepša od lepših. Nije uzalud rečeno: „Jezera su budne oči Norveške, kojima nije potreban san“.

Noćimo u Skeju, mestu na obali povećeg jezera na planinskom platou visokom oko 1.000 metara. U hotelu je bazen pokriven providnim staklom, tako da kupači iz tople mineralne vode bazena vide okolne vrhove, od kojih su mnogi i u avgustu okovani snegom!

Ujutro polazimo uzbrdo do glečera (lednika) Jostedalsbrena na visinu od preko 1.300m. Taj glečer je dug preko 100 km, a mi dolazimo na njegov završetak, gde se komadi plavog leda stari, možda, i milion godina tope ili u komadima obrušavaju u omanje jezero koje je tu,

pod stenom. Sa okolnih brda, kao srebrenaste trake vijugaju potoci, zapravo rečice, koje se kao vodopadi, kaskade, slapovi slivaju ka podnožju u jezero.

Ushićeni smo. Ćutimo. Samo se čuje škljocanje fotoaparata i poneki krik oduševljenja. Očaran viđenim ambijentom, setih se negde ranije pročitano podatka da je ovo najveći evropski glečer. Dalje, da je daleko duži od glečera u Alpima i da se čak 1,4%, a to je oko 5.000 kvadratnih kilometara teritorije Norveške nalazi pod glečerima!

Teška srca napustismo ovu dosad nedoživljenu lepotu.

Dolazimo do Sogne fjorda. To je najduži i najljepši ne samo Norveški fjord, već, sigurno i svetski. Ne zaboravimo da je dug „svega“ 220 km! Sogne fjord nazivaju i „Kralj fjordova“. Ovaj naziv je, sigurno, opravdan. Jedan od njegovih zaliva, Nerej fjord, je najuži svetski fjord, širok svega 250 m, a natkriljuju ga vrhovi visoki preko 1.200m. Na obali ovoga fjorda, na jednom rtu nalazi se i najpoznatija norveška crkva-brvnara u Urnesu. Sagrađena je pre više od 800 godina od strane Vikinga.

Tu, na iznenađenje prisutnih, domaćini nam uručuju DIPLOMU ZA FJORDOVE, sa tekstom:

„Krajem ledenog doba tope se glečeri, postepeno, kap po kap stvarajući Arktičko more. Bio je to trenutak stvaranja neponovljive severne divljine. Ove ogromne prirodne kulise neizmerne fascinacije stotinu puta su upečatljivije od najlepše umetničke slike. Obilaskom ovih lepota vi ste se Damjanović Aleksandre upisali u krug zaljubljenika fjordova! Bila nam je čast ovo dokumentovati.“ (prevod sa norveškog jezika)

Izlaskom iz trajekta napuštamo Sogne fjord i ulazimo u visiju Nordhordlanda. Ovde smo na visini gde ne raste drveće, a to je norveška tundra.

Na beskrajnoj visoravni temperatura je znatno niža nego u fjordovima gde duboko u kopno prodire uticaj tople Golfske struje.

Pored niskih oblaka iz kojih svaki čas nas zaliva jača ili slabija kiša, duva i hladan, neprijatan vetar. Zaustavljamo se kod suvenirnice, gde se za norveške pojmove mogu jeftino kupiti suveniri, najčešće rogovi: losa, soba, irvasa.

Nas daleko više interesuju nedaleke poluloptaste kuće, igloi, iznutra sagrađene od drveta, a spolja oblepljene i pokrivena sa busenima trave. Pored kuće na jarbolu leprša se i neobična zastava. Kasnije saznajemo da je to laponska zastava. Ulazimo u ove kružne kuće. Prečnik kuće je oko 5 metara. Spolja se uočavaju samo drvena vrata i dimnjak. Vrata se otvaraju preko užeta opterećenog sa suprotne strane kamenom. Udobno i prijatno je u njima. Vrata su zastakljena, pa unutra ima i dosta svetlosti. (To je ustupak blagodetima civilizacije.) Ovi poluloptasti igloi su najčešće kuće Laponaca koji žive na najsevernijem delu Evrope. Laponci, ili kako ih Norvežani zovu „narod Sami“ žive uglavnom na severu Norveške, iznad polarnog kruga. Ima ih pored Norveške u Švedskoj, i Finskoj, kao i u Rusiji, gde su i najbrojniji. Iako ih u Norveškoj ima svega oko 50 hiljada, na severu u pokrajini Laponija imaju i svoju samoupravu i svoj lokalni parlament.

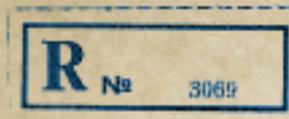
Nekoliko Laponaca našlo je za pametno da se ovde naseli i da, sem gajenja sobova pronađu dopunski prihod prodajom suvenira.

Pred veče stižemo u Bergen, drugi grad po veličini u Norveškoj sa oko 250 hiljada stanovnika.

U Bergenu je stvarao i najpoznatiji norveški kompozitor - Edvard Grig.

Grigova kuća je na brežuljku, okružena bujnim zelenilom, sa pogledom na more, zalive, ostrvca. Zgrada je od bele cigle, sa nekoliko lučnih svodova i velikim prozorima. Tu je i terasa i uređene staze za prilaz kući. Sada je tu muzej sa eksponatima, koji posećuju mnogobrojni turisti od kojih većina nije povezana sa muzikom.

U muzeju sve je do sitnica sačuvano i u stanju kakvom je bilo za života kompozitora... Od kuće vodi staza do nedaleke brvnare, ukusno urađene. Postavljena je na dohvat mora. U njoj se može slušati bes

bure i grmljavina talasa , ali i uživati u tišini mora. Ovo je bila Grigova oaza mira. Dolazio je ovde svakodnevno. Osamljivao se i u stvaralačkom nadahnuću pisao muziku.

Grig je sa svojom ženom Ninom sahranjen u steni koja je u blizini i dominira nad morem. Grob je zatvoren masivnom mermernom pločom na kojoj je samo isklesano njegovo ime. I ništa više. Dalje, o njemu govore njegova dela - njegove kompozicije!

Uz zaliv su neobične srednjovekovne Hanzine kuće. Srećemo u gradu mnoštvo turista iz raznih zemalja sveta. Iako je nebo tmurno i kiša stalno pretilo, prolaznici su svi veseli, nasmejani. Bergen iako se ne može podičiti nekim starim građevinama i ostacima daleke prošlosti, deluje uredno, čisto, ljupko, skladno, i nadasve – lepo.

Iz Bergena krećemo ka Oslu.

Dolazimo do jednog veoma impresivnog vodopada. Nije najveći ni po visini, a ni po količini vode, a ipak, nas je opčinio. Sve dosad viđene vodopade gledali smo iz daljine ili iz broda ili iz autobusa. Ovaj vodopad Northajmsund je nedaleko od asfaltnog puta. Preko jedne previsne stene preliva se bujna vodena koprena široka barem deset metara. Količina vode je tolika da se kroz vodopad visok barem tridesetak metara ne providi. Pešačka staza vodi pod sam slap. Neobičan je to doživljaj, kada si u tunelu vodopada! Ispred i iza tunela vidi se stenje, zelenilo, trava. Ispod vodopada sa jedne strane je tamna stena, litica, a sa druge strane neprozirna vodena koprena. Huk vode je toliko jak da se nikakvi drugi zvuci ne čuju. Osećaš se kao u nekom čarobnom, srebrnom kavezu.

Opet smo se popeli na novu visoravan. Prolazimo pored brojnih jezera. Dolazimo do jedne klisure, uzanog procepa u stenama. Zastajemo. Prilazimo ambisu. Pridržavamo se za krčljivo rastinje. Sa druge strane klisure, sa visoravni survava se u ambis, dubok bar 200 metra, poveći potok. Veoma impresivno deluje bela traka vode koja nestaje u dubini, na mrkim, tamnim, vulkanskim stenama.

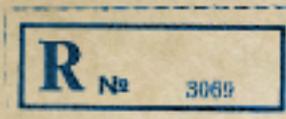
Oslo, glavni grad Kraljevine Norveške ostavlja veoma upečatljiv utisak na nas. Grad je sav u zelenilu. Razbacan je na velikom prostranstvu na obalama Oslofjorda. Grad je besprekorno čist. Nigde nema saobraćajne gužve, nema užurbanosti, nema vreve. Sve nekako teče mirno i spokojno. Oslo je nestvarno lep, a razlog je- on je uklopljen u prirodu, on je deo prirode!

Nedaleko je i Kraljev dvor. Zgrada povelika, ali ne impresionira. Viđeni su širom Evrope daleko kitnjastiji, bogatiji i lepši dvorci lokalnih knezova i prinčeva. Oko dvorca je park, šuma. Nema nikakve ograde oko dvorca. Postoji samo počasna straža, ali stražari nisu neme statue, već živi ljudi koji hoće i da se nasmeju i porazgovaraju sa znatiželjnim turistom. Koristimo priliku da se fotografiramo sa njima. Ispred dvorca je bronzani spomenik jednom od kraljeva, pretku današnjeg kralja. Spomenik nema ograde, nema cveća, samo je okolo nasuta šljaka! Nije čak ni betonirano! Na neki način postaju nam jasne priče da se norveški kralj može sresti na ulici u šetnji ili kupovini, sam bez pratnje, bez telohranitenja. Isto tako verujemo da ovde ministri dolaze na posao - biciklom! To su kod nas nezamislive stvari. Zar se može biti ministar bez službenih kola, bez šofera, bez telohranitelja? Ipak, ovde nije Balkan, to je Skandinavija!

Dolazimo u park „Vigeland“, najimpresivniji deo Osla.

Na trideset hektara površine u kamenu i bronzi ispričana je uzbuđljiva istorija čovekovog života i postojanja.

Gustav Vigeland je bio poznati norveški skulptor. Umro je 1944. godine na kraju Drugog svetskog rata. Svoj park je radio sa svojim učenicima i saradnicima skoro čitavih 40 godina! U parku-muzeju ima 650 ljudskih figura. Sve skulpture su nage, bez odeće. Umetnik je u startu insistirao da bez obzira na, u ono vreme puritanske nazore, sve figure budu nage, i da park-muzej bude uvek otvoren i - besplatan! Gustav Vigeland postavio je sebi osnovni, skulptorski zadatak, da kroz kamen i bronzu, prati čitav čovekov životni vek! Od rođenja do smrti

kroz skulpture prikazati sve, i dobre i loše epizode čovekovog života. Hodajući parkom - muzejem sagledava se i doživljava najlepša oda čovekovom trajanju u vremenu i prostoru.

Umetnik je svoju viziju počeo od začetka života. Od embriona, preko rađanja, detinjstva, zrelog doba života, kroz mnogobrojne, svakodnevne scene, stigao do poznog, poslednjeg dela života. Završna poruka je najimpresivnija. Na kraju parka, na uzvišici je obelisk visok sedamnaest metara, na kome je u jednom vrtložnom, naizgled nerazumljivom skladu izvajano 121 ljudsko telo. Ova najsloženija skulptura je vrhunac Vigelandove poruke da je ceo život jedno večno kretanje u zatvorenom krugu umiranja i rađanja.

Sve skulpture nose nazive po radnjama i događajima koje čovek obavlja ili se u njima nalazi. Skulpture su: Momak i devojka u zagrljaju, Čovek i žena sa bebom, Stari čovek sa detetom, Devojka se detetom u naručju, Žena nosi zaspalo dete, Žena koja se smeje, Dečak plače, Srditi dečak, Stara žena oblači devojku... i još bezbroj drugih skulptura Svaka je impresivna i jaka, tako da posetilac iako se divi lepoti, pozama i kvalitetu skulptura, ne može, a da ne bude zaokupljen i mislima: Ko smo? Odakle smo? Kakav je smisao života?

Kada posetilac uđe kroz kapiju od kovanog gvožđa i suoči se sa uzburkanim pejsažom kamena i bronzne, pred dramatičnim i nežnim scenama otrgnutim iz čovekovog života, plaši se da sve to, tu toliku lepotu i snažnu poruku ovog jedinstvenog parka-muzeja neće moći da primi, da apsorbuje. Ali taj utisak ubrzo nestaje. Vigelandovo delo nas je potpuno osvojilo. Sam park Vigeland, kao i cela Norveška je mesto spokoja i najuočljivijeg sjedinjavanja čoveka i prirode!

Na kraju treba reći: Norveška je bogati i neponovljivi raj na samom severu Evrope!

Autor: Aleksandar Damjanović, 82 godine, Novi Sad
dipl. ing. tehnologije, u penziji

PARČE NEBA

Eto, već treći dan sedim na svom balkonu u invalidskim kolicima, na koja se polako navikavam, jer moram. Osamdeset šesta me polako gazi i slama.

A sve je bilo u redu, tako reći, do juče.

Iznenada, iz čista mira i neočekivano, pao sam u postelju. Izdadoše me noge. Onemoćale i slabe, nisu više mogle da nose moje slabašno telo, koje se polako suši kao listić na grani u kasnu jesen. Sada sam ja takav listić. Požuteo i сув, koga i najmanji povetarac može da obori i zauvek prizemlji. Ne zna se kada?

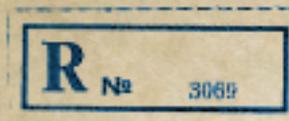
Ali ne marim za to. Znam sigurno, da ću do pada na zemlju leteti, lebdeti, poigravati se sa vetrom i zauvek oprostiti od svoje grane, koja me je rodila, gajila i odbacila. Hvala. Svestan sam da na njoj moraju da odrastaju i stasaju mladi listovi. Ako ja ostanem, za njih neće biti mesta.

Takav je život i treba ga prihvatiti sa svim onim što vam daje i uzima.

Ja sam sada uvenuli listić na balkonu. Od života, pored solitera koji me okružuju, imam svoje parče neba. Jedino nebo najbolje vidim sa svim oblacima, koji se neumorno smenjuju i nekuda odlaze, opet iza solitera. Kojekude...

Ova moja kolica i nisu tako loša, voze me svuda po terasi, do dnevnog boravka i konačno, do kreveta. Noge mi, takoreći, i nisu više potrebne, dovoljno sam ih namučio, neka se i one malo odmire i odu u zasluženu penziju.

Začudo, čini mi se da, što sam stariji, vreme brže prolazi. Začas prođe dan, nedelja, mesec... O godinama više ne razmišljam, nema

smisla. Kao što nema smisla, množiti i deliti sa nulom.

Misli su mi usmerene da se vratim u svoj rodni kraj i počivam u miru, među svojim precima. Ne bi, da me ovde „konzerviraju“, za „debele“ pare, kraj hiljade istih grobova i zauvek zaborave. Kao što su me i sada zaboravili...

Ponekad, zove me sin telefonom iz čiste radoznalosti, da proverim da li sam živ. Kada mi čuje glas, besno zalupi slušalicu i više me ne zove. Strašno. Ali nije sve tako, kao što mi se čini...

Srećom, moja najmlađa unuka me redovno obilazi. Upravo kuva jagnječju čorbu i dogovaramo se, da me odveze do moje stare kućice na Suvoj planini, koju sam godinama održavao i čuvao „za ne daj Bože“.

E, čini mi se da je danas „ne daj Bože“. Odlazim, konačno i definitivno iz ove, betonom okovane tamnice, koja iz dana u dan postaje moja ludnica.

„Pa, kako ćeš deko sam tamo, usred nadođije? Ja mogu sa tobom dan dva, ne više...“

„Ne brini ti za mene, ja nikada nisam sam. Bog je samnom. Kada si svoj na svome, lakše ti je. Osećam, da ovde polako venem i umirem...“

„Onda u redu. Krećemo sutra, malo ranije. Ko zna kuća u kakvom je stanju?“

„U mnogo boljem od mene!“

Sutradan sabajle, podigoh se lagno na noge i pustih prvi korak. Jer, kao što znate, svako putovanje počinje prvim korakom. Po utovaru najneophodnijih stvari, krenuli smo na planinu. Jedva smo se išćupali iz saobraćajne vreve, koja nemilosrdno uništava centralni nervni sistem. Ja sam miran. Znam da ovakve zavrzlake, na granici ludila, više neće biti deo mog života.

Kada smo krenuli auto putem, kao da mi je pao kamen sa srca. Automobil je bešumno klizio. Primećujem da se isprekidane linije na asfaltu ljube i spajaju u jednu punu i zaljubljenju.

Grad Niš nam je bio, takoreći, na dohvat ruke. Prelazimo most iznad biserne Nišave, lagano i bez žurbe vozimo se kroz centar grada. Nisam mogao da odolim, iz meraka kupih burek, nadaleko poznat i obavezno pljeskavicu.

Posle malog odmora, krenuli smo dalje i bez napora stižemo do monumentalne Sićevačke klisure, koja kao moćna tvrđava brani ravnice od besnih vetrova. Moja unuka se vešto probija kroz klisuru, pokazujući čudesne vozačke sposobnosti.

Već smo na planinskoj visoravni, prekrivenoj raznobojnim tepisima lekovitog bilja i bujnom svetlozelenom travom pašnjaka. Zahvati me neka nostalglična percepcija, koju nisam davno osetio. Sećam se dečaćkih dana: kada sam na ovim prostorima čuvao i pazio stotine ovaca sa vernim psima, koji nisu znali za prepreke. Čak su, ponekad, i na divlje konje kidisali kada sa snežnih planina siđu na pitome pašnjake, koji su rezervisani za ovce.

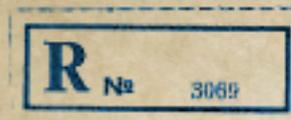
„Stani ovde, dete moje. Hoću da vidim sebe u senci bukovog hlada.“

„Je l` možeš, deko?“

„Ovde, sve mogu...“

Stajao sam, prislonjen rukom na krov automobila, ne osećajući svoje noge, uprtim pogled na osunčane brežuljke, ispresećane nemirnim bistrim potocima koji se slivaju jedan u drugi, zahuktavaju i smiruju iskričavim, penušavim vodopadima i novim zanosom nastavljaju svoj put do dubokih kanjona i klisura, ne znajući kuda ih vode... Pomislih da sam mrtav i već se nalazim u raju.

Osetio sam neverovatnu relaksaciju, davno zaboravljenu na ulicama velegrada, zarobljenu u betonskim žardinjerama, sahranjenu iluzijama o boljem životu.

Krv je počela brže da cirkuliše mojim venama. Osećam neko blago strujanje u nogama... Parče „mog neba“ menjao sam za nebeski svod. Vazduh i blizina vode čine svoje.

Nikada mi nije bilo jasno zašto se ova planina zove suva, kada od potoka i izvora ne možete da se otrgnete.

Začudo, ovde već odavno, ne možete videti ni jednu ovcu. Nestale su, kao poplavom odnesene. Njihovo blejanje je utihnulo i izgubilo se u planinskom bespuću.

Niko više ne prepoznaje blagodet planine, gde je jedini spas i povratak u život posrnulom ljudskom rodu. Domicilno stanovništvo ne postoji. Napuštene i urušene kuće, nemi su svedoci života koji je nekada tu postojao. Iza oborenih, polegatih i trulih, zaraslih u mahovinu, bukovih taraba, skrivaju se ugašena ognjišta u nabujalom korovu do ramena. Odvaljene kapije, od kojih su ostali samo komadići metala zapali u koroziju, na granici raspadanja... Tuga.

Nedostaje mi plavičasto rastresiti dim iz kamenih dimnjaka, koji se prostire iznad krovova i stapa sa tirkiznim plavetnilom neba. Ne čuje se ni lavež krupnih, okretnih dugodlakih ovčara, kraljeva rasejanih planinskih mahala.

Polako sam tonuo u nostalgiju za ostavljenim i zaboravljenim bogatstvom netaknute prirode, kada začuh unukin glas, kao da je dolazio iz daljine od stotinu milja:

„Deko, vidim krov naše kuće. Izgleda da je jedina u ovom kraju.“

„Da, da... I ja sam jedini. Ajd`mo polako. Blizu smo.“

„Kako ćeš bez kolica?“

„Ništa za to. Ne brini... Uz tvoju pomoć i štapa, uspećemo.“

Čudnovata energija i želja, vukle su me uskom putanjom do kuće. Otarasio sam se invalidskih kolica, ostala su u kolima, ona ovde ne služe ničemu.

Što bi se reklo, „pomoću štapa i kanapa“, uz podršku svoje unuke, uđoh u kuću. Dobrano sam se namučio, ali uspeo sam. Ote mi se uzdah olakšanja i velikog zadovoljstva.

Bio sam u pravu, kuća je u boljem stanju od mene. Pitate me zašto sam je napustio? Ja bih vas pitao isto, ali sačekajte da se vidimo... Similis simili gaude.

Ubeđen sam da je, nekim čudom, moja kuća krenula sa mnom i ona bi propala.

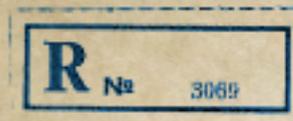
Uz Božju pomoć sam krenuo u „beli svet“, uz Božju pomoć sam se vratio, tačno na vreme, da u miru i tišini poživim još malo od života što mi je ostalo. Nikada nije kasno.

Znate, godinama ranije Boga nisam pominjao, valjda zato što nikada nisam imao vremena, a zdravlja sam imao na pretek. Sada kada sam izgubio zdravlje, vremena imam na pretek. Nemoć i strah od neizvesnosti nagone čoveka, u poznim godinama, da se posveti veri i Bogu. Kada te svi napuste i zaborave...

Kažu, nije važno gde živiš, važno je kako živiš. Ja bih kazao:

„Kada, oslobodiš svoj um i odbaciš okove monotone svakodnevnice, možeš živeti gde ti duša i srce kažu.“

Autor: Branislav Docin, 61 godina, Požarevac
magistar psihologije, gl. urednik časopisa „Stršljen“

Najbolja muška putopisna priča: III mesto

SUSRET U VERONI

Tog ranog julskog prepodneva početkom sedamdesetih, Zlatko je sa još nekolicinom svojih prijatelja, studenata elektrotehnike iz ferijalnog kampa, obilazio 25 vekova star ulcinjski grad. Polako su pratili neku turističku grupu koja se tu našla, slušajući vodičevu priču o antičkom gradu sa slikovitim, uskim, krivudavim ulicama i moćnom Citadelom koja na najvišem platou dominira čitavom okolinom. Dok im je u ušima još odzvanjala vodičeva priča o haranju ulcinjskih gusara ovim morima gotovo 250 godina, stigli su do nekadašnjeg Trga robova ispred crkve - džamije u Starom gradu.

Na tom mestu je jedna grupa mladih spontano izvodila performans prodaje robinja, među kojima je Zlatko prepoznao jednu simpatičnu, plavooku devojkicu iz kampa. Kod šaljivog licitiranja on je za nju galantno ponudio najviše - komplet bonova za ishranu do kraja smene! Kada ga je upitala što će jesti narednih dana, samo je odgovorio da bi uz takvu robinju izdržao i bez vode, a kamoli bez hrane!

Bila je to i prilika da bolje upozna nasmejanu Jasnu, mladu studenticu prava iz Zagreba i upita je kako je stigla do ove krajnje tačke Jadrana, pored toliko mesta na moru bliže njenom Zagrebu. Otkrio je da dele zajedničku strast za putovanjem i otkrivanjem novih mesta, pa se čak uspostavilo da su pre dve godine oboje bili u ferijalnom kampu na Prespanskom jezeru, ali u različitom periodu.

Nastavili su zajedno šetnju krivudavim uličicama, izukrštanim malim, ljupkim trgovima kojima su nekad tutnjali konji sa 700 oklopljenih vojnika, štiteći tri ugledne vladarke-udovice, tri Jelene, koje su u ovom gradu usidrenom na steni našle sigurno utočište. Zlatko je samo primetio da se kojim slučajem i nova poznanica zove Jelena, bila bi četvrta koja se smernim korakom šeta ovim zidinama. Jasna se uz opšti smeh žestoko usprotivila, govoreći da nema nameru da bude udovica.

Bezbrizno su se družili u kampu i na Velikoj plaži - najlepše bilo u suton, uz gitaru i odnekud nabavljeno piće, kada pri zalasku sunca nastaje neverovatna igra boja koja more, pesak i nebo stapa u jedinstvenu sliku.

Što se smena bližila kraju, predosećajući neumitni rastanak, postajali su nerazdvojni. Uživali su u tišini stoletne Maslinade, predivne uvale Valdanos, bučnoj vrevi, slikovitosti i šarmu ulcinjskog bazara i Čaršije, čudesnim tokovima reke Bojane i pesničkim večerima na Citadeli.

Po povratku kućama, u realnost svakidašnjih studentskih obaveza, odvojenost su premoštavali razmenom fotografija, tih crno-belih čuvara od zaborava, pismima i po kojim telefonskim razgovorom.

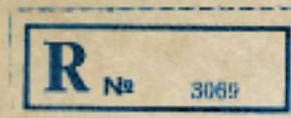
Dogovoreni zajednički doček te Nove godine u Klubu studenata tehnike u Beogradu, Jasna je bila prinuđena da otkaže u poslednjem trenutku. Imala je navodno neodložne obaveze u kancelariji poznatog zagrebačkog advokata dr Arežine, gde je, sa upisom završne godine prava, odnedavno počela da radi kao pripravnik.

Morsku romansu su nastavili sledeće godine pod šatorima ferijalnog kampa „Goran Savinja“ u Makarskoj. Prilikom susreta dvoje zaljubljenih posle godinu dana, Zlatko se gotovo iznenadio silini Jasninog zagrljaja i poljubaca, što je okolina propratila frenetičnim apaluzom.

Te godine su tu prodefilovali razni pevači, recitatori i grupe. Jasna je veoma volela poeziju, a najve

i utisak je ostavio na nju Rade Šerbedžija, recitujući nostalgičnu Arsenovu pesmu „Ne daj se Ines“. Zlatko je celu pesmu naučio napamet i u „lijepim trenucima ljubavi, nostalgije i siromaštva“ recitovao je ovu pesmu Jasni na nekoj osami ili u šetnji pored mora, govoreći uvek „Jasna“ umesto „Ines“.

Petnaest dana letovanja zaljubljenima je proteklo kao tren. Vratili su se svojim kućama puni prelepih uspomena i rešeni da svoje studije što pre privedu kraju.

Krajem septembra Zlatka je prijatno iznenadila i obradovala vest iz Jasninog pisma da dolazi u Beograd da mu čestita rođendan.

U Klubu studenata tehnike, koji je Zlatko jedno vreme i vodio, te večeri je u veseloj atmosferi proslavljen njegov rođendan. Uz prigodne koktele, rođendansku tortu i muziku koja ih je u Makarskoj budila ujutro i sa kojom su uveče uživali na terasi, društvo je dočekalo kasne sate. Naravno, za potpun ugođaj iz kampa, bila je tu i nezaobilazna pesma „Ne daj se Ines“.

U jednom trenutku, dok su u polutami disko kluba igrali čvrsto zagrljeni, Jasna je smešeci se prošaputala na uvo Zlatku da krenu do najbližeg hotela kako bi mu uručila poklon. Ubrzo su se u obližnjem poznatom hotelu „Metropol“ prepustili jedno drugom sa strašću dugo razdvojenih ljubavnika...

Ujutro, dok su ležali zagrljeni, Jasna mu je posle dugog i strasnog poljupca samo prislonila usne na uvo i tiho rekla: „Udajem se sledećeg meseca!“

Iznenaden, Zlatko je pokušao da je nešto upita, ali mu je ona samo blago dva prsta pritisnula na usta, zagnjurivši glavu u jastuk...

Shvatio je da su svake reči suvišne i da mu se dešava ono čega se u podsvesti poslednjih meseci plašio.

Dok je tog popodneva na železničkoj stanici pritiskao Jasnin dlan kroz staklo njenog kupea, znao je da je nikada više neće videti... U ruci je stiskao Jasnin poklon - gramofonsku ploču na čijoj je poledini omotnice bio tekst pesme „Ne daj se Ines“ i Jasninom rukom zaokružene reči „... prevari muža odlazeći da se počešljaš u nekom boljem hotelu, dodirni me ispod stola koljenom, generacija moja, ljubavnice...“

Mada je bio rešen da je ne uznemirava pismima i telefonom, posle jedno dva meseca nije mogao da izdrži, pa je pozvao advokatski ured u kome je Jasna radila. Dobio je samo uctiv i hladan odgovor da je gospođa Arežina na bračnom putovanju...

***

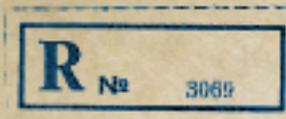

Na parkingu ispred zidina starog grada Verone, tog toplog majskog dana, bilo je puno turističkih autobusa iz celog sveta. Posle kraćeg dogovora, grupa iz Zlatkovog autobusa žurno je krenula u obilazak Verone za vodičem Sanjom, jednom hitrom i elokventnom brinetom. Kroz priličnu gužvu teško su pratili veliku šaku Miki Mause, koju je kao orijentir Sanja držala na nekom štapu. Zaustavili su se najpre na trgu Bra, diveći se velelepnoj Areni i zamišljajući krvave borbe u njoj nekad i operске predstave sada, pod zvezdama, u vreme toplih letnjih noći. Probijajući se kroz mnoštvo pešaka u ulici Mazzini stigli su i do najlepšeg trga u Veroni, Trga Erbe.

Dok je Sanja stručno i temeljito objašnjavala istoriju Verone, kao i istoriju spomenika i živopisnih zgrada na renesansnom trgu, Zlatko se sa setom sećao kako je na tom istom mestu pre nekoliko godina uživao sa svojom ženom i fotografisao iz raznih uglova fontanu sa Madonom i visoki toranj Lamberti sa satom.

Posle obilaska Danteovog spomenika grupa se uputila famoznoj Julijinoj kući, nezaobilaznom mestu posete mnogobrojnih turista u Veroni, gradu Šekspirovih ljubavnika. Sa ulice, kroz zasvođeni ulaz u Julijino dvorište, Zlatko je sa smeškom i zanimanjem posmatrao neopisivu gužvu, posebno mladih, oko Julijine statue i balkona. Posebno ga je dojmila jedna grupa omalениh, lepo skockanih Japanaca, sa velikim foto-kamerama oko vrata, dok su besomučno slikali svaki detalj u dvorištu, pa čak i mesto gde je, po kazivanju vodiča, sa balkona pala Julijina maramica.

Udaljavajući se od gužve, Zlatko je polako napustio grupu, prilično umoran i rešen da negde sam na miru provede ostatak vremena do povratka u autobus. Oduvek je voleo da putuje i da stalno postaje bogatiji za nova viđenja i iskustva, ali je sa priličnim godinama sve manje podnosio besomučnu jurnjavu turista, nazivao je to „stampedom“, da se u kratkom vremenu obiđe što veći broj znamenitosti.

Na zapadnom delu Trga Bra, na trotoaru popločanom roze kamenim pločama, poznatom kao Liston, iz velikog niza izabrao je prekrasni i po italijanskom maniru ušminkan kafić. Uz kapučino je uživao u pogledu na veliko kameno zdanje Arene, Palatu Barbieri i divio se arhitekturi minulih vremena pod zracima majskog sunca.

Za susednim stolom krišom je osmotrio dve elegantne starije dame. Otkada mu je pre dve godine umrla žena, putuje sam i često sebe uhvati kako pažljivo zagleda lepši pol starije dobi. Samoća mu je teško padala, a pogotovo ono stanje ispraznosti kada radosti putovanja nema s kim da podeli. Iz razgovara dama sa zanimanjem je razaznao nekad zajednički jezik, sa приметnim zagrebačkim naglaskom. Nesvesno mu je kroz glavu proletelo sećanje na studenticu Jasnu iz Zagreba, svoju veliku ljubav iz ferijalnih kampova početkom sedamdesetih. Osetio se sam sebi smešnim, kada je u jednoj od njih naslutio Jasnine crte. Ustezao se da im priđe, plašeći se da njegovo pitanje ne bude shvaćeno kao nevešti pokušaj startovanja nekog bezveznog usamljenika iz bivše zajedničke države. Nervozno je proveravao vreme do polaska autobusa. Ispričavajući se, najzad je ipak prišao i hrabro promućao nešto što je u sebi nosio već blizu 40 godina.

Dama je samo spustila velike zatamnjene naočare i odmeravši ga izustila: „Izvolite sestі, gospon!“ Kada se blago osmehnula, po rupicama u obrazima je bio u potpunosti siguran da ne greši!

Pred njenom zbunjenom saputnicom odmotavali su svoje životne priče u nekom uzbuđenju nepriličnom njihovoj dobi, vešto izbegavajući okolnosti nenadnog raskida njihove veze. Njene reči da je udovica već više godina, samo je sa smeškom prokomentarisao, podsećajući je na izrečenu nameru u Starom ulcinjskom gradu da nikad ne bude udovica.

Jasnin autobus je kretao nešto ranije, pa su se zajedno uputili ka parkingu autobusa, ponašajući se na momente bezbrižno i raskalašno kao da su u ferijalnom kampu i doživljavajući Veronu kao

sopstveni grad. Sa setom su konstatovali da svi kampovi njihove mladenačke ljubavi više ne postoje...

Na ulasku Jasne u autobus, Zlatko je, smešeći se, rekao da je trebalo da odu do Julijine bronzane statue i izvesti poznati ritual kojim dvoje zaljubljenih ostaju zauvek zajedno, tako što istovremeno ona dodirne Julijinu desnu ruku, a on desnu Julijinu dojku.

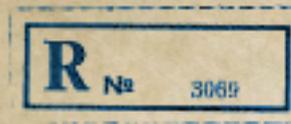
Jasna se samo vragolasto nasmešila rekavši da računa kao da su to već uradili, što ga je namah učinilo zatečenim. Poput zaljubljenih tinejdžera, pritiskali su dlanove na staklo autobusa do Jasninog sedišta.

Dok su se autobusi kretali ka svojim različitim odredištima, Zlatko se, zavaljen u udobnom sedištu, prepustio nostalgичnom sećanju na te divne dane mladosti i prve velike ljubavi. Na dane nezaboravnog druženja po ferijalnim kampovima mladih iz svih krajeva zemlje, na tada začete ljubavi, na jednaku dostupnost javnih dobara svima, a more je to bilo, jer se za neznatne pare moglo provesti na moru čak dve nedelje. Zahvaljujući velikom popustu na grupna ferijalna putovanja, lako i potpuno bezbedno se stizalo i do udaljenih mesta tadašnje zemlje...

Ploveći zatvorenih očiju u prošlost, oživeo je sliku plesa sa Jasnom, čvrsto pripijenih jedno uz drugo, u polutama disko kluba i zvuk nostalgичne hit balade iz Makarske „When I need you“ („Kad mi trebaš, samo sklopim oči i sa tobom sam...“), koji ga celo vreme puta od Verone nije nikako napuštao...

Saputnicima u autobusu bio je primetan njegov osmeh na licu dok se prisećao ferijalnih zgoda u njihovim dvorcima od cerade, u kuhinji dok se ljuštio krompir, mutilo mleko u prahu, dok se održavala higijena u kampu, pod tuševima kad iznenada nestane vode (uvek se smejao onoj sceni u makarskom kampu sa Milenom Dravić pod tušem u filmu „Nije lako sa muškarcima“).

Uhvatio je sebe u dilemi da li je to zaista bilo tako lepo, da li novije generacije nemaju takva sećanja, ili je to ipak samo „žal za

mladost“ ostarelih, koji ne prihvataju surovu istinu prolaznosti?! Pa nemamo samo mi tapiju na predivnu mladost, imaju je i naša deca, koji će, takođe, misliti da su je imali kad budu pričali svojoj deci...

Prisećao se onih već požutelih fotografija sa tih letovanja kod kuće, koje su jedan tren mladosti otimala od zaborava govoreći hiljadu reči! Vukle su mu se po prašnjavim fijokama, ali su i njegovo venčanje preživele, jer nisu „komisijski“ uništavane, zahvaljujući razumevanju i toleranciji njegove žene...

Što se više autobus udaljavao od Verone, ona mu se zbog susreta sa Jasnom činila sve bližom, kao najlepši grad na svetu. Arena na Trgu Bra u svom životu od 2.000 godina bila je nemi svedok nebrojanih životnih priča iz minulih vremena, pa tako i ove priče o susretu posle skoro 40 godina...

Dok je uzbuđeno prebirao po Jasninom kontaktu u svom mobilnom telefonu, Zlatka je preplavila nada da će na narednom putovanju imati s kim da podeli radost...

Autor: Vitomir Ćurčin, 68 godina, Zrenjanin
elektroinženjer za telekomunikacije

Kategorija:

**NAJBOLJA PRIČA O
PUTOVANJU PO SRBIJI**

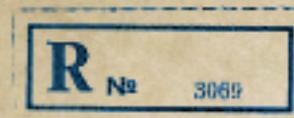
ULIČNI TURISTA ILI ŠETNJA KROZ PROŠLOST

Kada na đerdan svojih godina nanižete osam decenija, niste naročito raspoređeni za putnički turizam, na daleke destinacije, kako to kažu turistički propagatori. Turistički apetiti polako se smanjuju, umesto da putujete u druge zemlje odlučujete se za svoju zemlju, pa onda polako skraćujete rastojanja koja želite da posetite i na kraju vam ostanu popodnevnne šetnje kroz svoj kvart ili ulicu. Da ta šetnja ne bi bila puko koračanje, potrudite se da se obavestite o zgradama u svojoj ulici, jer gotovo svaka zgrada u starim gradskim jezgrima ima neku svoju interesantnu priču.

Prošlost je kod nas bogata zbivanjima. Naši preci su živeli, kako jednom reče francuski kardinal Rišelje, „u interesantno vreme“. To je osobina i Balkana. Pogotovo grada kakav je Beograd. U hiljadu i nešto godina njegove istorije, toliko puta je rušen i ponovo građen da nema ni teorijske mogućnosti da se sve što se zbivalo na njegovim ulicama ispriča. Prošlost su ljudi, čudne sudbine, bitke, ubistva, pobede, porazi, ljubavi, lepota, promašeni životi, izneverena očekivanja, ostvareni i pokopani snovi...

Naša šetnja je priča o gradu koji je rastao, primao nove stanovnike, širio se, rušio staro, gradio nova zdanja, a u jednom trenutku po dolasku Turaka promenio i kompletno stanovništvo. Uostalom, da bismo više naučili o svetu, moramo više znati o sebi, sopstvenoj prošlosti, ljudima koji su živeli u našoj zgradi, našoj ulici, našem kvartu. Onda će nam i ljudi i njihove sudbine u ko zna kom kraju sveta biti bliži, shvatljiviji.

Pošto je putovanje, a putovanje je kretanje, kako kažu matematičari, pomeranje iz tačke A u tačku B, onda je i naša popodnevna šetnja – putovanje. Pa zašto ne i turističko putovanje? Dakle, da se potrudimo da više vidimo na tom putovanju. Da, to je paradoks, ljudi u godinama slabije vide, ali više vide. Sporiji starački korak ne preskače

detalje koje nestrpljiva mladost prenebregava, jer nema vremena za njih.

POGLED KROZ PROZOR

Moj putopis ne vodi me daleko, ali nudi čitavo bogatstvo sadržaja mojim vršnjacima kojima su godine počele da nagrízaju pamćenje, ali i mladima nesvesnim da se kreću stazama ljudi koji su ih svojim životima zadužili. Danas ne mogu u šetnju, led je na ulici. No, kroz prozor moje sobe gledam na kuću u drugom kraju dvorišta. To je nekada bio dom Jevrema Grujića. Znam, to je bio jedan od najobrazovanijih Srba 19. veka. Završio je prava u Hajdelbergu i Parizu, bio sekretar čuvene Sentandrejske skupštine, bio ministar u nekoliko srpskih vlada, a karijeru završio kao ambasador Srbije u Carigradu, Londonu i Parizu. Njegova sećanja na ljude i zbivanja njegovog vremena dragocena su građa za upoznavanje naše istorije.

Danas je njegova kuća – muzej. Pre neki mesec beše u njoj izložba Uroša Predića, slikara koji je stanovao u potkrovlju zgrade u ovoj ulici samo stotinak metara napred. Posebno mi je draga njegova istorijska kompozicija „Hercegovački begunci“. Inače, u muzeju se mogu videti slike, nameštaj, predmeti koje su sačuvali Grujićevi potomci, za kratko vreme se čovek može preseliti u dalju prošlost i videti kako je u to vreme živeo naš građanski dobrostojeći sloj društva.

SRUŠENI LJUBAVNI SNOVI

Danas krenuh ulicom prema Palilulskoj pijaci. Ta moja ulica je sjajan primer uticaja aktuelne politike na imena ulica, iako to ne bi smelo da se dešava. Ova ulica se najpre zvaše „Kod dva bela goluba“ prema nazivu neke kafane. Onda je postala Svetogorska (valjda da čini celinu sa Hilandarskom), ali ne zadugo, jer je, prateći aktuelna politička zbivanja, preimenovana u Bitoljsku, a onda dobila ime Žorža Klemansoa, svojevremeno francuskog predsednika. Posle Drugog svetskog rata je preimenovana u Lole Ribara. Dolaskom nove vlasti ponovo je nazvana Svetogorska. Ni kriva ni dužna, postala je sada već i svetski poznat

primer uticaja politike na promenu procene zaslužnosti da ulica dobije neko ime.

Brojevi kuća se nisu menjali. Oni su ostajali isti. Tako je i broj 34 i danas onaj od pre sto godina. Ta kuća me uvek podseti na jednu tužnu ljubavnu priču. Kuću sa brojem 34 podigao je sudija Jevrem Rajić, potomak čuvenog junaka Tanaska Rajića. Tu je, razume se, stanovao i sudijin sin Velimir. Velimir je bio bolestan od epilepsije, što je značilo da nije sposoban za bračni život, pa mu nisu bile dozvoljene ni mladalačke ljubavi. No, mladost to ne priznaje.

Velimir se, kao student, zagledao u svoju koleginicu, studentkinju Kosaru Bobić. Njeni su stanovali su susednoj Ratarskoj (danas 27. marta) ulici. Jednoga dana, kada je, čekajući Kosaru, sedeo sa Kosarinom majkom, dobio je napad epilepsije. To je značilo da će doći do prekida tek započete veze. Velimir od tada samo pati, jer ljubav je ostala.

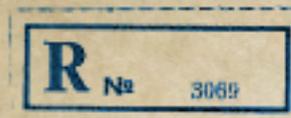
U oktobru 1903. godine Kosara se udala za Glišu Elezovića. Na venčanju je i Velimir, koji joj pristojno čestita, ali njeno venčanje shvata kao opelo za svoju ljubav. I tada je napisao pesmu čije stihove, hteo ne hteo, mrmljam kada prolazim pored ove prizemne stare zgrade iza čijeg prvog prozora sa leve strane, gledano sa ulice, beše Velimirova soba:

*“I srušiš se lepi snovi moji / jer glavu tvoju venac sad pokriva,
Kraj tebe drugi pred oltarom stoji, / Prosta ti bila moja ljubav živa!
Čestito sam ti. I ti reče: „Hvala!“ / A da li znadeš da se u tom času
Granitna zgrada mojih ideala / Sruši i smrvi i u pepo rasu?”*

Ostala je ova tužna pesma, koja se i danas često peva, a malo ko zna gde je i kako nastala.

KUĆA LAZE LAZAREVIĆA

Danas sam krenuo na drugu stranu. Ulazim direktno u Vlajkovićevu, pa odmah iza ugla u Hilendarsku ulicu. Znam da je ime

dobila po svetogorskom manastiru Hilandar. Moj prijatelj Životije, zaljubljenik u Hilandar, koji me je svojevremeno upoznao sa starešinom tog manastira, kaže da kada bi se sva srpska istorija izbrisala, mogla bi se ponovo napisati na osnovu dokumenata iz ovog manastira. Ova beogradska ulica nije menjala ime, od postanka do danas nosi ime ovog svetog manastira. Skrećem levo od raskrsnice.

Prolazim pored dve galerije prema Radio Beogradu, Trgovačkoj školi. Odmah me dočekuje lepa zgrada nekadašnje Brazilske ambasade. A do nje, ušuškana kuća Laze Lazarevića, lekara, pisca, naučnika, rezervnog pukovnika... Ovu zgradu u Hilendarskoj 7 je doktor Lazarević kupio 1878. godine. Tu je živio sa suprugom Pelagijom. Odatle je 10. januara 1891. godine otišao da se pridruži rano umrlim sinovima Kuzmanu (ime je dobio po Lazinom ocu, trgovcu iz Šapca) i Damjanu.

Lazarević je rođen u Šapcu (1851), ali je rano došao u Beograd na školovanje. Živeo je kod sestre Milke, udate za pisca Milorada Šapčanina. Studije medicine je završio u Berlinu. Napisao je devet pripovedaka kojima je ušao u istoriju srpske književnosti. Objavio je preko 70 stručnih radova. Bio je prvi upravnik bolnice za umobolne. Sačuvana je arhiva tadašnje bolnice, a u arhivi su i danas njegove beleške o pacijentima. Danas, psihijatrijska bolnica nosi njegovo ime.

U njegovoj kući sada je smešteno dečje odeljenje Biblioteke grada Beograda. Na zgradi postoji ploča Srpskog lekarskog društva i Zavoda za zaštitu spomenika. A mlađim generacijama našim on je ostao u pamćenju kao autor pripovedaka „Sve će to narod pozlatiti“, „Prvi put s ocem na jutrenju“ i „Švabica“.

Preko puta Lazine kuće je Radio Beograd u zgradi Zanatskog doma čija je gradnja počela 1912, a zbog ratova završena tek 1933. godine. Preko puta Lazine kuće podignuta je moderna zgrada koja sa Svetogorske izlazi na Hilendarsku. Beše tu nekada skromna kućica Petrovića sa velikim dvorištem. Svestan sam da svaka šetnja ulicom ovde znači odlazak u prošlost, sećanje na ljude koji su živeli i šetali ovuda, zaboravim na svoje staračke probleme šetajući stazama nekadašnjih stanovnika.

RAKIĆEVA LJUBAV

Danas sam opet krenuo kroz Hilendarsku, pa iz nje izlazim na početak Cetinjske ulice. To je nekada bila gradska periferija. Na dnu ove ulice bile su kuće Milana Đ. Milićevića, akademika i predsednika Srpske akademije, i Mite Rakića, odnosno njegovog sina Milana, poznatog srpskog pesnika, kome je Milićević bio ujak. Prolazi mi to kroz glavu dok se oprezno spuštam niz strmu ulicu. Ovde su bile bašte pune jorgovana početkom dvadesetog veka. A dole na dnu, na mestu Bajlonijeve pijace bio je stari dolap „crn, glomazan, truo“ o kome je Rakić napisao poznatu pesmu. Gore, iznad Pivare, bila je tada već pusta kuća Đure Jakšića. O njoj Rakić peva:

“Strašna orušnica nesrećnog Đure

Zjapi puna tame, golema i pusta...

Tih godina se Rakićeve pesme pojave u Srpskom književnom glasniku, dočekane lepim rečima Skerlićevim, pa mladi Rakić izlazi na glas. Silazim niz donji deo ulice i nehotice mrmljam njegove stihove:

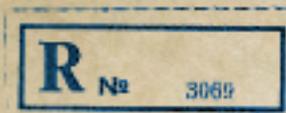
“Šume bokori cvetnog jorgovana / I noć zvezdana treperi i žudi

Za bujnu ljubav svetu bogom dana / Dok mesečina nasmejana bludi

Šume bokori cvetnog jorgovana.

Zastanem tamo gde je nekada bila Rakićeva kuća i prisećam se, čitao sam u knjizi Đorđa Popovića o ljubavi mladog Rakića. On je posećivao kuću akademika Vladete Kovačevića koji je imao dve kćerke, a one su se družile sa Rakićevom sestrom Ljubicom. Na jednoj sedeljci ispadne ukosnica mlađoj Milici. Kada su je našli Rakić napiše „Odu ukosnici“ i u koverti pošalje po kućnom momku devojci nekoliko ulica dalje.

Svima je bilo jasno da se Milanu dopada mlađa kćerka. Na jednom balu, želeći da pleše sa njom, on upita njenu stariju sestru: „Šta učiniti kada se devojci ispreči grana na putu?“ Sestra je shvatila ovo „diplomatsko“ pitanje i odgovorila „Preskočiti granu!“ Iduće sedmice Rakićevi prosci su stigli da traže ruku mlađe kćerke.

Rakić je počeo da radi kao diplomata. Bio je u poslanstvima Srbije, a kasnije Jugoslavije u Skoplju, Prištini, Kopenhagenu, Sofiji, a zatim u Rimu odakle se i penzionisao. Svoju „Poslednju pesmu“ on šalje Milanu Grolu želeći da bude objavljena u „Glasniku“, gde mu je objavljena i prva. Obraća se svojoj Muzi:

*“Evo me Gospo, nakon triest leta, / Sa proređenom,
progrušanom kosom,*

Kao priviđenje sa drugoga sveta, / Na Pegazu olinjalom i bosom...”

Ipak, bolestan požive još nekoliko godina. Posle druge operacije u Parizu, na povratku je umro u zagrebačkom sanatorijumu na Srebrenjaku, u naručju svoje Milice sa kojom je poživeo u skladnom braku nešto više od tri decenije.

Trgnem se iz misli koje me odnese tako daleko i zaputim se na Bajlonovu pijacu. Ta pijaca se inače, službeno zove Pijaca Skadarlija. No, niko je tako ne zove. Svi je zovu Bajlonijeva pijaca. Pijaca se nalazi na dnu Cetinjske, a između Džordža Vašingtona, Skadarske i Drinčićeve. Pijaca je stara gotovo sto godina, a ipak čuva ime prvog vlasnika, Čeha Ignjata Bajlonija koji je u podnožju Skadarlije kupio malu ručnu pivaru 1884. godine i isušio baru na kojoj se nalazi današnja pijaca. Tu je razvio i Pivaru koja je 1903. godine proizvodila blizu 30.000 litara piva i dobila velika priznanja za kvalitet na izložbi u Parizu.

No, to je tema neka druge šetnje.

PESNIČKA KUĆA ILIĆA

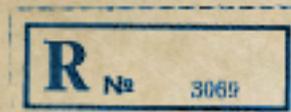
Opet se odlučih za Hilendarsku. Ali, ovog puta idem desno sa raskrsnice sa Vlajkovićevom. Dvadesetak koraka sa te strane nalazi se neobična osobenost ove ulice: „muzej prekinutih veza“ pod vedrim nebom. Počelo je tako što je neka uvređena devojka ostavila na ispustu zgrade u kojoj stanuje poklonjenu lutku sa početka veze. Onda se to nastavilo. Tu je čak i cipela sa štiklom, samo leva, od srca. Stavila ju je devojka kada je veza „pukla“ posle dužeg vremena, a bila je to cipela u kojoj se zatekla kada je osetila prvu iskru ljubavi. Šnala za kosu neke

pubertetlije. Grickalica za nokte dečaka sa sprata koga je komšinica pubertetlija zamenila za drugog dečaka iz susedne ulice. I tako redom, to su sve ljubavne priče nove generacije, ponekad i neočekivano duhovite. Te uspomene nisu bačene, već ostavljene kao opomena za nekog drugog. Onda su deca ovde otvorila berzu za razmenu igračaka i sitnica. Nešto uzmeš nešto ostaviš. Hemijska olovka. Sličice fudbalera. Ogledalce sa srcem. I tako je ovaj isput postao poznat, čak je i ulica poznata po njemu.

Malo napred, na uglu Vašingtonove i Palmotićeve, a gde se završava i Hilendarska, nalazila se čuvena pesnička kuća Ilića. Tu je živeo stari Jovan i njegovi sinovi Milutin, Dragutin, Vojislav i Žarko. Svojevremeno je to bilo poznato sastajalište beogradskih pisaca: Đura Jakšić, Matija Ban, Zmaj, Laza Kostić, Vladislav Kaćanski, a onda i Sremac, Domanović, Lazarević, Matoš – svi su navraćali u ovu poznatu pesničku kuću. Na ručak, razgovor, čitanje novih pesama, raspravu o objavljenoj knjizi... Nema ni traga od kuće Ilića. Tu je ugaona višespratnica sa više ulaza.

Prisećam se istorije: na suprotnom uglu bila je kafana „Kod sedam masnih varjača“. Đura Jakšić, koji je bio poznat i kao slikar, budući bez novca, ponudi gazdi da mu naslika novu firmu. Gazda pristane i on umesto varjača naslika debele Nemce, pa se posle kafana zvala „Kod sedam Švaba“. Kasnije su kafanu nazvali „Vidin kapija“ i bila je poznata po tome da se petkom ovde jelo „gravče na tavče“. Kao mlad seoski uča koji je došao u veliki grad, ja se jednog petka namerih na pasulj, po preporuci nekog rođaka. Kafana puna. Konobar mi reče: „Pitajte profesora, možda vam on dozvoli da sednete za njegov sto!“ Ja upitam, a taj čovek, osetivši u mom glasu drukčiji akcenat, pre nego mi je odgovorio, upita: „A odakle si ti, momče?“ Odgovorih naivno i tačno. „E, kad si tako izdaleka došao ovde na ručak, sedi!“ I tako ja sedoh za profesorov sto. On ostade sa mnom do kraja ručka, ne dozvolivši mi da platim dva bokalčeta crnog vina, koje je naručio, a ispitujući me o raznim stvarima iz mog kraja, o kome je dosta znao, iako nikada nije bio u tom kraju, kako sam reče. Kada je otišao upitah konobara ko je taj profesor. On malo začuđeno odgovori: „To je čuveni čika Miša!“ Tek

kasnije sam shvatio kakvu sam čast imao, pa je ta kafana dugo godina, kada sam preselio u Beograd, a čika Miša bio prisutan samo svojim knjigama o helenskoj književnosti i etici i grčkim prevodima čuvenih Homerovih epova u mojoj biblioteci, imala posebno mesto u spisku beogradskih kafana zbog tog jednog ručka. Retki prolaznici znaju priču na koju me je podsetila staračka popodneva šetnja.

PESNIK PLAVE GROBNICE

Nikako da se maknem iz Hilendarske. Eto, u broju 4 stanovao je Milutin Bojić. No na to su me podsetili parkić i slepa uličica koja se levo odvaja od Palmotićeve i nosi ime Milutina Bojića. Parkić, tokom lepih dana zauzet kafanskim stolovima, a na uglu parkića pesnikova bista na postamentu. Hteo ne hteo, kada ugledam pesnikovu bistu ja nehotično šapućem one strasne, strašne, lepe, tužne i oštre stihove pesnikove:

“Stojte galije carske! Sputajte krme moćne! / Gazite tihim hodom

Opelo gordo držim u doba jeze noćne / Nad ovom svetom vodom.

Tu na dnu gde školjke san umoran hvata / I na mrtve alge tresetnica pada

Leži groblje hrabrih, leži brat do brata / Prometeji nade, apostoili jada.“

Snaga ovih stihova utiče na mene da pružim ruku i dodirnem mermer postamenta pesnikovog, odajući počast i diveći se majstoru reči, bolešljivom Milutinu Bojiću, koji je govorio tako moćnim pesničkim glasom.

Bio je tada u Solunu. Zapaljenje pluća, tuberkuloza, nežni organizam nije izdržao. Na Mitrovdan 1917. godine Milutin Bojić preselio se u večnost. Od njega se oprostio Ivo Ćipiko. On u tom oproštaju, između ostalog, reče: „Ovde, na ovom mrtvom polju naše tužne slave, meni, koga si maestro zvao, suđeno je da se oprostim s tobom, viteže naše raskošne, slikovite reči i naše bujne mladalačke fantazije...“ Sahranjen je na Zejtinliku. Pet godina

kasnije, njegovi posmrtni ostaci preneti su na Novo groblje u Beogradu. Na omanjoj mermernoj ploči u parceli 29, sa slikom napisano je:

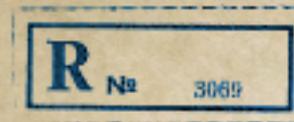
*“Mirnoću mi dajte, da svu snagu stečem / Da iz srca dadnem
Sav bol i sav ponos i, kad izrečem, / Ko list sveo padnem.”*

U njegovoj ulici danas je Zadužbina Ive Andrića. U produžetku Svetogorske, preko puta Palilulske pijace je Biblioteka koja nosi njegovo.

Obišao sam tek deo moga kvarta. Moj pokojni komšija, profesor Ratko Dimitrijević, sigurno zaslužuje posebnu priču. Vladislav Petković Dis, čiji potomci ovde žive, takođe. Pokojni Zoran Radmilović sada kao kip igra za večnost ispred Ateljea 212 kralja Ibija, ima svoju ništa manje zanimljivu pripovest. Sa dvorišnog zida smeškaju se Petar Kralj i Bora Todorović. Dvorište je postalo plato Mucija Draškića. Još se trzam kada mi se učini da mi u susret ide Dragan Nikolić ili Taško Načić, učini mi se da ispod prozora čujem Miru Trailović kako raspravlja s nekim o narednoj premijeri. Nisam pomenuo ni Milovana Đilasa koji je stanovao stotinak metara odavde, barem kada je bio na slobodi. Da ne govorim o mojim sada već pokojnim prijateljima, zanatlijama – knjigovescu Stefanoviću ili sajdžiji Miliću od čijih naslednih stogodišnjih radnji nema ni pomena.

Bolje da se ne prisećam. Ostavljam za neko drugo putovanje kroz prošlost.

Autor: Dimitrije Janičić, 82 godine, Beograd
novinar u penziji

Najbolja priča o putovanju po Srbiji: II mesto

DOLINOM PČINJE

Na jugu Srbije, u srcu Balkana

Kad se krene našom južnom magistralom, put Vranja prema granici sa Makedonijom, tamo negde, iza Rujan planine, ostaće da teče, hući i prkosi plahovita i bistra Pčinja. A u njenom gornjem toku smestila se, ovome svetu malo znana, planinska oblast istog naziva – Pčinja.

Pčinja... Za njenog pesnika i pevača, ona je srebrnasta kap jutarnje planinske rose i biserni trešnjevi cvet u rodnoj dolini. Nezaboravnik uspomena, snova i sećanja na detinjske radosti i prve mladalačke ljubavi.

Za geografa, Pčinja je planinski predeo juga Srbije čijih se nekoliko desetina naselja razasulo po kotlinastim proširenjima reke Pčinje, sve od Dukata do Kozjaka, spram Čupine i Đerman planine.

Istoričari će, pak, reći da je istorijska zemlja Pčinja poznata i pre dolaska Slovena, a naročito iz doba Nemanjića, da su Pčinju, tokom njene burne prošlosti, mnoge tuđinske i carske vojske pohodile.

A za same Pčinjane, ma koliko daleka i sirota, znana ili neznana, Pčinja je njihov rodni dom – komad ove svete srpske zemlje i deo vascelog nebeskog svoda pod kojim su svet ugledali.

Niska od sedam bisera

Pčinja reka i Pčinja planina... Obadve svojom lepotom zaslužuju jedna drugu: neditnutom prirodom, kristalnim nebom i bistrim planinskim izvorima i potocima.

Sama Pčinja je biser od reke. Izvire pod nazivom Tripušnica podno planine Dukat, na visini od blizu 1.500 metara, a uliva se u reku

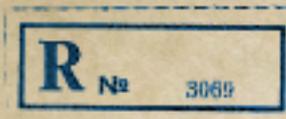
Vardar nedaleko od Katlanova. Na svom putu od izvora do ušća, teče kroz predele neobične lepote.

Naš zapis počecemo, odakle ako ne od samog izvora. I to baš ovako: iz penušavo belih dotoka sa padine Doganice, obrasle gustom i oštrom planinskom travom, teku i dotiču jedno drugo izvori i izvorčići, virovi i virčići, kladenci i kladenčići. Pa kad krenete dolinom Tripušnice i zavirite u njene pritoke i dotoke, ukazaće se pred vama pašnjaci, šume i proplanci, poneki čobanin kraj stada i poneka kuća u kojoj se nekad živelo. Male planinske kućice sagrađene od zatečenih kamenih oblica, bukovih greda, pruća, slame i blata. Kraj ognjišta pod slamenim krovom igralo se i pevalo do ranih zora, nastajalo i stasavalo i po desetoro dece, a da nikome nije bilo tesno u toplom sobičku.

Nastavljamo svoj put dolinom bistre i plahovite Pčinje, pa na tom putu, nizvodno od Trgovišta, kraj sela Donja Trnica, srećemo još jednu neobičnost: uzdignute kamene gromade, visoke i po pedeset metara, prkose vremenima negdašnjim, pa i ovim današnjim. Neki đavo ili neki vrag iz nekog dalekog i malo znanog doba kumovao je ovoj steni svoje tajnovito ime – Vražiji kamen. A na samom vrhu ove kamene stene, čini se potkraj samog nebeskog svoda, smestilo je neko daleko vreme jedno neveliko crkveno zdanje – hram Presvete Bogorodice. Odolela je ova crkvice svih proteklih šest vekova od naleta studenih vetrova i snežnih oluja, ali i od tuđinskih čizama koje su ovim drumovima i puteljcima nebrojeno puta gazile. Stanovita i dugovečna kazuje kako je u to dalečno vreme ovde živio i svoje tragove zapisao neki isto toliko dalek i dugovečan srpski rod. I ostavio u večnost za neke njihove potonje i neznane. Da se koreni ne zatrpaju u tmuni surovih vekova, da neki današnji i ovdašnji imaju čime sebe kazivati.

A Pčinja, teče li, teče... Praćakaju njene bistre vode po belom planinskom kamenjaru i ređaju se sela: Šajince, Novo Selo, Barbace, Mala Reka, Vogance, Jablanica. I opet jedan neobičan prizor u dolini divlje lepote: manastirsko zdanje Svetoga oca Prohora. Čini se kao da

je ne car, već sam Bog našu Pčinju darivao.

Prvu crkvu na mestu današnje svetinje podigao je 1070. godine vizantijski car Roman Diogen, posvećenu jevanđelistu Luki, i u njoj položio mošti Svetoga Prohora Pčinjskog. Rušen je ovaj manastir više puta, najviše 1412. pod naletom turske vojske, stradao u zemljotresu, a potom obnavljan i do današnjih dana ostao jedna od najpoznatijih svetinja u našoj zemlji.

Treba li reći na kraju još i to da je Pčinja jedna od onih bisernih niski gde se prirodne i duhovne lepote sreću na najbolji mogući način.

Za nezaborav, za sećanja duga...

Nebrojeno puta me mladalačka znatiželja odvela do najudaljenijih pčinjskih sela: Surlice, Prolesja, Kalova, Novog Gloga, Goločevca, Lesnice, Trnice. Nagledao sam se zvezdanih noći i bisernih zora, rosne trave i kosača, zrelih ječmova i mladih žetelaca. Slike koje sam poneo ostaće večno u meni.

Najčarobnije je bilo putovati šumom kraj Surličke reke u dubokim jesenjim večerima kada se mesečina prospe pod nebom Čupine planine i obavije gole bukove krošnje na liticama Rajinog krajišta. Na putu šuštaj lišća, kraj puta žubor reke, kraj reke vodenica – jedna, druga, treća... Čuješ s puta klepet vodeničnog kamena i glas koji odzvonjava dolinom: „Ej, učo, ti li si?“. Pa potom, umoran sedneš kraj vodeničnog ognjišta i uz klepet kamena, do ko zna kog vremena, slušaš vodeničarevu ispovest o tome kako je i „kude je sve mlados' trošija, a tatko ga lošo oženija, ali dečica stanali pa trebe na put da se izvedev“. Voleo sam da slušam kako su naši planinci, iako bez neke škole, tako razumno i predano govorili i razmišljali o budućnosti svoje dece: „Da izučev škole, da otidev iz ovej skrkle, da se ne mučev kao mi stari“.

To što se kraj vodeničnog ognjišta nekada kazivalo, danas je ovdašnja stvarnost. Jedino što vodenice više nije i ne čuje se glas vodeničara. Ostao je još samo mesec da rasipa svoje guste niti kroz

proređeno bukovo granje nemajući kome da osvetli pute.

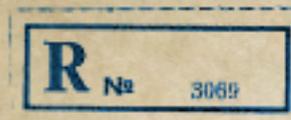
***

Svi smo se ovde poznavali i znali jedni za druge. Znali smo svaki kutak, svaki kamen, svaki grm. Drugovali sa crvenim bulkama kraj puteva, sa gustim jesenjim maglama i dubokim snegovima po osojima i prisojima. Svaki korak, svaki osmeh, sve radosti mojih najlepših godina, poneo sam u svoj nezaborav. I pesmu devojačku: „Dig se, dig se, lisna goro...“

Trebalo je oslušnuti taj božanski zov i poziv pčinjske pesnopoijke, tu stvarnu ljudsku potrebu da se snagom i lepotom duha nadvlada težak fizički napor, u vremenima ne tako dalekim, kada se seno kosilo i žito žnjelo sve od Petrova do Krstova dana; taj neprestani damar srca i duše čovekove, tu istinsku i iskonsku, nepresušnu i neugaslu čovekovu potrebu da peva, peva i peva. Silno, glasno i neumorno. Da gore odjekuju, da nebo zatreperi, da vode zastanu. I taj glas, „divlji“ i rastresit, tugaljiv i treperiv, čiji zvuci dosežu iz nekih davnašnjih i malo znanih vremena, iz samog srca Balkana: „Ne žali Stano, mori, ne plači, ne kaškaj sajče, mori, šareno...“

Tako se pevalo tih davnih i dalekih godina: po livadama i pašnjacima, na slavama, svadbama i vojničkim rastancima. A bilo ih je napretek. Naslušala se pčinjska brda i pesme i gajda, a putevi i dolovi nasitili i konja i svatova. Danas su svi oni željni jedni drugih - niko da zapeva svatovsku i komitsku „Goro le, goro zelena“ ili da zaigra kolo kraj ognjišta: „Nišni se, nišni, Nede“.

... Ni ognjišta ni preslice, ni gajdi ni kemana, ni žetvarki ni ječma, pa ni sela više nema. Ostala je samo pesma da samuje i boluje svoje boli. I njen milostivi glas, otegnut i tugaljiv: „Ne mogu gazdo da pojem, teško mi gajle na glavu...“

I u snu zagledani...

Oduvek su ljudi iz sirotih pčinjskih brda nekuda odlazili: u ratove, u pečalbe u seobe... Na puteve znane i neznane, duge i daleke. Ostajale bi za njima i u njima, kao večni beleg u snovima i sećanjima: zavičajne livade i pašnjaci, žita nežnjevena i sena nekošena, devojke neljubljene i pesme nedopevane u dugoj zimskoj noći podno Dukat i Đerman planine.

Zime su ostajale sa tišinom dubokih snegova i vrućom rakijom, proleća sa žutim maslačima kraj puteva i belim trešnjevim cvetovima u rodnoj dolini; leta su ostajala sa večernjom žetelačkom pesmom i tek raspuklim crvenim bulkama u zreloom ječmu; jeseni sa zadimljenim kazanima, natovarenim kolima i jatima gavranova da nadleću gole bukove krošnje u večernjoj izmaglici bledog novembarskog sunca... Noći i zore, besane i beskrajne, u snovima nedosnevanim i suzama neisplakanim.

Danas, niko i nikuda ne odlazi. U oronulim domovima, tek po jedno ili dvoje nemoćnika. Nigde dečijih kolvki i đačkih torbica, nigde svadbi i svatova i vojničke pesme rastanka u strnu i ranu jesen kada se zarumeni i zemlja i nebo nad planinom...

Deca, njihova najveća radost i nada, danas su daleko odavde – otišli u neki drugačiji i novi život. Vratit će se katkada, možda – i nikada. A oči njihove ostaće i u snu zagledane u sve one prtine i staze što su ih u svet odvele... Zauvek.

Planino moja, planino...

Prolazile su godine. Mirne, vesele godine. Selo je počivalo po dolinama i šumarcima, snevalo svoje snove u tišini dubokih snegova, radovalo se prvoj lasti, mirisalo na proleće svežinom planinskih vetrova i zanosnim plavetnilom prvih ljubičica.

A sada je došao čas rastanka... Pozdrav, i suzne oči moje majke. Zbogom oče, zbogom majko! Zbogom svi vi koji ovde ostajete!

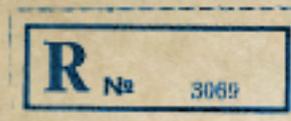

Odlazim... odlazim iz mojih rascvetanih sunčanih padina u čijim su toplim nedrima prve gugutke već odavno svile svoja gnezda. Videću vas, daleko odavde, kako se radujete i kako tugujete. Osluškivaću u tišini nekih dalekih i tuđih noći kako tiho pod mesečinom izrastaju crvene bulke u mojoj dolini i kako se moje gugutke veselo premeću u oku tvoga plavetnila. Povrh Čupine planine, gore moje nezaboravne...

Spavaj spokojno i mirno, planino moga zavičaja! Čuvaće te u svojim snovima i sećanjima najdraži, rođeni tvoji.

A ptice koje se premeću u oku tvoga plavetnila, neće presahnuti pesmu za tebe.

Autor: Tomislav Milković, 71 godina, Grocka učitelj u penziji

Najbolja priča o putovanju po Srbiji: III mesto

ZARASTOŠE STAZE NAŠE

Mila moja,

U sobu ulete Nemanja:

„Deko, spakovali smo se. Da li držiš obećanje?“

„Koje obećanje?“ Kobajagi skrivam iznenađenje.

„Zar si zaboravio? Idemo stazama čobana.“

„A, to li je. Nisam zaboravio. Krećemo! Biće to lep i uzbudljiv dan. Dok stignemo do Palibačkog brda pričaću vam priče o čobanima a zatim ćemo krenuti njihovim stazama i bogazama.“

„Već smo se pretvorili u uho.“

Stočarstvo kao osnovni način pribavljanja sredstava za život uslovio je polunomadski način života. Na mestima pogodnim za stanovanje u toku letnjih meseci izgradiše kolibe za boravak čobana. Unutrašnjost kolibe bila je jednostavna. Na sredini je bilo izdubljeno ognjište, oivičeno kamenim pločama. Iznad ognjišta su visile verige. U uglu, suprotno od vrata, bilo je mesto za spavanje, odvojeno daskama, prostrto lišćem, papratima ili slamom. Posteljina se sastojala od ponjava i gubera izatkanih od težine ili vune. Ovčije štavljene i neštavljene kože (postecije) bile su sastavni deo posteljine. Jastuk je bio napunjen vunom. Suprotno od ležaja, na postavljenim daskama, bilo je skromno posuđe. Bliže vratima postavljali su se sudovi za vodu: bakrači, krčazi, testije, buce, žbanovi (džbanovi), čabrovi i sl. Desno od vrata prostor je bio namenjen za postavljanje stola - sofre za obedovanje. Sedelo se oko

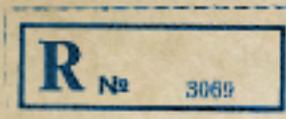
ognjišta na tronoškama ili malim klupama. U kolibi je uvek bilo zagušljivo i dimljivo zbog slabe ventilacije i cirkulacije vazduha. Koliba nije imala prozor.

Krajem maja, čobani izvode stoku u planinu i zaposednu katune (kolibe). Tu ostaju do kraja septembra. Život čobana u toku letnjih meseci bio je pravi raj. Pašnjaci su davali obilje sočne trave. Senovita šuma omogućavala je stoci hladovinu, dovoljno čiste izvorske vode i u svako doba mlado šumsko bilje da preko celog dana može da pase. Posle jutarnje paše po pašnjacima pored šume, po oranicama i krčevinama, i obavljenog popaska - ovce i goveda čobani ujave iz Palibačke doline u šumu. Preko Lomova, Gluvog potoka, Radića bare i Obora, posle nekoliko sati tumaranja po šumi stoka se nađe na proplancima Malog vlasova. Tada je već minula letnja žega. Stoka nastavlja pašu prema Velikom koritu, Katuništu i Božovom omaru. Kod Velikog korita vreme je za užinu. Čobani posedaju u krug. Prostru svoje šarene torbe a preko njih razvijaju „zavijaču“ u kojoj se nalazi hleb i zastrug sa sirom i kajmakom. Nađe se tu i pomalo luka, poneka paprika a neretko i po komad slanine. Uz smeh, šalu, dosetke i zadirkivanje u torbu se vraća samo „zavijača“ i prazni zastruzi.

Preko Božovog omara se stiže do Gornje lokve, do samih vrhova Golije, do Tašovih livada odakle se Jankov kamen može rukom dohvatiti a pogled puca na sve strane. Tada je Sunce izgubilo svu žestinu. Stoka izlazi na čistinu i polako, pasući, spušta se prema Srednjoj lokvi, prema Lokvi, Banderi, Smrčevcu i Bojištu. A kod Lokve? Čitav sabor. Svira frula ili dvojenice. Često igra kolo. Momci se nadmeću u bacanju kamena s ramena ili gudžaju loptu. Zaigra se „klis“. Održava se smotra prediva, pletiva i veza. Momci pokazuju svoje ruketvorine: sepeti i korpe. Mlade majke nabrale jagode, borovnice ili maline za svoju dečicu i sve su to lepo spakovale u lubure.

Pred zalazak sunca, kad ovce treba javiti kući, stigne se do Bandere i Bojišta na kome su se dugo poznavali rovovi koje je Srpska vojska izgradila za vreme Javorskih i Balkanskih ratova. Kad se nadvisi

prostranstvo prema selima, odakle e se može videti Bojovo brdo, Stupska česma, Brnjica, Sjenica, sva dolina Moravice, Suvi rt, Divlja reka i još mnogo toga - zaori pesma devojačka. Raspe se melodija, topla i moćna da se „brda tresu“ a sva gora ječi.

Čuvam ovce sve po dolovima, sve po dolovima,/ Prođe Mile ode volovima.

Ubrzo odgovor stigne sa Bojovog brda, sa Velike livade, sa Kunješa...

Stado moje samo ćeš ostati,/ Moji su me rešili udati.

I tako... nadmetanje traje dok zaladi Sunce.

Šumski odjek nepogrešivo sudi. Pobednik se zna. Sve su pobedile. Sve su se kvalifikovale za sutrašnje finale. A finale? Finale traje svakog dana leta. Odjekuje pesme o belom stadu rasutom po obroncima Golije, i poziva se dragi da dođe da „joj ovce vraća“...

Čuvam ovce, pitaju me braća:/ „Sestro naša, ko ti ovce vraća?“

„O moj brale, vraćaju se same“.

Zategnutih i spuštenih stomaka ovce i goveda se lenjo spuštaju preko Raskrsnica do koliba. Stada ovaca se lagano razdvajaju i smanjuju. Zvonare skreću u svoje torove i muzare gde ih čekaju planinke sa štrugljama u rukama.

„Evo ga potok. Mislio sam da je mnogo veći“, reče Nemanja.

„Mora da si očekivao Dunav“, našali se Ognjen.

Uđosmo u šumu. Stoletna bukova stabla potpuno su zaklonila sunce praveći debelu hladovinu. Staze obrasle mekom travom omogućavale su lako hodanje. Nemanja zagleda stabla i reče:

„Deko, nikad nisam video ovakvo debelo i veliko drveće.“

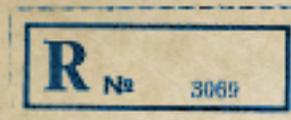
Veliki šumski kompleks – počeh da objašnjavam - koji se prostire se od Javorja, Zanoge i Palibrčkog brda pa sve do Tašovih livada. Kompleks ima oko 500 hektara. Na zapadnoj strani razdvajaju ga Žarevo, Konaci i Didičko Vlasovo. Istočna strana proteže se pored putnog pravca Bojište - Tašove livade. Sa Javorja i Zanoge spušta se, vrlo strmo do Palibačkog potoka, bukova šuma sa nekoliko krčevina. Od Palibačkog potoka pa prema severu u prve dve trećine preovlađuje bukova šuma sa ponekom smrčom i jelom. Negde na visinama od 1.300 metara nadmorske visine izdvaja se smrčeva šuma. To su Obori i Božov omar. Pored bukve i smrče zastupljen je javor kao endemska vrsta koji je preživeo ledeno doba. U predelima Obora nailazi se i zelenika, biljka iz ledenog doba.

Šuma bi olistala krajem maja i u prvoj polovini juna. Već krajem septembra počele bi prve slane. Leta kratko traju. Ima dana kad se u toku jednog dana više puta smene sva godišnja doba. Jesen bi potrajala tokom septembra i oktobra kad je planina obasjana suncem usled jesenje inverzije vazduha

Zime su oštre i vrlo, vrlo dugo traju. Rani snegovi padali bi početkom oktobra a često su se zadržavali do Đurđevdana. Tokom zime, šuma je neprohodna zbog visokog snega. Bilo je na zapadnim i severnim stranama snega i o Vidovdanu. Visina snežnog pokrivača narasla bi do metra i više. „Sećam se“, pričao bi moj otac, „da bi sneg toliko napadao da nije moglo da se izađe iz kuće. Sastavio bi se sa strehom. Da bismo stigli do Livada, gde su nam sena, morali smo da prtimo. Na sneg na prtini stavimo grabulju i ispod nje prođe vo. Eto koliki su snegovi bili“.

„Eno zeca“, povika Ognjen.

Iz žbunja na malenom proplanku u Ravninama iskoči zec i u velikim skokovima izgubi se u šumi.

„Da li ima vukova i medveda?“ upita Nemanja.

Ovo je velika šuma. Moguće je sresti srne, zečeve, vererice, kune, lisice i vukove. Ponekad bi se pojavio poneki medved koji bi prošao kroz ove predele. Nije poznato da je bio nastanjen na tom području. Lovnu divljač predstavljali su zec, lisica i kuna. Stari lovci su pričali da je lov na kunu bio vrlo unosan. Vrednost njene kože upoređivala se sa cenom volovskog para. Zečje meso bilo je vrlo cenjeno. Od kože su pravljene kape i rukavice. Lisičje krzno sa Golije krznari u Ivanjici i Sjenici veoma su cenili i dobro plaćali.

Seli smo da se odmorimo. Dečaci su znatiželjno posmatrali goluba i golubicu na obližnjem javoru kako izvode zanosnu ljubavnu igru. Oslušivali su detlića kako kucka u stara stabla. Iz žbunja dopirala je galama ptičjeg hora. Objasnio sam im:

Kad šume olistaju a livade se okite cvećem oživi i ptičji svet. Skoro svaka krošnja i žbun kriju gnezdašca u kojima se legu ptići. Odjekuje umilni glas slavuja. Cvrkut sjenica, zlatoperki i vrabaca stapa se sa pesmom cvrčaka. U ranim jutarnjim satima, kako se Sunce uzdiže, ševa izvija svoju pesmu. Gore visoko iznad vrhova Golije, moćni orao stražari šireći dvometarska krila. Tamo u šumi, detlić kucka u drvo tražeći skrivene stanovnike ispod kore. Duboko iz šume odjekuje glas kukavice koji daje do znanja da je pronašla neko gnezdo gde će njeni ptići biti zaštićeni. Sove su se povukle i dremaju sanjajući plen koji im je utekao tokom noći. Na visokoj grani tek olistalog javora guču golub i golubica u prolećnoj ljubavnoj igri. U vidokrugu plavetnila neba treperi kobac mišar, pa se kao strela munjevito strmoglavi prema zemlji, i već u sledećem trenutku uzleće noseći u kandžama malenog neopreznog miša. U kakvoj barici ili potočiću pliska igra svoju zavodljivu igru svakog časa uranjajući u vodu.

Svrake, gavranovi, vrane, kreje, čavke i žunje su stalni stanovnici ovih prostranih šuma. Srešćemo još kosa kako čeprka po šipražju i još čitava jata ptica kojima ne znam ime. Ponekad bi se pojavile prepelice i divlje kokoške. U rano proleće i kasnu jesen nebom su u savršenom poretku plovile „eskadrile“ roda i ždralova. Laste bi po povratku iz toplijih krajeva svijale gnezda pod krovovima. Prve bi se tokom jeseni okupile i otplovile na jug.

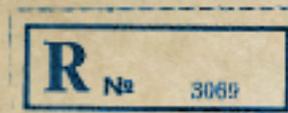

Savlađivali smo prostor ispresecan potocima, gudurama i jarugama. Izvori pitke i zdrave vode bili su na svakom koraku. Pili smo na Lednim izvorima u Oborima čija je stalna temperatura 8 stepeni. Od njene hladnoće „udarala nam je letka po zubima“. Brčkali smo se u Gluvom potoku koji nastaje od Lednih izvora i velikom silinom, uz buku i kotrljanje preko stena, spušta do Sapatnjica gde se sastaje sa Palibačkim potokom. Zabavljala nas je veverica krijući se oko stabla visoke jele. Divili smo se neverovatnoj igri vilinih konjica u Radića barama. Kotrljali smo kamnjenje osluškujući sa kojom bukom i silinom nestaju duboko u šumi. Ponovo smo sreli vevericu kako na nekom panju gricka semenke smrče ne obazirajući se na nas. Dečaci su pronalazili čitave gomile pečuraka stalno zapitkujući i pogađajući koja je jestiva a koja nije. Sladili smo se jagodama na svakom proplanku.

Posle dobrog hodanja izbismo u Veliki Laz gde nas znatiljeljno osmotri jedna srna, a potom nemajući poverenja u nas, izgubi se u pravcu Katuništa. U Malom Vlasovu ubrasmo tek prve zrele borovnice. Tako stigismo do Velikog korita. To je mesto za užinu a i vreme joj je. I kao što su čobani radili i mi u ranac ispraznismo. Pismo vode, malo se prkasko u polutrulom koritu i nastavismo preko Božovog omara prema Gornjoj lokvi i Tašovim Livadama.

„Kakav pogled“, u glas povikaše dečaci.

„Ovo je najlepše mesto na celoj Goliji. Pričali su stari da se odavde

u ranim časovima i sa Jankovog kamena, koji se, evo može skoro rukom dohvatiti, vidi pola Srbije, pa i Avala, i sve planine Crne Gore. Vi ste učili orijentaciju u prirodi. Hajde da odredimo strane sveta, pa da vidimo šta se to sve vidi odavde. Najlakše nam je pomoću Sunc. Sad je 18 časova. Početak je jula.

Dečaci se brzo snađoše. Odredismo mesto gde će sunce zaći i utvrdismo da je to zapad. Videli smo vrhove Šar planine, Komova i Durmitora. Pokazao sam im Javor, Mučanj, Zlatibor i Taru. Odredili smo visove Stare planine i još mnogih drugih gora u Srbiji. Posebno su pokazali interesovanje prema Jankovom kamenu (1.833m) i Bojovom brdu na kojem je nekada bila karaula i preko koga je išla granica Srbije i Turskog novopazarskog sandžaka. Osmanjača im je privukla pažnju.

Osmanjača je uzvišenje na samom izvoru Moravice, iznad prevoja Galjeva Ravan, pored Ivkovog krša, na raskrsnici puteva koji koji su omeđavali dve države - Srbiju i Tursku, i povezivali dve najveće varoši Starog Vlaha - Dugu Poljanu i Sjenicu sa Ivanjicom. Na tom mestu Turci su nekad od brvana, pruča i ćeramide bili napravili kolibu koja je služila kao karaula. Sa Osmanjače puca pogled na sve četiri strane sveta. Tamo prema istoku i jugoistoku prostire se Pešterska visoravan, srce i duša nekadašnjeg turskog pazarskog pašaluka. Vidi se daleko tamo sve do Koznika i Ninaje. Za malo što se ne vidi Sjenica. Zapadno, pogled se pruža od samog izvora Moravice ispod Ivkovog krša pa sve dole nizvodno do Dragačeva. Južno i jugozapadno se prostire Javor sa Vasilinim vrhom i Korabčinom. Vidi se Mučanj, Zlatar i Zlatibor. A gore prema severu plamti Golija sa Bojovim Brdom, Tašovim livadama, Đonovim poljem i Jankovim kamenom. Svojom silinom, Golija je nadvisila pola Srbije. Galjeva Ravan je prevoj koji povezuje dolinu Moravice preko Neškovog potoka sa prostranom pešterskom širinom, kroz dolinu Vape koja preseca plodna polja Brnjice i drugih sela. Sa Karaule se vidi karaula na Goliji na Bojovom brdu i na Korabčini na Vučjoj poljani.

Na obroncima Golije, na padinama sa južne strane, sa obe strane

Moravice raštrkani su zaseoci Medovina, Erčega i Vučaka. Ispod Markovog brda skrilo se seoce koji izgradiše moji prađedovi kad se doseliše iz Crne Gore i Sjenice u vreme Karođorđevih i Miloševih ustanaka. Brvnare od tesane čamovine i bukovine stavljene na podrume od tesanog kamena, pokrivene slamom vešto su skrivene u zavetrine i što dalje od radoznalih pogleda. Razbacane po međarima i dolinama pružale su toplinu doma brojnim ukućanima. Sastojale su se od predsoblja koje je bilo od nabijene zemlje sa pročevljem (ognjištem) u sredini i obaveznim verigama iznad njih. Okolo nekoliko klupa i stolica tronožaca, dolap za brašno i mešenje hleba a u uglu kaca za kiseljenje kupusa. Pored vrata - džban ili boca za vodu.

Po završenoj priči Nemanja postavi zadatak:

„Deko, hajde da sutra ovde postavimo šator i kampujemo barem neki dan.“

Ognjen jedva dočeka:

„I ja sam to hteo da predložim.“

Nisam imao izbora. Umorni i puni utisaka polako smo se spustili pored omara, ka kolibama.

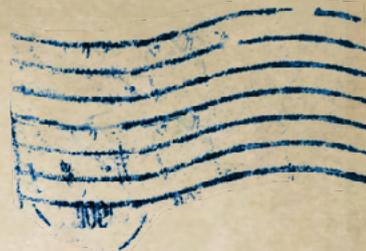
Eto, mila moja, tako smo išli stazama kojim se niko više ne kreće. Počinje da sviće. Zbogom do sledeće noći. Biće ti otvoren prozor a mesto na jastuku će te čekati. Nemoj da kasniš.

Autor: Radovan Vučić Saković, 70 godina, Kragujevac
profesor

Kategorija:

NAJBOLJA PRIČA O PUTOVANJU U INOSTRANSTVU

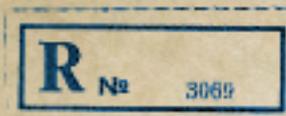

U ZEMLJI DŽINGIS KANA I DIVLJIH KONJA

Deluje nestvarno kad se kaže zaparan julski dan u Sibiru. Ali baš takav je bio taj dan kada smo iz Irkutska poleteli malim „Antonovim“ ka nama malo znanom dalekoj Mongoliji, zemlji Džingis Kana, koja nam je sada tako blizu. Let do Ulan Batora nije dug i veoma je prijatan. Stjuardese Mongolke staraju se da nam let bude prijatan i svojim nasmejanim licima nam čine let još lepšim. Tu, u avionu, doživljavamo prvi susret sa Mongolijom. Avion leti nisko, pa po vedrom danu, kao na dlanu, vidimo predeo iznad kojeg prelećemo. Nepregledne stepe zamenile su zelene tajge Sibira. Ispod nas, videli smo ogromna siva prostranstva sa čoporima konja koji jure. Samo ponegde prostire se zeleni tepih od trave, a usred tog zelenila, kao velike rođendanske torte sa šlagom, bele se jurte.

Slećemo na aerodrom u Ulan Batoru i posle obavljenih carinskih formalnosti, iznenađujuće brzo, krećemo prema gradu. Dok autobus vozi prema gradu, ne može a da nam se ne nametne poređenje između zelenih tajgi Sibira i ovog puta koji vijuga kroz stepu. Povremeno ugledamo čuvene jahače na konjima bez sedla. Sve deluje nekako bajkovito. U daljini povremeno vidimo jurte, koje smo već zapazili dok smo leteli. Jurte su neka vrsta šatora koji su vrlo mobilni, jer ih njihovi vlasnici mogu vrlo brzo rasklopiti i ponovo postaviti. Napravljene su od platna, filca i drvenih letava. Obložene su spolja i iznutra tako da štite od žarkog sunca, suvih vetrova koji su česti u stepi i ljutih mrazeva. Ulazna vrata su često izrezbarena i obojena jarkim bojama. Dok autobus odmiče prema gradu, naviru sva znanja o ovoj dalekoj zemlji centralne i istočne Azije, bez izlaza na more. Na severu se graniči sa Rusijom a na jugu sa Kinom. Mongolija zauzima veliko prostranstvo od milion i petsto hiljada kvadratnih kilometara ali ima samo milion i petsto hiljada stanovnika,

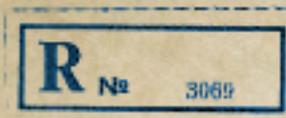
što znači jednog stanovnika na kvadratni kilometer. Mongolija je planinska zemlja, gde je najviši vrh Altaja na 4.362 m, a najniže je na jezeru Khukh Nora, na istoku zemlje - 552m. Zanimljivo je da u ovoj zemlji ima više od 260 sunčanih dana, a u pustinji Gobi padne najviše 100mm padavina godišnje. No, i pored te velike pustinje i nepreglednih stepa, u Mongoliji ima puno reka i jezera. Pored malih, ima i većih reka kao što su: Selenga, Orkhon, Onon, Tola. Na ovoj poslednjoj, leži i glavni grad. Broj jezera je preko 3.000. Eto, to bi bilo malo informacija o Mongoliji. Put od aerodroma do grada nije baš kratak, pa se slike sa dočeka na aerodromu vrte. Nasmejana lica nepoznatih ljudi kao da su svakom od nas poželela dobrodošlicu u ovu daleku, prijateljsku zemlju. Kada se posmatraju ta nasmejana lica, čini se kao da su bez ikakvih briga i problema, pa se zastidimo ponekad svog mrgodnog lica. Svakako da imaju svojih briga, kao i svi ljudi na ovoj planeti, ali imaju i samo njima svojstven način da ih prikriju od očiju gosta, da ih prevaziđu. Najzad nas iz razmišljanja u stvarnost vraća glas vodiča, da smo stigli u hotel.

Smešteni smo u vrlo lep hotel u centru grada, na žalost i jedini. Odlučeno je da se posle ručka ide u Nacionalni park „Terlež“, udaljen oko 100 km od glavnog grada. Put je samo delimično asfaltiran, a onda veliki deo je poljski put. Ipak, pored nesnosne vrućine i prašine na putu, za nešto manje od dva sata stigli smo na odredište. Na putu smo videli retka naselja sa kućama od drveta ili jurte. U daljini, na padinama brda, ukazale su se dve tvorevine prirode, „Čovek koji čita“ i „Džinovska kornjača“, koje su stvorene vekovnom erozijom. Priroda je baš veliki umetnik! U Terležu smo noćili u jurtama, što je bilo prava atrakcija. Noći su sveže, ali je veoma prijatno. Na visini od 1.800m čist vazduh i lepota prirode čine da se diše punim plućima. Nebrojeno je vrsta raznih travki i strukova cveća, čiji se miris širi po ovim padinama oko kampa. Proveli smo interesantnu i nezaboravnu noć u jurti. Kada smo se odmorni i sveži probudili, dočekalo nas je prohladno ali sunčano jutro. Nije prošlo ni sat vremena, a sunce je pržilo. Morali smo da potražimo zaklon u hladu hotela koji je u ovom turističkom naselju. Dok smo šetali po proplancima, divili smo se skulpturama koje su tu rasute, pa iz daljine

izgledaju kao živa bića. Sva ova lepota odmara um i oči, pa se čovek oseća kao da sanja jedan lep san. Upoznali smo nekoliko porodica Mongola koji su bili na izletu. Među njima je bila mala dvogodišnja devojčica Under-Ma (na mongolskom znači Skakavac). Malena je svojim slatkim licem plenila sva srca saputnika. Ulaskom u autobus, kao da je čarolija boravka u jurti nestala. No, sećanja su ostala. Vraćamo se u grad, gde nas čeka obilazak i upoznavanje sa glavnim gradom ove prostrane, maloljudne zemlje. Do 1911. godine, Mongolija je bila pod vlašću Velike Mandžurije. Postojale su samo dve zidane zgrade. Ljudi su živeli u neznanju i siromaštvu. Dolaskom kralja, ništa se nije bitno promenilo. Ljudi se stalno sele, žive nomadskim životom. Trinaest godina kasnije, 1924. godine, posle revolucije, padaju pod patronat SSSR-a. Počinju polako da se školuju i menjaju način života. Ali i sada, mada je prošlo više od pola veka, nomadski život je i dalje prisutan, mada je u gradu dosta građevina. Zemlja je bogata rudom, ali stočarstvo je glavna grana poljoprivrede kojom se stanovništvo bavi. Kroz Ulan Bator prolazi železnička veza za Peking. Puteva gotovo da nema, te je avionski saobraćaj jedina veza sa svetom.

Dok smo prolazili ulicama, prilikom svakog susreta sa nekim detetom, pred očima mi je bila mala devojčica iz Terleža, Under-Ma. Dečica su, kao i odrasli, stalno nasmejana. Očice su im kao da se stalno smeju. Imaju slatku dečicu. Uostalom, zar sva deca nisu slatka? Tužno je što u život startuju na različite načine.

Obilazili smo grad koji datira od 1639. godine, kada je Hon-Torč sagradio prvu kuću svom sinu Zai-Bazaru. Proglasio je sina za vođu plemena. Grad je dobio ime „grad žutih haljina“, po odeći budista. Za oko 140 godina, grad je oko 20 puta menjao mesto. Tek 1778. godine, naseljen je na mestu na kome se sada nalazi. Ime je više puta menjao. Današnje ime dobija po vođi ustanka 1924. godine, Suha Batoru. Po istom vođi dobio je ime i prostrani trg u centru grada sa njegovim spomenikom, kao sećanje na čoveka koji je doneo preporod ovom nomadskom narodu. Oko trećina stanovnika Mongolije živi u glavnom

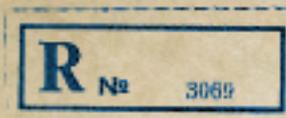

gradu, gde studira preko šest hiljada studenata na 14 fakulteta. Trude se da unesu tekovine civilizacije i razviju školstvo i zdravstvo, dve institucije bez kojih nijedno društvo ne može da opstane. Naš vodič Na-Van, je pokušao da nam dočara sliku grada, da nam pruži niz informacija. Ipak, svako od nas je doživeo grad na svoj način, šetajući i posmatrajući ljude i život u gradu. Na prozorima i balkonima nije bilo cveća, cveće je samo u parkovima, kojih je malo. Saznali smo da je vera razlog što cveće krase samo parkove. Ostalo je verovanje da je greh uzimati cvet iz zemlje. Pored toga što nema cveća po balkonima, grad se ipak šareni od prekrasnih tradicionalnih haljina „del“. Mongolke ih rado nose i vrlo su jednostavne, ali u divnim bojama koje su veoma jake. Taj tradicionalni „del“ sa svojim prekrasnim bojama daje posebnu draž, Ulan Batoru. Dok smo obilazili grad imali smo prilike da posmatramo pripreme za Dan Republike koji se proslavlja 11. jula. Deca svih uzrasta pripremala su se da pesmama i igrama uveličaju ovu proslavu. Otišli smo do spomenika van grada, koji se uzdiže na brdu i podignut je 1971. godine kao sećanje na Mongolske i Sovjetske vojnike pale u ratu. Mongolski arhitekta Hi-Šiht izgradio je na brdu impozantan spomenik visok 28m. Sa ovog mesta puca predivan pogled na grad. Obilazeći grad obišli smo jedan aktivan hram i jedan hram muzej, jedini koji nisu srušeni. U aktivnom hramu prisustvovali smo obredu lama. Sada ih je tek nekoliko. Sede na ćilimima odeveni u šarene odežde. U rukama su im ogromne knjige na starom Tibetanskom pismu. Pred sobom imaju brojanice, šibice i zdelice iz kojih su jeli pre obreda. Veliki broj šibica oko lama su pokloni vernika, jer šibica je simbol svetla, vatre. Začuje se gong, a onda zatule trube. Neka čudna seta vlada u hramu. Lame pevaju, mole se, pa se opet čuju gongovi i trube. Čudni su glasovi, kao da ne dolaze od ljudi. Da nismo videli žive ljude, pomislili bismo da to nisu ljudski glasovi. Mnogo je mistike u vazduhu. Za nas je ova poseta bila veliki doživljaj, jer smo o Budizmu malo, ili nimalo, znali a ovo je stvaran događaj i saznanje. U rezidenciji Bog-da-Gegena, otišli smo da posetimo muzej. Bio je zatvoren pa nismo mogli da ga posetimo, a nalazi se u samom centru grada, smešten između savremenih građevina i jurti. Gledajući lame, nismo mogli da im odredimo godine. Svi gledaju u jednu tačku, meditiraju, u svom svetu su čak i kada nisu u samom

hramu. U blizini hrama nalazi se fakultet na kome 20-ak ljudi uči da postanu lame. U ovom gradu je 1979. godine bilo zasedanje budista, na kome je bio prisutan i dalaj-lama. Odšetali smo do hrama muzeja u kome smo videli divne statue boginja u raznim pozama. Verovali su u 18 boginja. Izloženi su bili ukrasi i odeća verskih poglavara. Od svega, najviše impresioniraju zgrade manastira. Jedna od tih malo očuvanih zgrada sagrađena je od drveta, bez ijednog eksera. Neobično su lepih boja. Na zgradama je došla do izražaja mašta i spretnost graditelja. Svuda su prisutni likovi iz budističke religije. Šteta je što je mnoštvo takvih zgrada srušeno i zauvek izgubljeno.

Napuštajući ove prelepe kuće živih boja, krenuli smo u jednu sasvim običnu zgradu. Nacionalni muzej, koji sadrži etnološke, istorijske i biološke eksponate. Koliko je spoljašnost zgrade bez nekog značaja, bogatstvo muzeja pleni. Pored mnoštva interesantnih eksponata jedan je posebno važan, jer je retkost. To je kostur dinosaurusu visok 5 m, dugačak 11,5 m. Ta životinja ovih razmera šetala je Zemljom u prošlosti. U južnom delu pustinje Gobi, 1946.godine, pronađena su tri ovakva primerka. Ovaj jedan je ostao u Mongoliji, a ostala dva su u Americi i Rusiji. To je velika retkost, koju smo samo na slikama viđali. Još se tačno ne zna na koji način su ovi džinovi nestali sa lica Zemlje. U muzeju smo imali priliku da vidimo portret Džingis Kana u ratničkoj i civilnoj odeći. Postavka u muzeju je izvanredna, svaki eksponat je priča za sebe. Tu smo videli koliko je životinjama bogata ova zemlja, koja na prvi pogled izgleda kao golet, tu su neke interesantne vrste životinja koje mi ni na slikama nismo videli, a za koje možda imaju saznanje samo biolozi. Puni utisaka napustili smo muzej. Interesantno je, posebno za nas koji nismo dovoljno upoznati sa etnologijom, biologijom i istorijom, nama kojima to nije struka. Mogu samo da naslutim kakvo bi zadovoljstvo bilo ljudima koji se bave nekom od ovih oblasti nauke, kad smo mi bili oduševljeni postavkama.

Krenuli smo u šetnju gradom. Za razliku od većina država, gde se rezidencije vladara nalaze van grada, ili su izdvojene u najlepše

delove, ovde se rezidencija predsednika Cedenbala nalazi u samom centru grada. Šetajući smo naišli na predškolsku ustanovu. Deca su uredna i negovana, u jednoobraznoj odeći. Ali i dalje se veliki broj dece igra u grupama na ulici. Svi su ljupki i nasmejani. Nema ni malo agresivnosti u njihovom ponašanju.

Trudili smo se da u ovih nekoliko dana boravka vidimo što više i poneseimo što više utisaka.

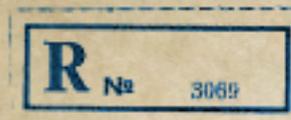
Došao je i dan povratka. Na putu prema aerodromu osvrtni smo se da bacimo pogled i poneseimo još po neku sliku. Tada nisam ni slutila da ću ponovo da vidim ovu zemlju na hiljade kilometara udaljenu od moje. Ipak, čuda se dešavaju.

Posle 35 godina imala sam sreću da ponovo vidim ovu divnu zemlju, koja mi je ostala u lepoj uspomeni. Ovoga puta maršuta je bila drugačija. Leteli smo preko Istambula i Biškeka za Ulan Bator. Prošlo je tri i po decenije i promene su bile vidne. Prijatno sam se iznenadila i radovala što ovi ljudi sada žive mnogo bolje. Broj stanovnika se udvostručio, ali još nedovoljno za ovo prostranstvo. Sada je Ulan Bator moderan grad sa autobuskim saobraćajem, prodavnicama, restoranima, hotelima, izgrađenim putevima i zgradama savremenijeg tipa. Ali, jurte, ili kako ih još zovu ger, i dalje su prisutne. Tradicija vekovima održavana, ostala je. Mongolija je zemlja stepa, planina i pustinja, divljih konja i plavog neba. Promene su se desile i u Gandan manastiru. To je jedan od retkih manastira koji nije porušen ranih 30-ih godina prošlog veka. U njemu se nalazi budistički univerzitet sa velikom bibliotekom koja sadrži retke knjige i rukopise. Gandan je centar budističke religije u Mongoliji. Teološki univerzitet je bogatiji ljudstvom. Oseća se u vazduhu da drugačije dišu.

Godine su prošle, dogodile su se promene, ali i pored svega, ljudi su ostali isti, nasmejani, gostoljubivi i spremni da se druže. Za razliku od pre 35 godina, sada govore strane jezike, tako da je mnogo lakše sporazumevanje i druženje. Trude se da idu u korak sa svetom, razmenjujući informacije sa svojim vršnjacima. Radujem se njihovom napretku. Na svim mestima koja sam posetila, osetila sam kao da sam

ponovo došla svojoj kući, mada nisam sretala ista lica. Još jedna poseta ovoj zemlji napunila mi je srce emocijama. Srećna sam što ljudi sada žive bolje, ali i zato što su uprkos svemu sačuvali svoju tradiciju i duhovnost. Do kraja života pamtiću njihova nasmejana lica i ponovo kroz uspomene proživljavati ove susrete koji se ne mogu zaboraviti. Imala sam veliku sreću da vidim ovu daleku zemlju dva puta. To je veliki dar sudbine. Put je dalek i naporan, ali vredno je bilo ponovo otići, jer svaka sekunda provedena na ovom putu bila je veliki poklon srcu.

Autor: Zlata Rakić, 73 godine, Novi Sad
dipl.matematičar i magistar tehničkih nauka u penziji

Najbolja priča o putovanju u inostranstvo: II mesto

MOLITVE NA JEZERU LADOGA

Jezero, to je oko Zemlje. Zagledavši se u njega, mi merimo dubinu svoje duše.

Henri Dejvid Tilo

Baš tamna noć posle prijatnog junskog dana! U stvari, potpuno je oblačno, a ovo je Sever, gde vladaju posebni zakoni prirode. Čudesna magija svetlosti i senki, od belih noći pa sve do jedne ovakve, crne. Tamna je noć, ljubavna, naizgled romantična, a ustvari tragična ratna pesma, kao talasi, sa svojom nežnom melodijom stiže odnekud, iznenada probuđenom asocijacijom.

Uzburkane misli i osećanja, podstaknute uznemirujućom lepotom stepskih prostora i nepreglednih stoletnih šuma, dramatikom svetskih mega-zbivanja u ovoj gigantskoj evroazijskoj državi, radosnim i potresnim susretima sa svetovnim i duhovnim, poklonjenjima Svetim mestima... Matuška Rusija odvodi nas, na kraju, na najseverniju tačku našeg putovanja, obalom najvećeg evropskog jezera Ladoga, duž trase srednjovekovnog puta od Vikinga do Grka. O njemu piše u najstarijem letopisu Povest minulih vremena, monah Kijevske Lavre, Nestor iz XI veka, spominje Veliko Jezero Nevo (Ladoga) i kako je Apostol Andrej Prvozvani putujući ka Dnjepru posetio najveće, tada potpuno pusto, jezersko ostrvo – Valaam, i blagoslovio ga kamenim krstom. Smatra se da je i prva iskra hrišćanstva bljesnula na Severu, sa Valaama, četvrt veka pre nego što će 988. godine postati zvanična vera Kijevske Rusije. Osećaj da smo na tragu daleke prošlosti, stapa se sa upravo primljenim saznanjima o malom ostrvu sa istoimenom tvrđavom Orešek (Oraščić) iz XIV veka, na mestu gde reka Neva izvire iz jezera Ladoga. Ova, vekovima pogranična odbrana prema Švedskoj (Petar

Veliki je nazvao Šliselburg – ključ grada), kasnije tamnica za političke zatvorenike, danas je filijala Muzeja istorije Lenjingrada, fortifikacionog profila. Jedinstvena saobraćajna linija put života oformljena na Ladogi, spasla je stotine hiljada ljudi za vreme II svetskog rata. Zimi po ledu, šleperima i sankama, a leti brodovima za vreme 900 dana opsade Lenjingrada, preko jezera su evakuisani ranjenici, transportovani novi vojni kontingenti ljudi i oružja, dopremana je hrana. Memorijalni kompleks koji se sastoji od niza obeležja od Sankt Peterburga do krajnjeg severa Ladoge, izraz je zahvalnosti ljudima toga vremena.

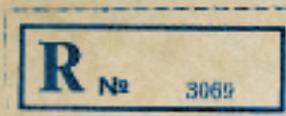
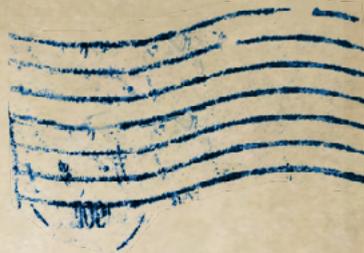
Kaprici otvorenog mora

Jezera, kao i ljudi, imaju svoje lice i svoju sudbinu.

Gusakov, Družinin

Ladoško jezero je unikatni prirodni fenomen sa parametrima od značajnog uticaja na Baltičko more. Površine je 18.135 kvadratnih kilometara, ima 650 ostrva, 32 reke donose mu svoju vodu (najveće su Svir i Volhov), a kapacitet od 908 kubnih kilometara, neiscrpan je rezervoar pitke vode za Sankt Peterburg i okolinu.

U njegovoj geološkoj istoriji, nizom prirodnih promena, nastalo je jezero koje nema analogiju u Evropi. Kotlina jezera je ledničko – tektonskog porekla a dno se sastoji od šest evolutivnih terasa mineralne strukture arhaičnog porekla (granit, kristalasti škriljci, diabaz). Preko fundamenta, u debljini od 200 metara, formirao se sloj peščara, peska, gline i krečnjaka iz perioda paleozoika, kada je cela teritorija bila pokrivena morem. Reljef dna Ladoge se nije menjao 2.500 godina. Klima je umerena, od umereno kontinentalne do umereno morske, a preovlađuju oblačni dani sa maglom. Kontinentalne vazdušne mase

nad jezerom, imaju karakter morskog vazduha. Temperatura vode je u proseku 3, 2 Celzijusova stepena. Bura je veoma česta, dostiže maksimalno 34 m/s. Bele noći su od kraja maja do sredine jula. Jezero potresaju bure i ispunjeno je kamenjem, - pisao je poznati istraživač A. P. Andrejev koji je postavio prvi merni štap. Uzrok surove prirode Ladoge krije se ne samo u osobenosti nastanka njegove kotline, već i u rasporedu dubina i kontura jezera. Oštri prelaz na profilu dna – iz velikih dubina u severnom delu ka malim dubinama južnog dela, ometa obrazovanje pravilnog talasa po celoj dužini jezera. Takav talas se može pojaviti samo u severnom delu i nošen vetrovima ka jugu, zadržava svoj oblik samo na velikim dubinama. Ako dođe na dubinu od 15 – 20 m, talas se prelama i postaje visok, ali kratak. Njegov greben se prevrće, pojavljuje se složeni sistem talasa koji se razilaze u raznim pravcima. To je tkzv. tolčeja (udarni, potisni, odbačeni talas). On je posebno opasan za male brodove. Hiljade su potonule u jezeru (postoji karta sa obeleženim mestima havarija) i jedno vreme nijedno osiguravajuće društvo nije želelo da osigura brodove sa teretom na Ladogi. I pored dobrih brodova i preciznih navigacionih karata, osnovna opasnost su nepredvidivi kaprici jezera. Plivanje na otvorenom, takođe, predstavlja veliki rizik a često se događa da helikopteri spašavaju ribolovce koji zbog naglog otopljanja, ostaju zarobljeni na santama leda.

Topologija jezera je veoma bogata. Najpre je bilo Nevo što na finskom znači – močvara. U drevnim skandinavskim sagama i ugovorima trgovačke Hanze, spominje se kao Aldoga (fin. aalto – talas). Početkom XIII veka dobija današnji naziv, po imenu istoimenog grada i reke. Inače, dijalektna ruska reč alod, označava otvoreno jezero, veliko vodeno polje. Kada turistički brodovi plovo centralnim delom jezera, obale se ne vide i stvara se efekat otvorenog mora. Ako je veoma jak vetar, talasi mogu biti visoki i preko 2 m i moguća je pojava izražene morske bolesti! O opasnostima plovidbe najbolje govori i veliki broj svetionika...

...Izlazim iz tamne noći kao iz vulkanskog grotla – sa lavinom

misterije prirode i nepredvidivosti istorije. Susreće me blago svitanje i bez obzira što su hladnoća i vlažnost izmamili odnekuda i iznenadnu glad – podizanjem zavese magle i otkrivanjem ogledala jezera sa konturama visokih stabala – svetlost sa Severa meko i toplo difunduje u svaku poru pejzaža koji je pred nama. Ubrzo potom, u laganoj plovidbi koja traje nepun sat, prolazimo kraj niza visokih granitnih ostrva obraslih gustim šumama. Iznad njih smenjuju se pitoreskne kupole crkvenih zdanja. Kroz Manastirski zaliv utisnut između dva ostrva, plovimo ka krajnjoj tački naše maršrute: ostrvu Valaam.

Tajanstvo Valaama

...Rusija izranja...

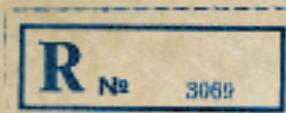
obasjana onom nezalazećom svetlošću.

Ljubomir Simović

Severni deo Ladoge je inače mesto mitskih događaja koji su ušli u karelijski epos Kalevala. Prenosili su ga narodni pevači uz muziku kantele – brezovog instrumenta sličnog guslama. Prikupio ih je Elijas Lenrot 1835. g, a za ilustracije eposa, finski slikar Akseli Galen Kalela, koristio je pejzaže Ladoge. Neobičan kuriozitet je, da je upoznavši se sa ovim epom, pisac Longfelo Henri, upotrebio istu pesničku metriku za stvaranje indijanskog eposa: Pesma o Hijavati.

Tajanstven i skriven, ne uvek pristupačan, Valaamski arhipelag se nalazi u Sortevalskom reonu Republike Karelje, u severnom delu Ladoškog jezera. Pripada mu 50 ostrva, od najvećeg Valaama površine 27,8 kvadratnih kilometara, do onih na koje mogu da stanu samo stope jedne osobe! Valaam je reč ugro – finskog porekla i znači visoka zemlja.

Ostrvo su posećivale mnoge poznate ličnosti. Pored Svetitelja

Ignjatija Brjančaninova, imperator Aleksandar I i Aleksandar II kao i članovi njihovih porodica, više puta su boravili na Valaamu. Priroda ostrva je nadahnjivala poznate genije nauke i umetnosti. Pored mnogih, dolazili su i N. S Ljeskov, P. I. Čajkovski, D. I Mendeljejev, a putujući po Rusiji posetio ga je i Aleksandar Dima - otac. Dobro su poznati valaamski pejzaži koje su slikali I. I. Šiškin (Pogled na Valaam), A. I. Kuindži (Na ostrvu Valaam) i Nikolaj Rerih (Sveto ostrvo).

Doček na ostrvu, probudio je u meni čitalačku memoriju o Rusiji nekadašnjoj, tajanstvenoj i neposrednoj, istovremeno. Toplina reči uz diskretne, iskrene osmehe dobrodošlice, u prijatnom i lepom ambijentu, raskrivila nas je u potpunosti i učinila da zaboravimo neprospavanu noć, hladno jutro, maglu... Aroma ruskog čaja, žestina rjumočke vodočke (čšašice votke – u deminutivu), pikantni ukus zakuske, u okruženju poznatih posetilaca manastira - kroz fotografije na zidovima - uveli su nas u planiranje predstojećeg dana, spontano i lagano... Nekako ovde, na ovom mestu, sve je imalo smisla i bilo je umirujuće i prisno.

Pouzdan i istorijski izvori, upućuju da je manastir osnovao 1407. godine Sveti Sergej Valaamski zajedno sa starosedeoćem ostrva Mungom, koga je najpre krstio i dao mu ime German.

Do manastira idemo pešice. Prolazimo ispod nadvratne crkve Svetih apostola Petra i Pavla. Kada je manastir u XV veku imenovan kao Časna i velika lavra, istakao se kao znaćajan centar prepisivanja knjiga u Rusiji. Imao je tada 600 monaha među kojima je bio i pustinožitelj Aleksandar, koji se podvizavao u pećini uklesanoj sopstvenim rukama. Kasnije je u blizini ušća reke Svir osnovao manastir koji nosi danas ime Aleksandra Svirskog.

Obilazimo dvospratno zdanje Spaso – Preobraženskog Sabora gde se u srebrnom sarkofagu ćuvaju mošti osnivaća, svetih Sergija i Germana, kao i svetinja Sabora: drevna ikona Isusa Nerukotvorenog. Sabor je sagrađen na mestu gde su se, u duboko usećenoj steni ćuvale mošti osnivaća manastira.

Na sudbinu manastira su uticali sukcesivno, od kraja XIV veka:

- ratni sukobi sa Šveđanima kada su monasi masovno ubijani i proterivani, a manastir uništavan;
- epidemija kuge;
- vatrena stihija u kojoj je stradala i arhiva.

Dobročinstvima vladara Petra Velikog, posle Severnog rata i Jelisavete Petrovne, posle požara, manastir je obnavljan, ali je u njemu do XVIII veka ostalo samo 11 monaha.

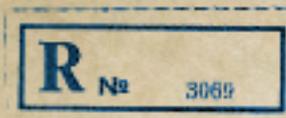
Starorusko i vizantijsko neimarstvo

*Kao lagano breme, leži manastir na plećima giganta –
na visokoj, dugačkoj steni.*

Nepoznati putnik iz XIX veka

Novi procvat manastira počinje dolaskom igumana Nazarija koji uvodi strogi ustav: tri roda monaškog života (zajedni

ki, skitski i pustinožiteljski). Odlascima na Aleutska ostrva i na Aljasku, razvija se misionarska delatnost. Crkve koje su do tada bile građene od drveta, zamenjuju se kamenim zdanjima. Ideja o izgradnji novog hrama pripada Svetitelju Ignatiju (Brjančaninovu) koji je prilikom posete Valaamu 1846. godine predložio da se umesto brojnih hramova podigne samo jedan, gde bi u prizemlju bio tzv. topli deo, a na spratu – hladni deo. Iguman Damaskin je počeo da priprema sav građevinski materijal sa Valaama: granit iz kamenoloma za stubove, cigle iz manastirske ciglane, ramove za prozore i vrata od drveta iz valaamskih šuma... Građevinskim radovima je rukovodio eparhijski

arhitekta G. I. Karpov. Posebna pažnja poklonjena je oslikavanju hrama. U Valaamskoj umetničkoj školi koju su vodili nadareni jeromonasi Alimpije i Luka, obučili su se mnogi, među njima i sam otac Gavril, tadašnji iguman, tako da je sveštenik Vaucski u svojim uspomenu zapisao:

„Ovaj hram je lepota i ponos Valaamskog manastira. Ovako nisu mogli da ga oslikaju unajmljeni umetnici, već samo monasi koji su uložili u svoj rad, svu svoju dušu, sav svoj talenat – rukovođeni samo jednim osećanjem: ljubavlju prema hramu kao mestu nevidljivog prisustva Božjeg.“

Arhitektonski, hram nosi u sebi crte staroruske škole: tradicionalni, u formi šlema, petokupolni krov, zvonik sa krovom u obliku šatora, ornamentisane cigle na zidovima i vizantijsko neimarstvo. Prilikom oslikavanja korišćena je tehnika „vapa“ koju su razradili vizantijski ikonopisci. Živopis je rađen na suvom malteru na kome je prethodno nanoseno nekoliko slojeva lepka i krede ili gipsane osnove. Karakteristična osobenost ove tehnike je postojanost u uslovima sredine sa povišenim sadržajem vlage, zahvaljujući čemu se kolorit ikona tokom vremena ne menja.

Hram je u prisustvu imperatorske porodice osveštan 1892.godine.

Monah Grigorije – švedski kralj Magnus II

Biljine i skaske dalekog Severa, preplitale su se sa stvarnošću koja nas je vodila sve dalje i dalje... Jedna od njih, ima potvrdu i u istorijskim izvorima. Švedski kralj Magnus II napisao je povest Rukopisanije Magnusa. U njemu se obraća svojim sinovima, ostavljajući im u amanet: Nikada ne ratujte sa Rusijom. Zakletvu koju je dao posle drugog bezuspešnog pohoda na Rusiju, kralj je sam prekršio i ponovo je započeo rat. Cela njegova flota nestaje u vodama Ladoge, a on posle trodnevnog plutanja na broskoj dasci, pristaje na obalu Valaama, gde

ga prihvataju monasi. Kralj Magnus prima Sveto krštenje i dobija ime Grigorije. Na njegovom grobu koji se nalazi na Valaamu, nekada na drvetu bio ispisan dugi epitaf u stihovima, koji se završavao rečima:

*„ Potom, umesto u carske dijademe,
Odeven u monaha, udostojio se shime.
Poživeo je tri dana i ovde se upokojio.*

Bio je krunom i shimom ovenčan.“

(prevela Lj. P. N.)

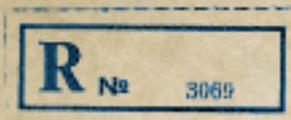
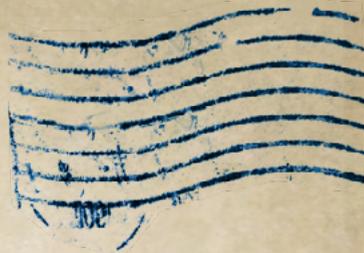
Glasovi i tišina

*Tišina zemaljska kao da se slivala sa nebeskom,
tajna zemaljska dodirnula se sa zvezdanom...*

F.M.Dostojevski

Na samom ulasku u Manastirski zaliv prilikom dolaska, urezuje se u sećanje mala, bela crkva na uzvišenju ostrva. To je Nikoljski skit na istoimenom ostrvu. Do njega stižemo pešice, prelazeći preko živopisnih ostrva spojenih mostićima od drveta. Ovo mesto posećuju vernici svih konfesija, jer je Sveti Nikolaj zaštitnik svih moreplovaca i putnika. Malo, mirišljivo jastuče od valaamskog bilja (na ostrvu ima ukupno 480 vrsta biljaka), podseća i danas na ovo čudesno mesto.

Više se ne sećam: kada, ali se odlično sećam: kako je pevala čuvena Valaamska grupa pojaca. U jednostavnoj prostoriji koja potseća

na nekadašnje seoske Domove kulture, uživali smo u sonornim muškim glasovima i naizmeničnoj smeni starih ruskih pesama i duhovnih kompozicija. Možda je to najbolje izrazila Violeta Milićević u svojoj knjizi Iz Rusije s ljubavlju.

„Ne znam sa čim bih smela da uporedim tu milozvučnost i sklad koji su registrovala sva moja čula... Ne nalazim reči kojima bih verodostojno opisala svoj doživljaj“.

I mi smo se potrudili, kada smo u samom trenutku odlaska, susreli ovdašnjeg monaha iz Makedonije, koji je upravo prispeo brodom. Pevali smo kako „Biljana platno beleše“ na jednom drugom jezeru, Ohridskom koje je inspirisalo Svetog Nikolaja Velimirovića za njegove čuvene „Molitve na jezeru“. Možda nam je pesma i pomogla da potisnemo sve prisutnju tugu zbog oproštaja sa ovim čudesnim mestom. Naši domaćini, dugo su nam mahali prateći nas pogledima. Gledali smo ih, dok su lagano iščezavali u magličastoj daljini. Ogromni, biserno beli galebovi raširenih krila, nadvijali su se nad brodom. Talasi su se urezivali duboko iza pramca i nestajali u ogledalu umirujuće površine jezera Ladoga.

Autor: Ljiljana Pantelić Novaković, 70 godina
dipl. inženjer tehnologije u penziji

TAHIĆANSKA ČORBA

Kada je 1963. godine petnaestogodisnji Žan Batist Siprijani u „Musee d’Orsay“ ugledao Gogenove „Tahićanke“, u trenutku je shvatio šta želi od života.

Preseliće se u Francusku Polineziju i ostati tamo zauvek.

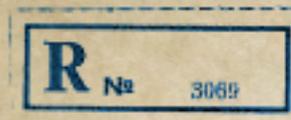
Prilika mu se ukazala tri godine kasnije kada je stasao za vojsku. Dobrovoljno se prijavio neki mesec ranije i time dobio priliku da bira gde će služiti, u Francuskoj ili u nekoj od vojnih baza na mnogobrojnim francuskim kolonijama širom sveta.

Tako je 29. avgusta 1967. doputovao brodom na Tahiti da se više nikad ne vrati u rodni Marsej.

***

Te godine sam u bioskopu „Istra“, u Pobedinoj ulici u Nišu, prvi put gledao film „Pobuna na brodu Bounty“ (posle sam ga gledao najmanje još deset puta). Napolju je besnela februarska vejavica, a u toploj bioskopskoj sali širio se opojni miris južnih mora, dok su nam sa platna prelepe Tahićanke, obnaženih grudi, nemarno prekrivenih dugim crnim kosama, slale ljupke poglede i osmehe.

Paradise on Earth: divne peskovite plaže, smaragdnozeleno lagune, nestvarna vegetacija i romantična ljubav između poručnika Flečera, koga igra mladi Marlon Branko (kako su ga od milošte zvali niški tapkaroši), i ćerke indijanskog poglavice Miamati (Tarita), koju ni surovi kapetan Blaj nije uspeo da spreči. Naravno, kako je i red, kapetan biva isteran sa broda i završava u čamcu za spasavanje na debelom moru, dok mladi par i dalje živi srećno u ljubavi, na opšte zadovoljstvo publikuma.

Otići ćeš Miško kad-tad do rajskih ostrva južne Polinezije i gledaćeš Gogenove slike u Papeteu u originalu, makar do tamo morao da plivaš! - kakav je to samo bio utopistički zavet jednog gimnazijalca iz perspektive realnog socijalizma šezdesetih.

***

„Sve devojke sa Tahitija su želele dete bele boje kože“ pričaće kasnije Žan. „Bela put je potomku-nasledniku davala perspektivu u životu i gotovo garantovala bolju budućnost. Svako veče smo išli na lokalne igranke. Devojke bi prilazile, igrale sa mnom i posle pet minuta pitale me da li bih hteo da im napravim dete. Napuštali bi podijum za igru i silazili na plažu. Kako mi je svetla boja kose, a imam i plave oči, prosto su se otimale o mene. Rekord mi je bio čak devet „vahines“ na veče. Kakav je to samo život bio.“

Posle završene vojne službe Žan se zaposlio u kuhinji jednog od boljih restorana na Marei. Prvo je kao pomoćnik u kuhinji prao sudove, ali je uskoro, uz dobre kuvare restorana naučio kako se pripremaju razna tahićanska jela i specijaliteti. Prirodno talentovan ubrzo je u tome postao pravi majstor.

Naravno, i dalje je uveče posle posla išao na igranke nastavljajući da daje svoj puni doprinos povećanju nataliteta ostrvlja, sve dok se 1978. nije oženio devojkom kineskog porekla s kojom će provesti 25 godina u braku. Ne dugo nakon toga postao je i vlasnik svog prvog restorana.

***

Avgusta meseca iste te 1978. godine, ljubazno su me zamolili oni fini momci iz JNA da odem u Maribor na godinu dana, kako bi čuvao Slovence od Austrijanaca. Bog mi je svedok da sam se zaista trudio da povereni mi posao obavim što savesnije. Da je zadatak uspešno obavljen, jasno se prepoznaje u činjenici da su sačuvani i da im, hvala Bogu, ni danas ne fali ni dlaka s glave. Ko je meni kriv što sam živeo

u zemlji koja nije imala kolonije pa da mogu da biram, kao Žan, neko egzotičnije mesto. Doduše, danas je ta teza da nismo bili kolonizatori stavljena pod ozbiljan znak pitanja. A nekako mi se čini i da bi bivša braća sa severa više volela da sam ih čuvao od ostatka Juge umesto od mrskih nam zapadnih imperijalista; ali to je, slažete se, neka druga priča, za neko drugo vreme.

Naredne godine sam u Tate galeriji u Londonu uživo video „Nevermore O Tahiti“, prvu sliku pomenutog postimpresioniste. Posle sam mu se nagledao slika po raznim muzejima sveta i nikad mi nije bilo jasno kakvim to očima genijalni slikar gleda svet oko sebe. Da li baš mora da ona divna, nežna stvorenja sa filma prikazuje kao debele, rasplintute, nimalo privlačne žene, pa još prefarbane drečavim bojama. Umetnička sloboda, u redu, ali što je mnogo, mnogo je. Nemoj mi ih ružit, molim te. Mislim, zaslužio si da ti se smeje ceo Pariz kada si se 1894. prvi i jedini put vratio u Francusku, pokušavajući da prodaš neku od tih slika kako bi popravio finansije.

***

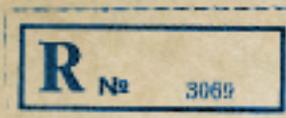
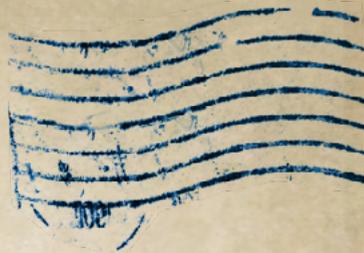
Žanovi restorani su tokom godina postali nadaleko čuveni po ribljoj čorbi od više vrsta egzotičnih riba, koja se po specijalnom receptu sprema punih 24 sata. Poseban šmek joj daje veoma retka riba „bouillabaisse“ koja živi na više stotina metara dubine i po kojoj je čorba i dobila ime.

Razni belosvetski bogatuni, koji listom na ostrvu Bora-Bora imaju svoje oaze mira u vidu ekskluzivno opremljenih sojenica na vodi, redovno bukiraju mesto u restoranu, ali gotovo izvesno svi moraju da čekaju na red, a nekad čorbe jednostavno i nema na meniju.

Žan Batist Siprijani je, može se reći, dosanjao svoj san.

***

I evo me, gotovo pola veka kasnije, sedim u smiraju dana sa prijateljima na terasi hotela na Marei sa koga se pruža nezaboravan

pogled na Kukov zaliv gde je 1984. snimljen rimejk Bauntija sa Mel Gibsonom u glavnoj ulozi. Sama činjenica da je tu više meseci boravio pobesneli Maks dovoljan je razlog da ženskom delu ekipe danima ne možete skinuti osmeh sa lica.

Već 15 dana letimo cesnama Air Tahitija između ostrva, od Tahitija do Huahina, od Bora – Bore do Raitee. Vreme provodimo na koralnim sprudovima koji okružuju ostrva, roneći sa ajkulama i hraneći iz ruke, komadićima ribe, otrovne raže. Sa jedne strane tamnoplavi okean, četiri kilometra dubok, sa druge plitka voda nestvarno zelene lagune.

Izgleda da priča filma moje mladosti baš i ne odgovara istinitom događaju iz 1789. godine. Džejms Norman Hol, pisac koji je događaj opisao u svojoj knjizi, po kojoj je i sniman film, malo je ipak preterao u svom stvaralačkom zanosu. Ispostavilo se da je kapetan Blaj bio vrlo častan engleski oficir koji je dugo plovio sa Džejmsom Kukom pa je, kao čovek od poverenja, dobio zapovedništvo nad brodom od engleske krune. Prvi zadatak mu je bio da sa Tahitija prenese sadnice hlebnog drveta na novoosnovanu plantažu na Jamajci.

Šta ti sve to vredi kad imaš nelojalnu posadu. U mornare su, u to vreme, išli uglavnom ljudi sumnjivog morala, beskućnici koje u domovini niko nije čekao. Doduše, i izazov je bio suviše veliki: mračni, magloviti, srednjevekovni London u poređenju sa većitim letom Polinezije, pa još u društvu „radodajki“. Pravo je čudo kako su kapetan i manji deo posade, posle višenedelnog plutanja u čamcu, preživeli i stigli do Engleske. Naravno, kraljica je odmah, kao kaznenu ekspediciju, poslala fregatu „Pandora“, ali od pobunjenka ni traga ni glasa. Poručnik Flečer, posada i domorotkinje koje su pristale da pođu s njima, otplovili su u međuvremenu gotovo 1.000 kilometara jugoistočno i smestili se na pustom Ptikern ostrvu koje se nalazi između Uskršnjih ostrva i Mangareva. Koliki je bio strah od odmazde za veleizdaju govori činjenica da su, čim su stigli, zapalili brod da ga slučajno neko ne bi prepoznao, osudivši sebe da zauvek ostanu na tom mestu. Kada su posle dvadeset pet godina Englezi saznali gde su pobunjenici, Flečet je već odavno

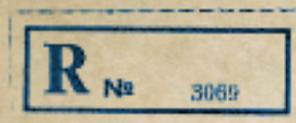
bio mrtav a nova kolonija narasla na sto osamnaest duša. Kapetan Blaj je na novom brodu Providens, posle nekoliko godina, ipak uspešno završio misiju, prenevši sadnice sa Tahitija na Karibe.

Što se tiče Gogenovih slika, na celoj Francuskoj Polineziji, dugoj gotovo pet hiljada kilometara, sa sto osamnaest naseljenih ostrva i hiljadama atola svrstanih u pet arhipelaga, nema ni jednog originala. Sve su na vreme pokupili mangupi. Čak i u Gogenovom muzeju u prestonici, na najvećem ostrvu, mogu se videti samo otužne reprodukcije. Poslednje dve godine pre smrti 1903. godine, Gogen je proveo na Markiz ostrvima daleko na severu, gde je i sahranjen. Glave mu je u pedeset četvrtoj godini života, ni malo romantično, došao sifilis, kojim su, inače, Evropljani prosto desetkovali stanovništvo Pacifika, zarazivši starosedeoce dotad nepoznatom bolesću. Kao što se iz priloženog vidi, uvek je, na žalost, postojala neka SIDA da sve pokvari. Raspustan život, pa još nekažnjeno? Teško. Božja ruka.

Ispostavilo se, posle dugog i pažljivog razmatranja, i uz konsultacije sa drugim članovima novoformljene Republičke komisije sastavljene od prisutne muške populacije, da je veliki umetnik na svojim slikama čak birao, ako ne i ulepšavao modele koje je slikao, ma kako to paradoksalno zvučalo. Ili prosto rečeno, za sve vreme boravka ovde ne videsmo ni jednu dobru ribu. Da li je one naljepše odveo poručnik vragolan pre 150 godina sa sobom, ili su ih muževi, znajući da na ostrva dolazi lepi Miško posakrivali, tek ove što ostadoše... Nepristojno je za neku ženu reći da je ružna, ali treba biti realan. Ja imam preko sto kila, ali teško da bih nekoj od njih oborio ruku. Bila bi to borba letnji dan do podne.

Dakle, one nisu debele, jednostavno su tako nezgrapno građene: krupna kost, masivnija ramena, izbačene ogromne zadnjice i obavezan stomak. Možda je nekom i negde to ideal lepote, ali ja sam više za onu filmsku varijantu koje ovde na terenu, na žalost, nema ni u tragovima.

Okrećem telefon:

„Žan Siprijani?“

„S kim imam čast?“ pita.

„Probali bismo tvoju riblju čorbu. Ima nas desetak, a nalazimo se u „Perl Beach“ hotelu.“

„Odakle ste?“

„Iz Srbije.“

Ćutanje za trenutak...

„Dolazim za pola sata po vas.“

I zaista, uskoro stižu dva crna Van-a. Sedam na suvozačevo sedište prvog.

„Ja sam Majk a ti si Žan, pretpostavljam“, kažem vozaču.

Klima potvrdno glavom.

Vozimo se krivudavim putem uz samu obalu. Noć je puna mesečine koja se probija kroz palmino lišće i pravi odsjaj na nestvarno mirnoj vodi lagune Tihog okeana. Krišom ga posmatram: duga kosa vezana u rep, šarena havajka, bermude, već pomalo ostareo, ali i dalje vitalan.

„Jean, imaš li predstavu koliko imaš potomaka?“

Smeje se šeretski.

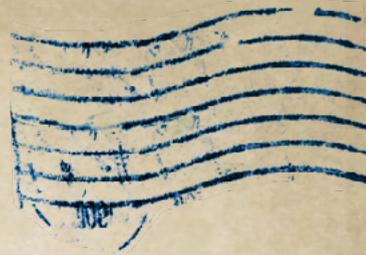
„Ne znam, cenim da ih je oko sto pedeset.“

„Da li ti se od njih nekad neko od njih obratio?“

„Nije.“

„Plaćaš li, crni sine, neku alimentaciju?“

„Taman posla! Ja od njihovih majki nikad ništa nisam tražio. Samo sam im pomagao i to na njihov zahtev. Znam da ih ima i u Francuskoj, neki studiraju, ponosan sam na njih.“

Stižemo. Dočekuje nas Vanina, Tahićanka, Žanova 20 godina mlađa, treća žena.

Restoran Aito na samoj plaži. Diskretno osvetljenje i nezaobilazan dekor: ribarske mreže i zidovi od biseronosnih ostriga. Stolovi tik uz vodu koja se gotovo ne pomera. Diskretna polinezijska muzika: ukulele i gitara. Žan nas lično služi.

„Kako vam se sviđa „bouillabaisse“?“ pita.

„Putuješ li skoro za Francusku?“ odgovaram pitanjem.

„Vanina me godinama moli da joj pokažem Pariz. Inače, odavno nisam bio. Možda ovog leta.“

„Evo ti moj broj telefona, javi se ako dolaziš i nemoj da te mrzi, dođi u Srbiju da te odvedem na Dunav, u Brzu Palanku, pa da vidiš šta je prava riblja čorba.“

„Znam da se u Srbiji dobro jede. Vas je, Boga mi, teško zadovoljiti. Dolazim, to moram da probam“, kaže, ali, vidi se, nije mu pravo.

Prošlo je od tada četiri godine.

Čudim se što ga još nema?!

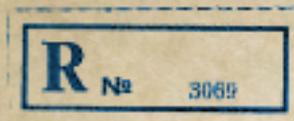
Ja ga čekam, o'ladi mu se čorba načisto.

Autor: Pavlović Miomir, 63 godine
dipl. ing. Elektronike u penziji, Niš

Kategorija:

NAJBOLJA PUTOPISNA PESMA

*Atos je Vrtu tek dubok koren
Stena u moru od smisla bića
Zavetna gromada. Nada dovek
Budućeg bitka iz minolog dah
Krstom slavljen. U sinu čovek
Nebeskom svodu zemaljski prah*

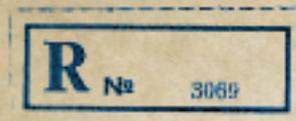
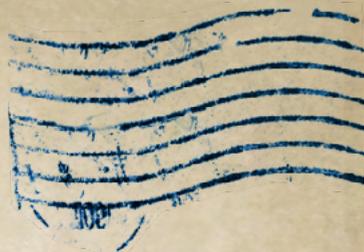
HILANDAR

Rađanja ovde
Odvajkad nije
Svem što se moli
Ista je mati
Ovde se nada
Spasenjem snije
Zavetni šapat
Smernošću prati

Ovde se juče
U večnom čeka
Sutrašnji dani
U prošlim sive
Danas je žrtva
Dalekih jeka
Kroz tamjan i duh
Molitve žive

Nebesko ovde
U srcu traje
Pokoje je duši
Najsvetliji čas
Ovde se život
Pod svećom kaje
Žiškom u tami
Za oprost i spas

Autor: Ljubomir O. Vujović, 65 godina
dipl. pravnik, Beograd

GRDANOV GROB

Uz drum što vodi ka Smrduši
Groblje, i u tom groblju ima
(Nek mu je vječni pokoj duši)

Grdanov grob međ grobovima.
Urastao je zbog nebrige,
A rječitiji i od knjige.

Na grobnoj ploči još postoji
Urezan natpis – reda dva:
„JA SAM BIO ŠTO SI TI,
TI ĆEŠ BITI ŠTO SAM JA“.

I to je ono od davnina
U isti kumbul što nas spaja,
To je premisa svih istina,
Kazana prosto i do kraja.

Branislav M. Vuković, 73 godine
prosvetni radnik u penziji, Beranselo

PUTOVANJE U MLADOST

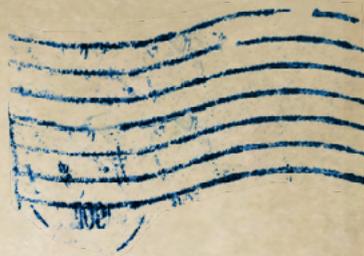
Godine lete, starost je došla
Sedih sve više, snaga sve manja
Svestan sam davno mladost je prošla
Ali još volim putovanja.

Eto baš lane, s jeseni rane
Ruku pod ruku sa svojom dragom
Željni da ljubav ponovo plane
Krenusmo naše mladosti tragom.

Nekada davno, potpuno sami
Iz naše rodne Podgorine
Starim renoom, drumom što mami
Pravo na sever Vojvodine.

Beše to prva jesen naša
Muzike zvuci i čarda stara
Vino uz pesmu i duh salaša
Za srca naša prepuna žara.

Baš kao onda, pre mnogo leta
Čeka nas miris bačkih kolača
Od koji ljubav iznova cveta
Buja i raste, lepša i jača.

Prvi je sumrak, kao u stihu
Nas dvoje vozi fijaker stari
U ravničarsku noć, čudno tihu,
Ko za godine tada da mari.

Bejasmu tamo petnaest dana
Sad znamo kakvi su predeli raja
Putujte ljudi, jer ljubav je hrana
Što mladost vraća i duše spaja.

Dane Polić, 64 godine,
Mašinski tehničar u penziji i
istaknuti enigmatičar, Valjevo

Kategorija:

POSEBNO POHVALJENI

RADOVI

LA BELLA ITALIA

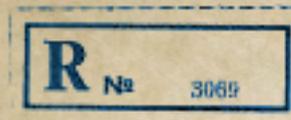
U avgustu 2016. godine, započeli smo renoviranje stana. Leto je pakleno, i od toplote gore i nebo i zemlja. Drago nam je što nam vreme „ide na ruku“, jer menjamo stolariju, keramiku, moluje se i farba. Divota jedna!

U dvosobnom stanu je haos, šporet je u predsoblju, frižider u dnevnoj sobi, a zamrzivač u spavaćoj. Iz kuhinje je iznet nameštaj, što znači da nema ni sudopere jer se postavljaju pločice. Sreća, te imamo dobru komšinicu Ljubicu sa našeg sprata, koja nam je primila mnogobrojne knjige, slike i cveće. Zovemo je „Spasiteljka“ i beskrajno smo joj zahvalni.

Tih dana sam u jednim novinama slučajno naišla na konkurs za ljubavnu priču pod nazivom „Vreme je za ljubav“. Naravno, odlučila sam da moj muž i ja učestvujemo na tom konkursu. Uzela sam veću plastičnu tacnu na koju sam stavila svesku, olovke, makazice, koverte i poštanske marke. Sve ovo sam nazvala - moja kancelarija. Prema potrebi, tacnu sam prenosila iz sobe u sobu, jer je smetala majstorima.

I tako, svakodnevno pišem po jednu ljubavnu priču, moj muž ih prekuca na kompjuteru i odnosi koverat na poštu. Reklo bi se da smo udružili delatnost u onom neviđenom rusvaju. Moler Lazika se čudi da ja u tom haosu mirno sedim i pišem, neretko držeći tacnu na kolenima. I, trud se isplatio: nagrađeni smo putovanjem za dvoje. Moglo je da se bira: boravak u Grčkoj, Pragu ili Veneciji. Odabrali smo putovanje u Italiju.

Radovi u stanu se privode kraju, a mi planiramo nagradno putovanje. Ko može reći da nismo mladi? Kada su nas majstori, konačno,

napustili, žurili smo da sve vratimo na svoje mesto i da stan bude u savršenom redu i sjaju, a to je prilično naporan i nesvakidašnji posao.

Sa turističkom agencijom smo se dogovorili da na put krenemo 15. septembra, tim pre što se prognoziralo lepo vreme u Italiji. Tek tada, za mene počinje preputna groznica i čuveno pitanje: šta obući i poneti za put. Otvaram ormarije i što god dohvatim, čini mi se, nekako je demode.

Muž mi kaže da ponesem i kupaći kostim jer će, možda, biti prilike za kupanje negde u bazenu. Pronađem kupaće koji već godinama stoje neupotrebljeni i probam ih. Nekako su se skupili, a neću da priznam da, u stvari, ja imam višak kilograma. Sa naporom sam ušla u jedan.

Došlo je vreme da se pakujemo. Dogovorili smo se da na put ponesemo malo stvari. Lakše reći nego učiniti! Natrpala sam svašta što mi sigurno neće biti potrebno, ali eto, za svaki slučaj. Na kraju, spakovala sam lekove i kozmetiku. Nažalost, sa godinama torbica sa lekovima postaje sve veća od one sa kozmetikom.

Još se nismo odmorili od radova u stanu, a već krećemo na put. U autobusu „dabldekeru“ dobili smo mesto na spratu. Organizatoru nisu bile bitne godine putnika, a nas dvoje smo bili najstariji.

Putujemo noću i na hrvatskoj granici izlazimo. Sve je čisto i kao umiveno. Pregleda pasoše jedna mlada policajka. Kada mi je vratila ispravu, zahvalila se, ljupko nasmejala i poželela mi srećan put. Jedan čovek do mene je prokomentarisao da devojka sigurno nije Hrvatica. A što ne bi bila, upitala sam.

Putujemo kroz Hrvatsku i Sloveniju i još uvek ne verujem da sam u inostranstvu. Jugonostalglična sam i to veoma. A dok sam bila mlada, sve je to bilo naše... Nekad beše, sada se samo pripoveda.

Svaki silazak sa uskog i strmog stepeništa autobusa, prilično mi je teško padao, verovatno zbog godina. Prilikom zaustavljanja zbog pauze u Sloveniji, ustala sam i osetila da nešto nije u redu sa

đonom mojih cipela. Padala je kiša i bila je noć, kada sam užasnuta primetila da mi se odlepio đon. Rezervna obuća mi se nalazila u koferu, koji je bio zatrpan u prtljažniku autobusa torbama drugih putnika. Zanimela sam, noga mi je bila mokra, a lice mi je bilo pokvašeno suzama. Muž me je smirivao i rekao mi da sačekam. Otišao je do benziske pumpe i kupio dve tube superlepka. U autobusu je osušio moje cipele i pažljivo zalepio đonove. Hvala Bogu, uspelo je, a cipele su izdržale ceo put.

Iz Slovenije smo prešli u Italiju, a da to nismo ni primetili.

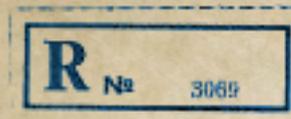
Putovali smo celu noć i prvo stigli u Trst. Noge su mi bile otečene, neispavana sam, ali srećna. U Trstu smo obišli znamenite crkve, palate i boravili u Trščanskoj luci na Jadranskom moru. Sunce je pripeklo, a mi smo pešaćili kilometrima trščanskim ulicama. I bilo nam je lepo.

Nakon Trsta, u popodnevnom satima, odlazimo u ogroman Outlet Village „Palmanova“. Od silnih butika i prodavnica, a pre svega od cena čuvenih robnih svetskih brendova, zavrtelo mi se u glavi i postajem depresivna. Pre polaska na put, moj osmogodišnji unuk je poželeo da mu baba kupi dečiji fudbalski dres „Juventus“. Uspela sam da nađem to što sam tražila, a i igračku za mlađeg unuka. I ništa drugo nismo kupili. Srećom, počela je da pada kiša i osvežila me je.

Nisam mogla, a da se ne setim čuvene nekadašnje trščanske pijace Ponte Rosso, gde sam svojevremeno kupila farmerke za decu i muža, a sebi šušlavac i kožne čizme sa cibzarom pozadi. E, bila su to dobra vremena.

Na obali Jadranskog mora nalazi se čarobno turističko mesto Lido Di Jesolo u kojem se nalazio hotel gde ćemo prenočiti i doručkovati. Sutradan smo posetili Padovu i Veronu. U Padovi smo bili u najvećoj crkvi Sveti Antonio i u najlepšoj crkvi na svetu, Sveti Luka. Ova dva sveca su zaštitnici grada Padove. I opet smo šetali ulicama Padove, satima.

Verona je prepuna turista. Julijinom balkonu skoro nije moguće prići. Kada bi samo Šekspir znao koliko je doprineo Veroni, pišući o

tragičnoj ljubavi Romea i Julije! Prema legendi, ko pomiluje Julijine grudi na spomeniku ispod balkona, imaće zauvek sreće u ljubavi. Moj muž se svesrdno trudio da ispoštuje legendu i to sa obe ruke!

Nakon Verone smo se vratili u hotel, koji je smešten skoro na samoj morskoj obali. Iako umorni, predveče smo otišli do mora i tužno konstatovali da već dugo nismo bili na Jadranskom moru. A tako je lepo i budi prelepe uspomene...

Posle obilnog doručka, pozdravili smo se sa ljubaznim osobljem hotela i krenuli put Venecije. Usput smo se divili lepoti tog dela Italije. Autobusom smo stigli do mesta Punto Sabioni odakle se do Venecije može stići samo brodom. Vodič nam je rekao da starosedeooci Venecije sve teže podnose mnogobrojne turiste iz celog sveta. Žitelji ovog nesvakidašnjeg turističkog grada moraju sve potrepštine da prevoze brodovima, bukvalno sve i za život i za smrt. Ne mogu da koriste automobile, što naročito teško pada mladima.

Ukrkali smo se na lep brod, a moj muž i ja smo zauzeli mesta na palubi i, uz vetar u kosi, gledali i fotografisali more i obale venecijanske lagune. Kada smo stigli u Veneciju, sve nam se činilo nestvarno, lepo i čarobno. Zgrade su izgledale kao kulise iz nekih raskošnih istorijskih filmova.

Sunce je peklo, ljudi su se sudarali, mogli su se čuti svi jezici sveta, a fotoaparati su nemilosrdno škljocali. Svuda su se viorile zastave Evropske unije, Italije i Venecije. Bilo je lepo videti ih ali, nekako, i tužno jer zastava sa oznakom EU još uvek ne krasi i Srbiju.

I pored pešice pređenih bezbroj kilometara u poslednjih nekoliko dana, nisam osećala umor. Bili smo željni da što više vidimo i doživimo. Ali ne može baš sve da bude lepo. Naime, u blizini trga Svetog Marka popili smo kafu i bogami su nas pošteno „odrali“. Na Mostu uzdisaja smo sedeli na stepenicama, kako bismo se bar malo odmorili. Može se zamisliti kakve su mi bile svetlosive pantalone od sedenja na sličnim mestima.

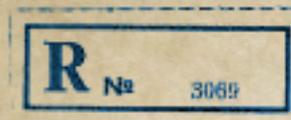
Poseban i nezaboravan događaj je bio vožnja gondolom, simbolom ovog atraktivnog turističkog mesta, po kanalima Venecije. Baš i nije bilo jeftino, ali vredelo je.

Napustili smo Veneciju, a uskoro i Italiju. Bila sam umorna, ali zadovoljna i prepuna divnih utisaka. Brzo sam zaspala Miki na ramenu. Posle dosta pređenih kilometara i tri granice, Mika mi je šapnuo da smo stigli u Srbiju. Upitala sam ga otkud zna, a on mi odgovorio: „Zar ne osećaš naše drumove?“

Lošiji putevi ili ne, ali srce mi je zaigralo od radosti kada sam ugledala Beograd, a tek moj Zrenjanin! Kada smo ušli u potpuno središnji stan, zagrlili smo se. To uvek činimo kada se odnekud vratimo. Svuda poći, svome domu doći! Čao, LA BELLA ITALIA!

Biljana Dimitrijević Martinov, 73 godine
dipl. ekonomista u penziji, Zrenjanin

MAŠINA

Kolijevka bogova, Atina. Kasno ljeto '92 ili rana jesen. Svejedno, ovdje je to nešto drugo. Ljeta su duga, zime kratke i to nešto između. U našoj zemlji bjesni rat. Neki se, kao ja i moji drugovi, nisu u mladosti igrali ta-ta-ta, pa sad igraju u nevrijeme. Uz tranzistor, bez interneta, čekam da jave da je to sve stalo i da možemo ponovo kući. Samo noću hvatam Sarajevo i Beograd. Različiti izvještaji, ali ja znam istinu. Meni je samo da stane. Supruga Jasna sa djecom u Beogradu zbog škole, a ja pokušavam da zaradim i za njih i za sebe.

Preko nekih prijatelja upoznajem Andonija i sad treba da se nađemo da mi pokaže „rupu“ u kojoj ću stanovati. Kažem „rupu“, jer za ovoliko para koliko ja mogu platiti, može se naći samo rupa. Idemo pješke sa Plake prema naselju Kukaki jer je Andoniju ljekar, zbog nekih problema sa srcem, predložio svakodnevne šetnje. Ni meni nije mrsko. Vremena imam napretek. Klizimo južnom stranom Akropolja i ćaskamo na iskvarenom engleskom. Kad zapne, on na grčkom, ja na srpskom. Razumijemo se. Nije to konverzacija na akademskom nivou. Uglavnom, vrtimo isti fond riječi o porodici, poslu i, neizbježno - o ratu. Pita me zašto ratujemo, a ja kako da mu objasnim kad ni sam ne znam.

„Kupio sam kuću od neke umijetnice Amerikanke, pa je renoviram, ali to gdje ćeš ti biti, neću dirati.“

Naselje me podsjeća na rodna Vraca. Sve uglavnom privatne kuće, dva-tri sprata, mala dvorišta. Ulazimo u ulicu Almeida. Saobraćajni znak da je slijepa, a u stvari završava se stepeništem koje vodi do sljedeće ulice. Za razliku od mnogih evropskih naroda čije su i kultura i istorija kratke, grčke su i bogate i duge. Mogli bi svakoj ulici dati ime drugog junaka ili istorijske ličnosti od praistorije do danas, a ne kao neki – brojeve, jer nemaju po kome ulicu nazvati. I ovaj Almeida je sigurno takav lik.

Zaustavljamo se pod samim stepeništem i on pokazuje na nešto nalik vrata-prozoru ili, još bolje, kao mali izlog radnje. Vadi brdo ključeva i pokušava da nađe pravi. Napokon uspijeva i sa škripom gura aluminijska vrata-prozor. Zapljusnu nas vonj ustajalog zraka i prašine. Sam se iznenadio količinom smeća. Reče nešto kao - trebalo je ovo počistiti, i uđosmo. Jedna prostorija, dosta velika, možda četiri puta pet metara, malo na latinično slovo „L“. Preskačemo gomile izgužvanih novina i kutija sa smećem. Lijevo - malo kupatilo i WC. Majstor koji ga je pravio morao je biti dobro u liniji inače ništa od posla. Naprijed, pravo, nešto kao kuhinja. Lavabo-sudoper, šporet i stari filipsov frižider.

„Mislim da ovo radi“, reče. „Ako se dogovorimo, struju plaćaš“, i pokazuje na sat, „a voda ništa. Evo tu imaš dušek, skoro nov (na improvizovanom bračnom krevetu) i TA peć.“

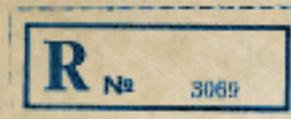
Dvije rasklimane stolice u etno-stilu i jedna prilično pristojna fotelja, moglo bi se čak reći i lijepa. Podne pločice sa stilom. Kad se sve ovo očisti, moglo bi na nešto da liči. Nemam izbora.

„Uzimam“, reko i ne cjenkam se. Skidajući ključeve sa zavežljaja, dobaci:

„Ima gore jedan stari TV, crno-bijeli. Uzmi ga ako hoćeš, ionako ću ga baciti“. Odlazi.

Hodam prostorijom šutajući stare novine i gle, sudbina je umiješala prste. U mnoštvu smeća, samo dvije knjige: jedna Endi Vorhol i druga, nagorijelih korica, „Monografija Bosne i Hercegovine“ na engleskom. Dignem obe, očistim prašinu i počnem da listam onu o Bosni. Poznate fotografije Sarajeva, Mostara, Banjaluke, ilustracije Zaimovića, Aleksića, Hoze, Ljubovića, umijetničke fotografije Miše Vukovića, gradske ulice, istorija... Prepoznajem i neke likove: Mirzu Tanovića, balerinu Irenu Kovačević. Razdiru me sjećanja. Vorhol ionako nije moj omiljeni umjetnik.

Sredio sam ja tu prostoriju. Čista, umivena, opranih prozora, daje

sasvim drugu sliku. Frižider radi, ali mali problemi sa zatvaranjem. Šporet, velika ringla ne radi, i naravno - rerna. Desno od ulaznih vrata, u WC-u sa kupatilom pipa i cijev za odvod vode. Vjerovatno mjesto za mašinu za veš. Poljski štafelaj, poklon mog druga Željka Tonšića, ima počasno mjesto kraj izloga. Da baš svi ne bi vidjeli šta ima unutra, pobrinula se lagana zavjesa. Našao sam još i dva stolića i neke natkasne tek toliko da ne liči na fiskulturnu salu.

Grčka je u Evropskoj uniji, ali narod teško da će ikad biti. Žive po svojim pravilima i običajima. Za par dana, čitav komšiluk je znao sve o meni. Porodica, školovanje, status. Čak su znali nešto što ni sam nisam o sebi znao. Brzo sam naučio osnove pozdravljanja. Sa nekima se i sprijateljio, kao sa ženom iz pekare. Kupujem samo hljeb, o pecivima sanjam. Jedan platim, drugi dan ona časti. Upoznao sam joj i sina. Mojih godina, fin, kulturan, obrazovan. U pekari sam skoro svaki dan.

Jedno jutro, spuštajući se omamljen mirisom svježeg, vrućeg hljeba, krajičkom oka primijetim kod obližnjih kontejnera sa smećem, mašinu za pranje veša. „Ko nova.“ Uđem u pekaru, kupim hljeb, pa nazad. Ona na istom mjestu. Već sam rekao: ko nova. Zastanem, pogledam je, obiđem oko nje i kažem joj: „Ideš sa mnom“. Sve ostalo je bilo rutina. Žena iz pekare mi dade neka kolica za gajbe - i eto mašine na sredini moje prostorije. Mada je bila prilično čista, ja sam je još dodatno očistio. Pregledao sam je i sve je bilo u redu. Ona guma na vratima zdrava, crijeva za dovod i odvod ispravna. „Što li si na ulici?“

U Sarajevu mašinu za veš nisam nikad upalio. Radile su to moja mati i supruga. Ja sam bio za one mehaničke popravke, a za programator majstor Radenko. „Nije dobro da je pališ kad ja prazna“, govorila je mati, a ja nisam kontao zašto. Ma ipak, ja ću je upaliti, onako na kratko, pa šta bude. Gurnem utičnicu u zid i gledam. Ništa. Naprijed neke dvije lampice i onaj točkić. Isključim. Otvorim onaj poklopac odozgo i malo zavirim. Jedna žica visi onako slobodna. Nađem odakle je ispala i vratim je na svoje mjesto. Ne stavljajući poklopac, ponovo je uključim spreman svakog časa da brzo izvadim utičnicu, desi li se šta nepredviđeno. Upali se jedna od one dvije lampice. Izvadim utičnicu,

vratim poklopac, priključim je na vodu i ono crijevo za odvod. Naguram nešto veša što se nakupilo, stavim deterdžent, iznivelišem je i ponovo upalim. Ona lampica se ponovo upali. Okrenem onaj točkić malo i čekam. Ništa. Lagano stavim na nju ruku. Ona kao da drhti. Primaknem uho, oslušujem. Ništa.

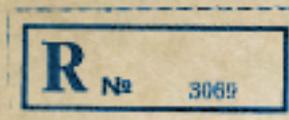

I taman kad sam pomislio da je sve bilo uzalud, čujem jedno „klik“, pa onda „pššššš“. Ponovo oslušnem, a ono kao da potok žubori. Malo odškrinem ona vratanca gdje sam sipao deterdžent i vidim - voda ga odnijela. Moje sreće! Primaknem jednu gajbu koja mi je služila kao tabure i sjednem ispred nje. Učinilo mi se da sam vidio neku fleku na bočnoj strani. Priđem, huknem i istrlijam rukavom. Nije bilo fleke, ipak mi se samo učinilo. Ona je sad već malo bučnija. Pjevuši ko štiglic u zoru na čičkovoju grani, a ono „Candy“ niklovano na izglancanoj podlozi kao „Zvečevo“ na najljepšoj čokoladi sa lješnicima. „Klik“, pa mala pauza, pa počne da vrti na jednu stranu. „Klik“. pauza, pa na drugu stranu. Svjetsko prvenstvo u fudbalu je nula za ovaj ugođaj. Primaknem joj se još bliže. Osjetim joj dah, miris „Faksa“ iz njene utrobe. Pomilujem je.

„Znam da si iz dobre kuće. Onako čista. Znam da ti je bilo lijepo kod bivših, da ti je kupatilo bilo veliko i svijetlo. Da si imala vjerovatno lijep pogled prema Pireju, a opet su te izbacili. Ovdje sve to nemaš, ali imaš i imaćeš moju neizmjernu ljubav. Bićeš gazdarica a ne sluga i neću te izbaciti ni kad prestaneš da radiš. Staviću na tebe milje i vazu sa orhidejama.“

Učini mi se da mi je ono „C“ na „Candy“ namignulo i onda valjda od sreće počne da vrti kao luda. Centrifuga dakle. Trajalo je to nekoliko trenutaka i onda ponovo na jedno „klik“ tiše i tiše, dok se nije potpuno utišala.

U kasno popodne, kroz odškrinutu zavijesu, zrak sunca je obasja. Izgledala je još ljepša i veća. Sijala je i u punom sjaju se spremala na počinak. Možda i ja danas legnem malo ranije. Ali, kako zaspati od ovolikog uzbuđenja! Moram nekome ispričati. Ali kome... Budem li

ispričao ovim domaćim, misliće da je rat na mene ostavio trajne posljedice i da bi mi savijet psihologa riješio problem. Ma ne, nazvaću Beograd. Moraš to podijeliti sa nekim ko to razumije. I kakva mi je to sreća ako je ne podijeliš sa drugima, pogotovo sa onima koje voliš.

Branko Popović-Miles, 66 godina
akademski slikar, Atina, Grčka

MLOGO UBAVO

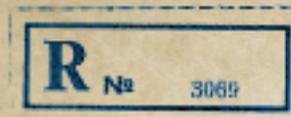
Bračni par Dolničar i ja, kao gosti Vazduhoplovnog saveza Jugoslavije, putujemo u Leskovac da bi prisustvovali Saveznom padobranskom prvenstvu.

Iz malog aviona „cesna“, posmatramo ušće Save u Dunav i udaljavamo se na jug ne uspevši da pogledamo naš grad odozgo i da vidimo kako sa te visine izgledaju Kalemegdan, Terazije, Trg Slavija, Hram Svetog Save... Dolaze nam u susret Avala, Kosmaj... Letimo iznad Šumadije – srca Srbije i divimo se njenim lepotama kojim ju je priroda darivala. Oduševljavamo se njenim selima, gradovima što nam dolaze u susret i odmah ostaju za nama, pa slivovima triju Morava, te Nišave, Puste reke, Jablanice...

Bože, kako su lepi Šumadija i jug Srbije kada se posmatraju iz ptičije perspektive: jedan pogled, a lepote napretek: selo, njiva, grad, pruga, vinograd, pašnjak, voćnjak, bašta, planina... Čovek zaželi da se slika zaustavi i traje.

I evo nas iznad Sportskog aerodroma Leskovac gde se održava prvenstvo, na kome vidimo dosta ljudi. Prizemljujemo se. U susret nam dolaze Valter Kučera, naš stari znanac i prijatelj, organizator takmičenja, predsednik opštine Leskovac i direktor saobraćajnog preduzeća „Jugekspres“. Srdačni pozdravi, zagrljaji... Vode nas na centralno mesto za publiku, tik uz sami cilj, obeleženo mesto za prizemljenje padobranaca.

Posmatramo veliki avion koji nosi padobrance. U naletu iznad aerodroma, iz njega „ispadaju“ padobranci kao klade. Otvaraju padobrane i lebde kao ždralovi u magli, ali iznad aerodroma. Kako je to lepo! Čarobni šareni padobranci lebde iznad aerodroma kao rašireni

persijski ćilim, pa je ceo aerodrom osvetljen duginim bojama. I evo ih: jedan po jedan prizemljuju se direktno na cilj. Padobranci u trku skupljaju padobrane i udaljavaju se da bi obezbedili mesto ostalim takmičarima. Prelepo.

Osećamo radost, zadovoljstvo. Retke su prilike da čovek doživi ovakve trenutke.

Prisustvujemo proglašenju pobednika, podeli nagrada, čestitamo pobednicima i odlazimo u hotel „Beograd“ na osveženje i odmor.

Po dogovoru, nas troje iz Beograda, predsednik opštine i direktor saobraćajnog preduzeća „Jugekspres“ idemo na večeru u Vlasotince u restoran u kome se služe specijaliteti ovoga kraja poznati kao „leskovački voz“ i u kome peva Staniša Stošić – car vranjanskog melosa.

Sedamo u kola i – pravac Vlasotince. Prosečnom brzinom prolazimo pored vinograda i voćnjaka. D i v n o ! Grane voćki savile se od roda, a na njivama – zelenim oazama, bele se ili žute platenici u kojima se gaji povrće nadaleko poznato po kvalitetu. Spojeno lepo i korisno. K r a s n o !

Vlasotince. Mirna varošica kao i sve druge u Srbiji. Uske ulice ukrašene, prosto načičkane, zanatskim radnjama koje svetlećim reklamama očaravaju. Sve vrvi od života.

U posebnom delu restorana, rezervisan sto sa vazom cveća i flašom vina „Grom“. Priključuje nam se direktor preduzeća „Vlasotinački vinogradi“. U šali pitamo:

„Da li vino na stolu služi kao reklama ili je za piće?“

„I za jedno i za drugo“, kaže direktor i nastavlja: „Pre nekoliko godina, Pošta Jugoslavije dobije pismo iz Amerike na adresu: ‘Grom – Jugoslavija’, i ništa više. Snalažljivi poštari donesu mi to pismo. Otvorim ga, a ono porudžbenica za neograničenu količinu vina ‘Grom’.“

I dok ćaskamo o vinu, čujemo tutanj „leskovačkog voza“ – kafanska kolica prenatrpana provijantima sa roštilja: pljeskavice,

ćevapčići, ražnjići, slaninica, kobasice, krilca na žaru, ljute papričice... Dušu dalo za gastronome. Pitamo kelnera kako se zove taj komplet provijanata.

„Leskovački voz“, kratak odgovor i odlazi.

Šalimo se na račun voza i pitamo direktora od čega je sastavljen „piroćanski voz“.

„Pa... Od tri ćevapčića, poređani jedno iza drugo.“

Smeh! Duhovito i karakteristično za mentalitet ljudi ovih krajeva.

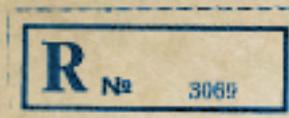
I dok premeštamo „leskovački voz“ iz kafanskih kolica u tanjire ispred sebe, u sali se stvorila gužva. Aplauz! Pojavljuje se Staniša Stošić s mikrofonom u ruci i izlazi na binu. Predstavi se, pozdravi goste i – zapeva. Pesme vranjanske. U sali tajac. Gosti prekinuli večeru. Otvorili i oči i usta i – gledaju i slušaju. Teku pesme kao potočić koji tiho žubori i razgaljuje dušu čoveku. A kad zapeva poznatu vranjansku pesmu „Nema, nema, nema, moje Jeleneeee!“, restoran se pretvori u muzičku salu, a gosti u veliki hor – svi pevaju. Eksplozija zadovoljstva, radosti, oduševljenja...

Prošlo je pola noći. Čuli su se i prvi petlovi pre nego što smo napustili Vlasotince.

U šest sati, sa našim domaćinima Leskovačnima ulazimo u restoran hotela „Beograd“. Po dogovoru, posle doručka, treba da posetimo Sijarinsku banju. Usput ćemo samo da pogledamo varošicu Lebane i iskopine Caričinog grada.

„Mlogo ubavo!“, kažu domaćini. Hajd' da pogledamo.

Pred sam ulazak u Lebane, pored mostića preko potočića, spomen-ploča. Zaustavljamo se i čitamo tekst: „Na ovom mestu, novembra 1941. godine, partizanska pomoćna desetina... zaustavila je auto u kome se nalazio nemački major... koji je komandovao jedinicom koja je 21. oktobra 1941. godine streljala đake kragujevačke gimnazije...“.

Lebane, čija je glavna ulica prenatrpana malim zanatskim radnjama: kovač, pekar, potkivač, opančar, šnajder, stolar, vunovlačar, kazandžija, tipičan je predstavnik srpske varošice. Petkom je ovde pazarni dan i tada Lebane udvostruči broj stanovnika – sve vrvi od ljudi i grla, kažu Leskovčani.

Dolazimo do iskopina Caričinog grada. To je bio jedan od najznačajnijih gradova na Balkanu, izuzetan spomenik antičke kulture. Podigao ga je vizantijski car, imperator Rimskog carstva Justinijan u šestom veku, u znak zahvalnosti prema kraju u kome je rođen. Jedno je od najznačajnijih arheoloških nalazišta. Divimo se sačuvanim mozaicima, rasporedu ulica, trgu, vodovodu...

„Ovo je moj atar“, kažem prijateljima. „Ovde sam ja čuvao ovce, skupljao seno. Eno, vidite one stene koje izrastaju na brežuljkastom terenu? Cela ta osa zove se Zmijin kamen. Između stena su livade, pašnjaci, njive... Moj otac ima tu livadu, a malo dalje i njivu. Srećan sam što vas delimično upoznajem sa mojim rodnim krajem.“

„Pa ti si rođen gde i Justinijan Prvi“, šali se prijatelj Dolničar. „Mora da si zbog toga srećan?“

„I te kako“, odgovaram kroz smeh.

Po zakrpljenom asfaltnom putu grabimo ka Sijarinskoj banji. Ulazimo u kotlinu reke Jablanice i u naselje. Više selo, nego varošica, ali sa 28 izvora mineralnih termalnih voda. Svak različit po kapacitetu, toploti, sastavu voda. Čudo od prirode, prava riznica mineralnih termalnih voda. To je Sijarinska banja.

Kada čovek ugleda te lepote koje je priroda stvorila, kada oseti draž toplote i miris raznih izvora, kada ugleda gejzir čiji se stub uzdiže desetak metara s temperaturom vode preko osamdeset stepeni, kada oseti jake mirise gvožđa ili sumpora koji se šire iz različitih izvora, kada oseti svežinu hladne izvorske vode, ne može da krene dok se sit ne nagleda. Kakvo blagotvorno dejstvo na čovekov organizam! Na trenutak čovek na sve zaboravi i prepusti se uživanju u lepotama koje

nam je priroda darivala.

Krenuli smo od gejjzira. Slušali smo njegov huk i posmatrali kupače ispod njegovog „kišobrana“, obišli izvor vrele sumporovite vode i osetili jak miris sumpora; posmatrali izvor vrele vode koja ključa kao u kazanu; posmatrali sukcesivni izvor koji iz uskog, dubokog kratera izbaci nekoliko mlazeva tople vode i nestane u ambisu uz glasno klokotanje, da bi se, za osam minuta, ponovo pojavio. I tako večito. S nekoliko izvora, probali smo vode koje sadrže velik procenat gvožđa, sumpora; vode različitog ukusa i različite toplote. I na kraju smo posetili hotel.

„Ove godine, uz postojeći hotel, dogradili smo nove objekte: bazen sa toplom vodom, kabine sa kadama tople vode i bar. Vi ste prvi naši gosti koji će te objekte pogledati.“

„S najvećim zadovoljstvom“, kažemo.

Sve novo, glatko, čistom toplo. Miriše na sumpor.

Posle posluženja u novootvorenom baru, zahvaljujemo direktoru na gostoprimstvu.

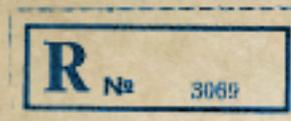
„Dođite nam opet“, umesto doviđenja, kaže direktor.

Evo nas opet, sa našim ljubaznim domaćinima, na sportskom aerodromu u Leskovcu gde nas čeka naša „cesna“.

Uz stisak ruku, zagrljaje i poljupce, rastajemo se od naših ljubaznih domaćina s kojima smo se dva dana družili u baštama srpskog Juga. Baštama u kojima dominiraju gostoprimstvo i plemenitost što plene gostima srca. Osvajaju ih i razgaljuju njihovu dušu.

Beše – mlogo ubavo.

Budimir Buda Stanković, 91 godina
vojni službenik u penziji, Beograd

KRSTARENJE MEDITERANOM SA POSETOM SVETOJ ZEMLJI

Bila je to sunčana jesen 1999. godine. Nazvala me je starešina izviđača i zamolila me da sa nekoliko izviđača dođe u moj stan radi popune formulara za vizu, a za putovanje iz snova. Ja sam morala da odustanem jer nisam imala odgovarajuću sumu novca. Došli su razdragani, posedali gde je ko stigao i uz žamor su počeli popunjavati formulare. Ja sam ih posluživala kafom, sokom, kolačima... U jednom momentu, starešina izviđača Srbije je podigao glavu i glasno upitao:

„Zašto naša draga domaćica ne popunjava formular?“

Odgovorila sam da ću, ukoliko tog dana nađem sponzora koji će mi pozajmiti novac. ići, znajući da ja sponzora nemam.

Gospodin Barbarić, koji je tada bio starešina Izviđača Srbije, rekao je odmah da on daje 100 maraka bespovratno. Na moje iznenađenje, nekoliko meni nepoznatih izviđača ponudilo je po 100 maraka kao pozajmicu. Tada je gospodin Barbarić uz osmeh rekao:

„Sada više nema izgovora, popunjavajte formular!“ Popunila sam ga i tako sam se za par dana našla u autobusu sa 65 izviđača iz Srbije, od 284 prijavljena. Bili smo obučeni u bele majice koje su imale odštampano ime odreda kojem pripadamo, sa izviđačkim maramama oko vrata. Među nama je bilo mladih, od 11 i starijih, do 66 godina.

Izviđačka organizacija je vaspitna organizacija koja ima kontinuitet od 1907. godine i broji preko 45 miliona članova širom planete. Savez Izviđača Srbije ostvaruje svoja prava i preuzima obaveze u Svetskoj organizaciji skautskog pokreta. Te godina bilo je oko 20.000 članova u Savezu Izviđača Srbije. U ovoj organizaciji radi se po programu koji

obuhvata sve ono što će detetu zasigurno zatrebati nekad u životu, tj. ništa suvišno. Demokratija u ovom pokretu nije anarhija (da radi ko šta hoće), već regulisanje svih međusobnih odnosa, tačno se zna ko je za šta odgovoran u svakom trenutku. Na ovom našem putovanju, za sve je bio odgovoran starešina najviši po činu, a onda njegov zamenik, pa načelnik, vođe četa i vodnici. Svi mi, stariji, na ovom putu smo bili pomoćnici starešini i u službi dece koja putuju, a ona su pomagala starijima, jer se to od izviđača očekuje.

Na početku putovanja, starešina je rekao:

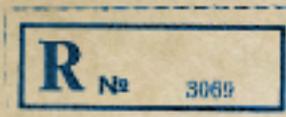
„Idemo u zemlje gde izviđači imaju ogroman autoritet, gde stariji koji rade sa decom u izviđačima, imaju najveća državna i moralna priznanja za taj rad. Predsednici tih država svake godine primaju te ljude koje nazivaju Izviđači Orlovi. Kod nas još nije tako.“

Onima koji su nas ispratili, poručio je da nam požele mirno more i da nas čuva Bog, a mi ćemo moliti Svetog Nikolu da bdi nad nama i našim brodom. Verujemo da će stari dobri Posejdon, Zevsov brat, čuvati naše izviđače jer su to oni zaslužili nakon tromesečnog bombardovanja.

Naš prvi izlet je bio u Atini gde smo obilazili grad i videli Sintagmu, Akropolj, Partenon... Na kraju smo otišli do luke Pirej gde nas je čekao brod. Sa broda smo izašli na izlet na ostrvo Patamos gde smo posetili manastir i pećinu Otkrovenja. Sveti Jovan Božanski je u toj pećini primio poruku od Boga i napisao svoje delo o Apokalipsi Sveta.

Sledeći izlet je bio na Rodosu, Ostrvo viteza, gde smo, iz centra grada Mandraki, išli do brda Monte Smit, gde se nalazi antički Akropolj, sa kojeg se pruža prelepi panoramski pogled na grad i stadion iz II veka. Sa izleta smo se vraćali na brod. Tamo smo šetali po palubi i sa nje posmatrali galebove i igru delfina, a uveče uživali uz raznovrsne programe nakon čega smo igrali do duboko u noć.

Došlo je i jutro sa prelepim izlaskom sunca kada smo se približili luci Haifa. Kontrola svih nas, prilikom izlaska sa broda, bila je rigorozna,

svaku tašnu su pregledali sa velikom pažnjom, pa se izlazak sa broda baš oduzio. Luka Haifa predstavlja morska vrata Izraela i iz nje smo luksuznim autobusima išli na najznačajniji izlet u Jerusalem, putem starim 2000 godina, Via Maris. Profesionalni vođa u autobusu nam je pričao o Jerusalemu na engleskom jeziku. Na sreću, u našoj grupi je bila profesorka engleskog, buduća popadija, koja nam je prevodila. Saznali smo da je Jerusalem dragulj Izraela, i sveti grad tri vere čije ime znači „Knez mira“, ali to je grad u kome se desila muka, smrt i vaskrsenje Isusa Hrista i već 2000 godina nema mira. Ni na jednom mestu na svetu nisu tekle tolike bujice krvi kao u tom gradu. Nigde se nije toliko žestoko borilo, tako mnogo umiralo, kao u ovom gradu. Tri svetske vere – islam, judaizam i hrišćanstvo učinile su od njega jabuku razdora. Nigde na svetu nije izgovoreno toliko molitvi kao u Jerusalemu. Od vremena Isusa Hrista grad je bio 11 puta osvajan i pet puta sasvim uništen. Njegove ruševine čuvaju sećanja na prošlost, ali biblijski Jerusalem, po mišljenju arheologa, miruje pod 20 metara visokim slojem ruševina. 70. godine nove ere desilo se ono što je Isus Hrist prorekao: „Jerusalem će zgaziti bezbožnici.“ Legije cara Tita plamenom su uništile grad, a drveće iz njegove okoline od oko 18 kilometara pretvoreno je u pustinju kakva je danas. Trostruke gradske zidine bile su porušene, hram Jevreja razoren i obeščašćen, a njegove ostatke u tragovima Rimljani su kasnije uništili. Od tog vremena, Jerusalem je bio lopta kojom se igra istorija.

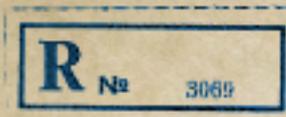
Od polovine prošlog veka, tj. od 1948. godine, Jordan i Izrael se bore oko toga ko će ući u posed Svetog groba, pa su čak i UN uticale da se sklopi primirje. Jordanci su Jevrejima zabranili da se mole pred najvećim svetilištem jevrejskog naroda - pred Zidom plača. Taj zid je ostatak hrama koji su razorili Rimljani. Od juna 1967. i izraelskog munjevitog rata na Sinajskom poluostrvu i osvajanja starog grada Jerusalemima, pobožni Jevreji mogu ponovo da se mole pred Zidom plača. Hoće li moći i ubuduće da kleče pred ovim zidom? Odgovor još niko ne zna. Tragedija Svetog grada još nije završena.

Naš autobus se uputio ka Vitlejemu da bismo posetili Crkvu

rođenja Isusa Hrista. Između Vitlejema i Jerusalima ima samo 9,5 km i zid koji deli Izrael i Palestinu, a to je hiljadama godina bila jedna celina. Vitlejem leži na Zapadnoj obali i on je palestinski grad, a većinom je muslimansko stanovništvo, dok su na prelazu iz XIX u XX vek više od 90 odsto stanovništva bili hrišćani. Gradić Vitlejem se slavi u božićnim pesmama, ali je jedno od najnestabilnijih područja na svetu. Na vrhu brežuljka uz koji smo se brzo uspinjali, nalazi se kaldrmom popločan trg Jasli, a na njemu Crkva rođenja Isusa Hrista. Ova crkva je skrivena od pogleda, a liči na kameno utvrđenje debelih i nepristupačnih zidova. Zbog toga je i opstala 14 vekova, iako je stalno bila na udaru osvajačkih vojski. Ulaz u baziliku smanjivao se tokom vekova da bi se onemogućio pristup putnicima na konjima i kamilama. Sad je sveden na malenu rupu, i morali smo se saginjati da bismo se provukli. U crkvi je bili sveže i mračno. Kad se siđe niz izlizado stepenište, do oltara, vidi se mala pećina i na njenom podu jedna srebrna zvezda, koja označava mesto rođenja Isusa Hrista. Ovde se sreću ljudi koji citiraju Bibliju, neki Kuran, a neki Toru, neki se mole klečeći, neki čelom dodiruju zemlju, a neki stoje. To se neprestano događa, svakodnevno.

Mi smo u redu silazili do tog svetog mesta ispred kog su mladi pop i njegova buduća žena pevali odgovarajuće molitve. Bilo je veličanstveno. Za svaki kvadratni metar Crkve rođenja otimaju se tri konfesije koje služe u toj crkvi: grčka i jermenska pravoslavna i rimokatolička. Ponekad se čini da zadatak stražara u crkvi nije da štiti turiste nego da spreči da se sveštenici ne sukobe, jer ne mogu da se dogovore ni u vezi proslave Božića u Vitlejemu. Sveštenici Grčke pravoslavne crkve ravnaju se prema Julijanskom kalendaru koji za Gregorijanskim kasni 13 dana, tako da Badnje večer pada 6. januara. Vitlejemski ponoćna služba 24. decembra održava se u mlađoj rimokatoličkoj Crkvi Svete Katarine koja se nalazi pri Crkvi rođenja. Jermenska pravoslavna crkva Božić slavi u svom krilu ove crkve 18. januara, tako da se u Vitlejemu Božić slavi tri puta godišnje.

Posle Vitlejema, posetili smo Hram Svetog groba i Hristovog

vaskresenja koji je centar hrišćanstva i svetinja nad svetinjama. Ispod svojih kupola ima devet svetih mesta i 30 svetinja. Najznačajnija je Kapela Svetog groba, mesto gde je bilo položeno Isusovo telo, i koje je prekriveno mermernom pločom iz XVI veka. Mi smo, jedno po jedno, ulazili u predvorje Svetog groba gde na stubu gori Večiti plamen na kome smo palili naše sveće. Tu su pop i popadija pevali dok je svako od nas prolazio pored groba. Ja sam na tren zastala pored groba i položivši ruke na kamenu ploču, pomislila želju da Gospod brine o dušama mojih pokojnih sinova. Tog momenta su mi noge klecnule i ja sam klekla pored groba. Uvek sam se pitala kako to i zašto sve dok mi na to nije dao odgovor sveštenik jednog manastira rekavši da se takva želja od našeg Gospoda moli klečeći.

Na povratku na brod pravi se pauza kod fabrike dijamanata u kojoj je naš pop uzeo prsten sa safirom svojoj budućoj ženi, a mi smo ih na izlasku dočekali sa pesmom „Safire, moj Safire“. Zaprosio ju je u crkvi u kojoj je Isus na svadbi vodu pretvorio u vino.

Spustili smo se i do reke Jordan gde je Sveti Jovan krstio Isusa, pa su i naši izviđači poželeli da se krste na tom mestu. Doveden je i grčki sveštenik kojem je asistirao i nas pop. Svi za krštenje su bili u belim tunikama u vodi, a iza njih kumovi. Sveštenik je svakog ponaosob krstio. Na kraju ih je sve polio vodom jednim zamahom ruke, a mi smo im sa obale čestitali. Oni koji su bili kršteni su u belim tunikama ušli u reku Jordan, tri puta se potopili da bi reka Jordan odnela sve greha učinjene do tog dana.

U autobusu smo sumirali utiske kojih je bilo za pamćenje.

Svaki učesnik ovog hodočašća je poslednje večer na brodu od kapetana dobio u ruke sertifikat kojim se daje na znanje da smo ispunili biblijski priziv došavši u Jerusalim, Sveti Grad, i da od tada imamo pravo da nosimo titulu Jerusalimskog hodočasnika.

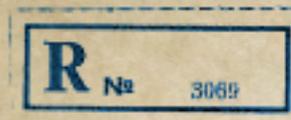
Ja sam zbog toga blagoslovena, a svima koji do sada nisu pošli ka Jerusalimu, toplo preporučujem, jer je to grad koji treba posetiti barem jednom u životu.

Nekada se do daleke Palestine putovalo dugo i mukotrpno i do 50 dana. Hadžiluk je za mnoge bio životni san, za koji su prodavali imanja. Pristajali su i na mogućnost da, ako umru na putu, budu sahranjeni u pesku - ali nisu odustajali. Danas se do Jerusalima putuje avionom ili brodom, kao mi.

Po povratku, odmah smo izradili fotografije i našli se kod mene da ih pogledamo, razmenimo i da se ispričamo. Moj dug sam vratila.

Svi smo bili pozvani na svadbu mladog popa. Zahvaljujući velikom srcu izviđača, ja vam danas mogu pisati o putovanju koje je u mom životu ostavilo nezaboravan trag.

Dr Gordana Radelić, 67 godina
spec. epidemiologije u penziji, Novi Beograd

PRVA ĐAČKA EKSKURZIJA

Sedim opušteno u fotelji, uživajući uz tonove omiljene muzike. Lagano ispijam prvu jutarnju kafu, radujući se sunčanom jutru. Pogled mi pade na foto-album koji sam, od kada sam u penziji, dugo sređivala, proživljavajući mnoge trenutke, lica iz prošlosti. Listajući ga, zadržah pogled na grupi mališana snimljenih pored ograde velike terase. Gledam u ta vedra dečija lica, ali ako bolje pogledam, čini se nekako pomalo i tužna. Naviru sećanja... Čujem huk lokomotive...

Grupa đaka, učenika trećeg i četvrtog razreda, uz svoja dva voljena učitelja, te davne 1966. godine, na peronu železničke stanice, čeka voz koji upravo ulazi u stanicu. Neki od njih putovaće prvi put vozom. Od radosti, uzbuđenja što idem na prvi izlet sa svojim drugaricama i drugovima, nisam dobro ni spavala. Verovatno je tako bilo i sa drugima, jer smo bili pomalo i pospani. Čulo se povremeno i veselo čavrljanje, šuškanje kesa sa hranom. U koloni dva po dva, držeći se za ruke, pažljivo smo slušali i poslednja upozorenja učitelja pred ulazak u voz.

Sa mirisom kafe meša se miris dima lokomotive. Kao da sada onako mala stojim u čudu pored tolike gvozdene mašine, osećajući strah od neizvesnosti onoga što nas očekuje. Iz tih misli me prenu uzvik drugarice: „Ajde, bre, ulazi!“ i osetih trzaj njene ruke.

Veliki razmak među stepenicama činio je penjanje napornijim, a ja baš i nisam bila spretno dete. Kada se popeh u vagon, nekako ponosna i sretna pogledah dole unazad kao da sam nešto jako važno obavila.

Pažljivo razgledah unutrašnjost voza, uzan prolaz, velike prozore i mnogo kupea. Sve bih volela da opipam, da otvorim, zatvorim, da čujem škripu, zvuk. Još i sada osećam tu radoznalost koja me je obuzimala svom snagom.

Ulazimo u jedan od kupea u kome su drvene klupe. Čitavo odeljenje se smešta u dva reda kupea, jedni naspram drugih. Učitelj zatvara vrata kupea. Očekujemo polazak voza. Pisak lokomotive, zvižduk železničara označava polazak voza. Ne očekujući nagli trzaj pri pokretanju voza, onako mali i laki, nagnusmo se, jedan prema drugom uz smeh i poneki vrisak iznenađenja. Učitelj nas smiri i još jednom upozori na mogućnost iznenadnog kočenja.

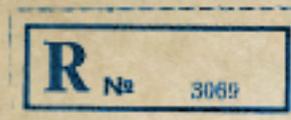
Zagledah se u veliki prozor. Interesantno je kako promiču kuće, njive. Kao u nekom ubrzanom filmu, smenjuju se scene.

Prolećno, prijatno toplo jutro, obasjano ranim jutarnjim suncem, činilo je za mene prizor čarobnim. Obećavalo je lep izlet. Brzo smo zaboravili upozorenje da ne ustajemo. Svako od nas je želeo da prisloni lice na staklo vagona i da ima ovaj divni prizor samo za sebe. Učitelj je razumeo našu radoznalost pa nam je dozvolio da se približimo prozoru. Žagor, smeh, uzvici: „Gledaj!“, „Vidi kako brzo nestaje ona kuća, evo već sledeća!“... „Pusti mene da vidim, dosta si stajao ti!“ Zvuke iz kupea prati ritam i buka kretanja voza na koji počinjemo da se navikavamo. Pratimo nazive mesta kroz koja voz prolazi: Čuprija, Paraćin, Stalać, a negde se i zadržava.

Neki su već i ogladneli i počeli su da otvaraju, uz šuštanje kese, tražeći ono što bi prvo pojeli. Jedni druge nudimo, nudimo učitelja, uz mljackanje, zadovoljni putovanjem.

Smenjuju se zaustavljanje i ponovni polazak voza. „Sad će, videćeš!“, čuju se uzvici. Putnici sa torbama napuštaju, a novi ulaze u voz. Novi železničar, novi zvižduk. Idemo dalje... Blizu smo stanice u Nišu. Polako, trebalo bi da se spremimo za izlazak.

Idilu prekida užasan zvuk lomljave. Klupa pada i svi mi padosmo na pod. U šoku čujemo samo jak urlik: „Jao...!“ Pogledasmo se u strahu, ne shvatajući situaciju. Učitelj se drži za nogu, nepomično sedeći na podu. Crven u licu, trudeći se da sakrije pred nama bol koju oseća. Prilazimo učitelju uplašeni. Počinjemo da plačemo. Šta ćemo sada, ako

učitelj ne može da hoda? Više i ne razmišljamo o izletu. Samo da je učitelju dobro.

Za razliku od ostale dece, imala sam manje potrebe da paničim, jer je sa nama, istim vozom, u drugom kupeu bio i moj otac. Ali u tom trenutku nisam se osećala sigurnom. Kako je to bio moj prvi izlet, otac je plašeći se, našao razlog da uzme slobodan dan i krene „nekim poslom“ baš u Niš. To mi nije baš prijalo, ljutila sam se, očekujući da budem ismejana od svog društva. Zato je i bio dalje od nas.

„Učitelj mora u bolnicu!“, saopštio nam je drugi učitelj. Predstavio je mog oca kao kolegu koji će mu pomoći. Kao da mi se srušilo nebo na glavu. Suze su lile, a ljutnja i bes su se gomilale. Baš sad! Je li morao da pođe! Baksuzirao nam je!... Inače sam oca neizmerno volela.

Stanica Niš. Zaustavlja se voz. Učitelja odvode u bolnicu, a mi, kao siročići, tužni ga pratimo pogledom osećajući ogroman strah. Kroz suze gledam levo i desno ulicom gde prolazimo, ali mi samo odzvanja pitanje: „Šta je sa učiteljem?“ Pod utiskom novih informacija, malo-pomalo se smirismo i počeo uobičajena komunikacija.

Nađosmo se pored Tvrđave, proradi nam mašta uz objašnjenja učitelja i mog oca koji se povremeno uključivao, jer je studirao književnost. Postavljamo i pitanja, znatiželjni.

Nov utisak. Nalazimo se pred Čele-kulom. Sablasne lobanje blago razmaknutih vilica pričaju priču o neustršivim junacima na čelu sa Stevanom Sinđelićem. Pričaju i o surovosti Turaka, koji ne biraju način da zaplaše Srbe. Ožive ta daleka prošlost. Netremice gledamo, slušamo i upijamo kao sunđer.

Čegar – barutana, Sinđelič koji puca u barut, svestan da će poginuti. Sve je to obuzelo sva naša čula.

Nakratko zaboravismo na učitelja. Sada počinjemo da bivamo i gladni. Na obali Nišave, na keju, ručamo ono što smo poneli. Punih usta, razmenjujući utiske. Pojavljuju se i prvi osmesi, ali nekako stidljivo. Kao da nam je zabranjeno, dok učitelj pati, da mi budemo veseli i

raspoloženi. Kao da je to veliki greh. Osećam grižu savesti što počinjem prijatno da se osećam. Uvek sam osećala veliku radost prilikom novih saznanja. Zato je to bilo jače od tuge i brige za učitelja.

Fotografišemo se. „Stani pored mene!“ „Idi do Slavice!“ „Vojkane, Aco, približite se!“ „Mikice, nasmej se, ptičica!“ – snima nas moj otac koji se trudio da me samo prati nemo iz daljine. Deca su ga prihvatila, pa čak mu se i često obraćala.

Polako postajem sve više ponosna na svog oca. Lepo je odigrao svoju ulogu, sa pravom merom.

Ponovo pisak lokomotive... Zvižduk pištaljke... Niš ostaje u daljini... Polako sunce zalazi i na prozor vagona navlači se tamna zavesa večeri. Pale se svetla u kupeu.

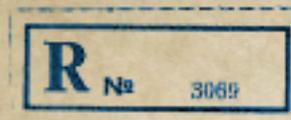
Umorni, znatno tiši, puni utisaka. Poneko, savladan umorom, spava. Po ko zna koji put postavljena pitanja, bez odgovora: „Kako je učitelj?“ „Da li je još u Nišu?“ „Mnogo li ga boli noga?“ „Kada će doći u školu?“

Zurim u mrak prozora i svetiljke koje promiču podsećaju me da sam u vozu. Više ne čujem ni zvuk kretanja voza. Tonem u san.

Dugo očekivani i u mislima na različite načine planiran i doživljen dan, prošao je.

Iz ovih misli me prenu glas komšinice: „Irena, jesi li kod kuće?“

Irena Milosavljević, 60 godina
nastavnik matematike u penziji, Jagodina

SEĆANJE NA ZIMSKO PUTOVANJE

Bilo je to davno, daleke šezdeset i neke godine. Isto je bila zima, mesec januar. Vreme je bilo hladno, sneg još nije počeo da pada, ali je sve mirisalo na njegov skori dolazak. Istina, on se očekivao, ali kao da je svoj dolazak odlagao za kasnije.

Tek sam se oženio, bio sam sa svojom mladom suprugom u rodnom kraju da posetim roditelje, da obiđem stare prijatelje, uživam u sećanjima na detinjstvo i mladost i da godišnji odmor provedem na pravi način, lagodno i lepo.

Završen je bio boravak u rodnom kraju i od roditelja sam dobio na poklon kantu punu masti od desetak i više kilograma, suvo meso, jabuke i druge stvari. Nisam želeo da odbijem poklone od roditelja jer sam znao da je moja majka živela za ove susrete sa sinom koji je davno otišao u svet, sve je to danima pripremala, bilo je često suzama zaliveno, noći je provodila u budnom stanju slušajući pisak lokomotive i tutanj kamiona, nadajući se skorom dolasku sina. I on je došao, više nije bio dete, već odrastao i oženjen čovek, zadržao se kod roditelja tek nekoliko dana i vraćao se u drugi kraj gde je radio i svio svoje novo, porodično gnezdo sa mladom i atraktivnom suprugom.

Bilo je jutro i to zimsko, hladno, tek je bila zora, očekivao se običan, tmuran zimski dan kao i svi drugi dani u ovom periodu. Snega još nije bilo, ali se, po vetru i prirodi, očekivao njegov skori dolazak. Autobus je napustio rodni grad noseći i vozeći u svojoj utrobi mladi i zaljubljeni bračni par koji je obišao roditelje, noseći velike poklone dobijene od starih roditelja i uspomene na prošlost.

Sneg je počeo da pada, bio je pravi zimski dan. Spremala se zimska mećava. Istina, bili smo u autobusu i nama nije moglo ništa neprijatno i loše da se desi Tako smo mislili jer je u autobusu bilo toplo, čula se tiha

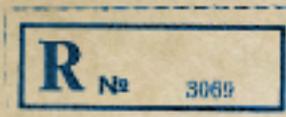

muzika sa radija, vozač je uspešno krmario u zimsko juro, osvajao kilometre puta i sve je bilo u najboljem redu, svi su bili raspoloženi i zadovoljni putovanjem. Sneg je sve više padao i svi su mislili da ne može da predstavlja nikakav problem za udoban autobus sa novim zimskim gumama i raspoložene, dremljive i pospane putnike.

Od Niša smo putovali normalno, ali blizu Ražnja, gde se nalazilo brdo zvano Mečke, autobus je počeo da gubi na brzini, sve sporije je išao, sneg je neprestano padao, mnoga vozila su bila zaustavljena kraj puta jer nisu imala zimsku opremu i nisu mogla da se kreću. Naš autobus je uspešno prelazio kilometre, istina, put je bio pod snegom i klizav ali smo uspeli uspešno da dođemo do Varvarina. Posle kraćeg zadržavanja i prijema novih putnika, nastavili smo put prema Kruševcu.

Sneg je sve više padao, duvao je snažan vetar, sve je bilo belo i pokriveno velikim i dubokim snegom tako da vozač više nije znao gde se nalazi put, gde treba da ide i gde da vozi. Autobus se zaustavio blizu nekog sela, više se nije moglo, put se nije video i bezbednost putnika je bila ugrožena, kako reče naš vozač. Posebno naglasi, izvinjavajući se, da put mora da se prekine, nastupile su nepredvidive i nenormalne okolnosti. Reče nam da konak možemo da potražimo u obližnjem selu i da tu sačekamo da prestane mećava i da eventualno noćimo. Hrabriji i mlađi putnici mogu da idu pešice do Kruševca koji se nalazio desetak i više kilometara od našeg autobusa.

Nas desetak odlučilo je da ide pešice do grada noseći sa sobom svoje stvari. Ja i supruga se odlučismo da pešice idemo do grada, istina u jednoj ruci sam nosio kantu punu masti, a u drugoj suvo meso i razne poklone. U početku je sve bilo interesantno i lagano, ali smo se sporo probijali kroz sneg i umor je dolazio po svoje. Ulagao sam velike napore da nosim sve stvari. Bilo je dosta teško, put je bio klizav, duvao je vetar i sve smo sporije išli. Negde kod sela Jasike, prešli smo Moravu. U daljini se videla svetlost grada, a mi smo bili na kraju snage. Došlo mi je bilo da sve stvari bacim u reku i da bez tereta i napora nastavimo putovanje. Supruga se nasrnejala na moj predlog, iako je bila sva smrznuta i

zaleđena. Ona nije očekivala ovakvo vreme tako da je putovala sa cipelama koje su imale velike štikle, nije imala zimsku odeću i obuću. Sve je to hrabro podnosila očekujući da ćemo uskoro stići do grada gde treba da prestanu naše muke i problemi. Konačno, posle nekoliko sati pešačenja po kijametu i velikoj hladnoći, stigismo u grad.

Autobuska stanica bila je pusta, snegovita i zaspala. Dežurni na stanici nam reče da autobusi ne saobraćaju zbog nevremena, da ne možemo nikako da idemo u Župu koja je udaljena od Kruševca tridesetak i više kilometara. Otišli smo do hotela da potražimo prenoćište. Na našu žalost i nesreću, nije bilo slobodnih soba i kreveta. Nismo imali rođake ni poznanike u gradu i jedino rešenje je bilo da odemo do železničke stanice i da u čekaonici provedemo noć.

Tada supruga predloži da idemo vozom do Trstenika gde joj živi sestra koja se udala pre nekoliko meseci i da kod nje prenoćimo. Sačekasmo noćni šinobus koji nas odvede do Trstenika, koji je takođe bio pod snegom, čini mi se da je tu bilo još više snega.

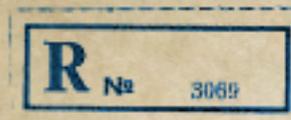
Sneg i mećava nisu prestajali. Po izlasku iz voza, nismo znali gde da idemo. Sve je bilo zavejano, a naši rođaci su stanovali van grada. Na ulici nije bilo nikoga da nam pomogne i da nas obavesti gde se nalazi njihova kuća. Supruga je kod njih bila za vreme jeseni, na svadbi, a sada se tačno ne seća gde se nalazi njihova kuća. Ostalo je jedino i poslednje rešenje da odemo do hotela u gradu i potražimo prenoćište.

Krenusmo ka centru grada da potražimo hotel i naše željeno prenoćište. Ulice su bile neraščišćene, sneg je i dalje padao, mraz je sve više osvajao jer je ponoć odavno prošla. Čula se muzika iz hotela, tamo je bila neka svadba, igralo se, pevalo i veselilo. Mi smo bili promrzli, mokri, umorni, nije nas interesovala ni svadba ni muzika, već smo želeli krevet i san. Na portirnici, recepciji hotela, nam rekoše da imaju sobu za prenoćište i konačno smo imali malo sreće. Konačno dolazimo do sobe i kreveta, biće spavanja unedogled. Dali smo lične karte recepcionaru koji nam posle pregleda ličnih dokumenata reče da samo jedno od

nas može da dobije sobu. Naime, na ličnim kartama pišu različita prezimena, a on se drži slova zakona i ne sme da nam da jednu sobu. Zaključak je da jedno od nas dvoje može da spava u sobi, a za drugoga nema mesta i neka se snalazi. Nisu vredela nikakva ubeđivanja i molbe, čovek sa recepcije nije popuštao i nije hteo više sa nama da razgovara. Nismo znali šta da radimo. Među svatovima je bio i lokalni novinar koji me je poznao. Srdačno se pozdravismo i reče da sam sigurno došao da pišem i pravim reportažu iz njegovog grada. Sznade za naše muke. Recepcionaru sam morao da pokažem novinarsku legitimaciju i konačno dobismo tako željenu sobu. Reče nam da ne smemo da spavamo zajedno u jednom krevetu, može da naiđe kontrola, a on ne želi da ostane bez posla.

To je bio konačni kraj našeg snežnog putovanja za vreme zime, putovanje koje se pamti za ceo život i koje je konačno imalo srećan i lep kraj.

Jovan Pejčić, 77 godina
profesor književnosti u penziji, Aleksandrovac, Župa

SLADOLED SA UKUSOM LJUBAVI

Putovanje u Đenović

U gradu se još osećala letnja žega kada je Lastin autobus krenuo put Đenovića. Sedim na sedištu broj 13. Nisam sujeverna, ali u ovom broju ima neke simbolike. Ja sam mlad službenik u Zastupstvu inostranih firmi i radim u kancelariji broj 13.

Pored mene, do prozora, sedi simpatična devojka mojih godina. Upoznale smo se. Da bismo mogle da se „družimo“ Ljilja je morala malo da se odmori. Moja saputnica je dremala, a ja sam slušala tihe razgovore putnika. Zaključila sam da se svi dobro poznaju i da su često letovali zajedno. Stekla sam utisak da dobro poznaju Đenović i njegovu okolinu.

Nakon dva-tri sata vožnje, usledila je prva pauza. Kada smo ponovo ušle u autobus, Ljilja i ja smo se dogovorile da naša dva sedišta delimo sa mladićem koji je od samog polaska sedeo na stepenicama kod prednjih vrata. Pozvale smo ga. On je bez oklevanja došao i rekao:

„Hvala vam devojke. Ja sam Žika.“

Ljilja više nije dremala. Putovanje je postajalo sve interesantnije i uzbudljivije. Trenutak ćutanja prekinula je starija članica Društva za telesno vaspitanje Partizan VI nudeći kolačiće koje je za ovu priliku sama pripremila.

Dok je autobus smanjivao razdaljinu između Beograda i Đenovića, sunce je lagano nestajalo iza horizonta. Slušala sam tiha ćaskanja i razmišljala o tome šta li me sve čeka u Đenoviću.

O Boki Kotorskoj sam dosta čitala i slušala. Putovanje u Đenović mi je prava prilika da doživim blagodeti mediteranske klime i budem korak od tragova bogate istorije i velikog kulturnog nasleđa ovog kraja. Za osvajanje Boke borili su se mnogi narodi od Ilira do Napoleonove

vojske i drugih. Boku je oslobodila srpska vojska 1918. godine. Tada je došlo do ujedinjenja Srba, Hrvata i Slovenaca u jednu državu – Jugoslaviju. Boka Kotorska je najveći zaliv Jadranskog mora. Obala ovog zaliva okićena je velikim i malim mestima. Ovaj zaliv je od 1997. godine zvanično uvršten u Asocijaciju 28 najlepših zaliva sveta.

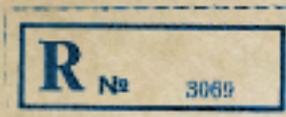

Oko ponoći imali smo pauzu u Višegradu. Našli smo se u neposrednoj blizini mosta Mehmed-paše Sokolovića, poznatijeg kao „Na Drini ćuprija“. Očarani letnjom idilom, Ljilja, Žika i ja prošetali smo mostom prisećajući se našeg velikog pisca Ive Andrića. Za svoj roman „Na Drini ćuprija“ dobio je Nobelovu nagradu za književnost.

Posle pauze, nastavili smo sa našim upoznavanjem. Ljilja nam je pričala o svom poslu u velikoj beogradskoj firmi. Vrlo interesantno i slikovito se prisećala ranijih letovanja u Đenoviću i izrazila želju da Žiki i meni bude vodič kod razgledanja ovog mesta i okoline.

Žika je ispričao da se prethodnog dana vratio sa letovanja na Vlasinskom jezeru. Nije imao u planu putovanje u Đenović, već spremanje ispita za septembarski rok. Kako je njegova tetka Ema povredila nogu, morala je da odustane od letovanja u Đenoviću. Svoju uplatu za letovanje ustupila je svom sestriću i tako je Žika krenuo na put.

Moji saputnici su očekivali da im kažem nešto o sebi. Rano sam ostala bez mame. Tata se oženio i dobio sina u novom braku. Ja sam praktično izneta iz porodičnog gnezda i doneta baka Milici, tatinoj strini i tatinom stricu Nikoli na brigu. Za moje odrastanje i vaspitanje brinula se baka Milica. Ona nije imala dece. Svu svoju ljubav sakupljenu od mladosti do poznog doba meni je poklonila. Još kao mala, bila sam primorana da se prilagođavam novom načinu života, novim ljudima i novoj sredini. Baka Milice više nema. Sećanje na tu plemenitu osobu nosim u sebi. Prisećajući se prošlosti, suze nisam mogla da zadržim. Ljilja i Žika su me razumeli. Posle kraće pauze, zabavljali smo se pričama o drugim temama.

Poslednja pauza bila je pred svitanje. Pri povratku u autobus, Žika mi je snažno stegao ruku.

Da li je to bilo slučajno ili namerno, nisam mogla da znam. Kroz mene je protutnjala struja. Seli smo svako na svoje mesto. Meni je trebalo snage da se priberem. Pomešale su mi se misli i osećanja, pretpostavke i nagađanja. Odjednom je sve počelo da se tumba u mojoj glavi. Uzdrmana sam jednim stiskom ruke. Pokušala sam da odgonetnem pravo značenje tog gesta. O čemu sam sve razmišljala i kako sam doživela taj neposredni dodir, stisak Žikine ruke, nikada do kraja neću moći da objasnim. Moje razmišljanje prekinulo je sećanje na baka Milicu i njene savete. Često mi je govorila da se trudim da u svakoj situaciji budem pribrana kako ne bih učinila nešto zbog čega bih kasnije mogla da se kajem. Sve sam ja to dobro zapamtila. Ali, kako biti pribran kada ti snažno stegne ruku mladić koji ti se dopada?

Nisam mnogo obraćala pažnju na Žikin izgled spolja. Važniji mi je bio njegov izgled iznutra – njegova duhovna strana, njegovo „ja“ koje izlazi iz duše. Žika je srednjeg rasta, produhovljen, skroman, lepo vaspitan. Dok je pričao o sebi, diskretno je Ljilji i meni stavio do znanja da u Beogradu nikoga nije ostavio. Sa pažnjom sam slušala njegovu priču, a najveći biser za mene je bila baš ova rečenica. Misli su mi letele na sve strane dok sam u sebi analizirala sve što sam od Žike čula. Ovaj fini, skoro prijateljski razgovor sa Ljiljom i Žikom, dao mi je nadu da ćemo se na letovanju lepo družiti.

Ljilja i Žika dremaju, a ja ne mogu oka da sklopim. Spopalo me neko čudno osećanje. Ipak, moj devojački ponos mi ne dozvoljava da zaboravim baka Milicine priče koje mi je mnogo puta ponovila. Sve mi se čini da te priče imaju veze sa mojim trenutnim osećanjem. Govorila mi je da bogate devojke u brak nose miraz, a siromašne čednost i ljubav.

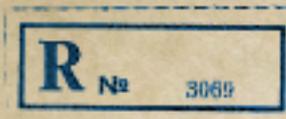
Baka Milica je u svoj brak ponela sve osim miraza. Ona je bila najmlađa i najlepša ćerka gazda Jordana u čiju kafanu je svakodnevno dolazio gospodin Ekhard. Protiv volje svojih roditelja, baka Milica se udala za gospodina Ekharda - Nemca i sa njim srećno živela dok se on nije upokojio. Kada smo nedeljom popodne trojkom odlazile do

Topčidera i polako se kaldrmom pele do Topčiderskog groblja, baka Milica mi je pričala tužnu priču o životu poznate glumice Žanke Stokić. Na poslednje putovanje Žanka Stokić je odvezena volovskim kolima. Duga tužna povorka građana, u kojoj je bila i baka Milica, ispratila je Žanku do njene večne kuće. Na istom groblju počiva baka Milicina velika ljubav, gospodin Ekhard. Njemu i Žanki u proleće smo nosile ljubučice a u toku leta razno cveće. Divila sam se baka Milici kojoj se, i posle toliko godina, osećala toplina u rečima kada je pričala o gospodinu Ekhardu – o svojoj prvoj ljubavi.

Dok se autobus probijao kroz noć, polako i sigurno približavao Đenoviću, glava mi se punila smelim fantazijama i planovima, kakve pre ovog susreta nisam ni sanjala. Napuštamo Jadransku magistralu i sporednim putem ulazimo u Đenović. Još iz daleka vidimo čika Mileta. Svi smo se obradovali i skoro u jedan glas povikali: „Eno ga čika Mile!“. Žika nije reagovao. Odmah sam shvatila da je taj gospodin, kod koga sam uplatila letovanje, veoma omiljen u ovom društvu. Vedar, šarmantan, ljubazan, svakome je pružio ruku pri izlasku iz autobusa. Ja sam se posebno obradovala kada sam ga videla jer je na mene ostavio izvanredno prijatan utisak kada je prikupljao uplatu za letovanje. Odmah nas je sve razmestio. Starije članice društva išle su u veliki zidani objekat, devojke u manju zgradu, a svi muškarci u šatore. Čika Mile nam je ukratko saopštio pravila ponašanja za vreme boravka u letovalištu.

Đenović, simpatično staro seoce sa oko 900 stanovnika, nalazi se na samoj obali mora. Kamene kuće i kućice sa starijim proređenim vinogradima i retkim maslinjacima, doprinose pravom mediteranskom ambijentu. Najduža ulica povezuje Đenović sa Baošićima, Bjelom, Kumborom, Zelenikom i nadaleko čuvenim Herceg Novim na jednoj strani i Kotorom na drugoj strani. Mirno more i šljunkovita plaža pružaju neodoljive mogućnosti za prijatan odmor. Đenović ima osnovnu školu, crkvu, poštu, nekoliko ugostiteljskih objekata, prodavnicu i, što je najlepše, veliku srdačnost meštana.

Za vreme bogoslužjenja, hram Svetog Spiridona je ispunjen do poslednjeg mesta. Divan, predivan glas sveštenika meni je bio praznik za uši i dušu. Verujem da se sa svojim stasom i glasom ne bi postideo ni u čuvenoj Olimpiji u Parizu.

U neposrednoj blizini crkvice nalazi se izvor sa hladnom pijaćom vodom. Kod izvora, na vidnom mestu, stoji tabla sa natpisom: „Svako pranje je zabranjeno!“ U prvom momentu mi se učinilo da je poruka suvišna, a kasnije sam shvatila da ona ima svog smisla.

U odmaralištu je veoma živo. Svakodnevno se nešto organizuje: gimnastika, odbojka, rukomet, plivanje, igranje šaha, mali fudbal... Igralo se, pobeđivalo i gubilo. Navijala sam za ekipu u kojoj je Žika igrao. Jednog momenta sam primetila da jedna gospođa, koja sedi na suncu i hekla, navija za istu ekipu. Predložila sam joj da premestimo klupu u hladovinu kako bi gospođa mogla da nastavi sa svojim ručnim radom i da zajedno navijamo za Žikinu ekipu. Međutim, ona me je pristojnim rečima, ali vrlo neprijatnim tonom, odbila. Ništa važno, ali ja, emotivna i preosetljiva, njeno reagovanje nisam razumela. Suze nisam mogla da zadržim pa sam se sklonila.

Sutradan vreme nije bilo za plažu pa smo Žika i ja krenuli u šetnju. Odjednom, ispred nas se pojavio čika Mile i gospođa sa kojom sam imala malu neprijatnost. Mnogo sam se obradovala čika Miletu, ali sam se uzdržala od reakcije zbog prisustva pomenute gospođe. Kad smo se približili na oko dva koraka, Žika mi je rekao: „Da te upoznam, ovo su moji roditelji.“ Mami i tati je rekao: „Ovo je devojka sa kojom sam doputovao.“ Ja se ne sećam da li sam bila u stanju da bilo šta kažem. Šetnju smo produžili svako u svom pravcu. Dugo sam razmišljala o ovom susretu. Nikada nisam saznala da li je do njega došlo slučajno ili je sve Žika izrežirao ne govoreći ništa ni njima ni meni. Kao dugogodišnji statista u Narodnom pozorištu, moguće da je sve ovo izrežirao kako bi me na najjednostavniji način upoznao sa svojim roditeljima.

Divno nedeljno veče. Iz bašte obližnjeg restorana dopiru zvuci muzike za igru. Žika me je pozvao na limunadu i ples. Iznenadila sam

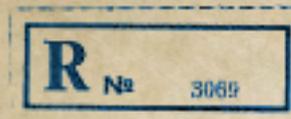
i sebe i njega. Bez oklevanja, poziv sam prihvatila. Ubrzo smo plovili ritmom tanga i valcera. Dobra muzika milovala je naše uši, a tihi, skoro nečujni, talasi mora dopunjavali su nesvakidašnji doživljaj. Ovo sam prvi put doživela i verujem da ću pamtiti do kraja života. Naša mladost i zdrav izgled, naši čedni pogledi i velika ljubav koja nam je iz očiju virila, izazivali su radoznalost i divljenje kod malog broja gostiju-posmatrača, koji su se zadržali u restoranu. Većina njih je zbog kiše otišla ranije. Kada mi je u noći bez zvezda, po tihoj letnjoj kiši, do odmarališta moj plesni kavaljer pevao: „Sve za Tvoju ljubav, skinuo bih zvezde s neba...“, ne mogu rečima da opišem kako sam se osećala. Do te večeri ja sam verovala da Žika ne primećuje moje velike simpatije prema njemu. Međutim, muzika, ples po kiši i šetnja uz pesmu sve mi je razjasnila. Nema dileme, ljubav je obostrana.

Kada su osećanja počela da nadvladavaju razum, sve više vremena sam provodila sa Žikom. Upoznavali smo se postepeno. Proučavali smo jedno drugo. Pokušavala sam da proniknem u njegovu dušu i pobliže se upoznam sa njegovim razmišljanjem. Pomislila sam, ako Žika u potpunosti bude vladao mojim srcem, neću biti u stanju trezveno da rasuđujem.

Vreme je prolazilo, Žika i ja smo sve češće šetali sami. Na kupanje i plažu smo skoro zaboravili. Svaku priliku smo koristili da brodićem odemo u Herceg Novi. Razgledali smo grad uz velike kornete sladoleda sa ukusom ljubavi.

Grad je pun kulturno-istorijskih spomenika, među kojima su najznačajnije crkve, manastiri, kule, gradske stepenice, parkovi. Specifičnom izgledu ovog divnog grada svakako doprinose kule. Svaka za sebe govori o vremenu nastajanja i nameni zbog koje je građena. U tursko vreme, Kamli Kula je bila zatvor („Krvava kula“), a danas je letnja pozornica na kojoj se organizuju razne priredbe i festivali.

Nekada je simbol ovoga grada bio hotel „Boka“. U zemljotresu 1979. godine bio je oštećen a kasnije i srušen.

Bokeljski moreplovci su iz raznih krajeva sveta doneli veliki broj biljaka koje čine specifičnu botaničku baštu u centru grada.

Ispod Sahat kule, na glavnom trgu Herceg-Stefana, dominira crkva Svetog Arhangela Mihajla. Crkva je sagrađena u tri stila. Ističe se po lepoti i značaju.

Nedaleko od centra grada nalazi se manastir Savina. Manastir se sastoji od tri crkve, jedne velike i dve male. U manastiru se čuvaju: kristalni krst Svetog Save iz XIII veka, portret ruskog cara Petra Velikog, kao i mnogi drugi izuzetno vredni predmeti. Doći u Boku, a ne videti ovaj manastir, bio bi veliki greh.

Lazaret u Meljinama, atraktivna građevina iz XVIII veka, takođe je privukla našu pažnju.

Plava špilja je očaravajuća. Impresije koje njena blizina izaziva teško je opisati.

Specifičnost ovog, kao i mnogih drugih primorskih gradova jesu stepeništa–ulice. U Herceg Novom ima devet gradskih stepeništa–ulica. Jedno od njih nosi ime 28. oktobar, u znak sećanja na dan kada je 1944. godine oslobođen Herceg Novi. Na tim stepenicama smo često sedeli, pričali, uživali u sladoledu sa ukusom ljubavi i divili se mladim parovima preplanulim od sunca koji su prolazili pored nas.

Družeci se sa Žikom u meni je skoro sve počelo da se menja. Osetila sam da se preda mnom otvaraju velika vrata sreće. Da se u meni i oko mene razvija život kakav do tada nisam poznavala. Moje devojačko srce odjednom je počelo ubrzano da kuca.

Vratila sam se u Beograd sa punim koferom utisaka, doživljaja i planova. Osećala sam se lepše, ispunjenije, u duši bogatija. Upućena sam na sebe samu. Iz straha da ne izgubim ono što sam stekla, čuvam to duboko u sebi. Život me je naučio da budem oprezna.

Žikin osmeh mi je ovde u Beogradu još lepši, njegove reči nežnije,

a glas muškiji. Prema meni se odnosi sa još više ljubavi i pažnje. Brižan je i osetljiv na sve što se događa sa mnom i oko mene. Od kada smo zajedno, ja sam jača, dobila sam neku stvaralačku snagu. Ljubav me je osvojila, osnažila i obogatila. Žika me uvažava kao niko do sada. Sa velikom pažnjom sluša moje reči. Počela sam da se radujem životu.

Zgodnom prilikom, posetili smo Žikine roditelje. U njihovoj kući sam se osećala prijatno jer su me veoma srdačno dočekali.

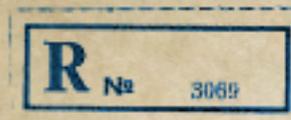
Žika me je upoznao sa svojim teča Žikom i tetka Emom, koja je odustala od puta u Đenović i tako nam stvorila priliku da se upoznamo. Tetka Ema mi je jednom rekla: „Zlatna, od sudbine ne može da se pobegne.“ Uverila sam se da je tetka Ema imala pravo. Tetka i teča nisu imali dece, pa su Žiku i mene smatrali svojom decom.

Dok smo šetali gradom, držali za ruke i ćutali, opet sam se setila baka Milicinih reči. Govorila je, budi puna ljubavi ali je nikada ne rasipaj već je čuvaj za onoga ko je zaista zaslužuje. Baka Milicine reči i dalje bdiju nada mnom. Uverila me je da je život borba, da se za svoju ljubav moraš boriti. Postala sam svesna da će Žika biti izabranik moga srca, da zaista zaslužuje svu moju ljubav. Svojom ljubavlju sam se borila za njegovu ljubav.

Prošle godine proslavili smo pedeset godina srećnog braka. Svojim prisustvom naše slavlje su uveličala naša deca – ćerka, zet, tri unuka i najbliži porodični prijatelji.

Putovanje u Đenović bilo je putovanje u budućnost. Zahvalna sam tetka Emi što je odustala od putovanja i sudbini koja nas je spojila.

Jovanka Dimitrijević, 77 godina
ekonomista u penziji, Beograd

MALEZIJA U SRCU, SRCE U MALEZIJI

Provodim zimu kod ćerke u Ljubljani. Ostavila sam iza sebe svoj uobičajeni život i uklopila se u ovaj ovdje, sa ćerkom, zetom i unucima, dva dječaka od devet i četiri godine. Već pri kraju boravka, dobivam e-mail od ćerke iz Malezije o raspisivanju natječaja za putopis iz ugla starije ili zlatne generacije.

Najprije mislim: „Jeste, bila sam ovo ljeto u Maleziji, ali nisam u Sloveniju ponijela bilježnicu u koju sam bilježila utiske. Osim toga, nikad nisam ništa javno pisala.“ Onda me stalo kopkati. Pa ovo je jedinstvena prilika, koju već dugo čekam. Naime, već odavno me proganja misao kako starije osobe nigdje ništa o sebi ne govore. Nema časopisa, blogova, knjiga, savjeta u novinama, pa čak ni odjeće u prodavnicama. Ono što mladi ljudi pišu o nama, nije autentično, šta oni znaju kako je biti u našoj koži! Razmišljam kako bi bilo lijepo da bar jednom mjesečno na kiosku kupim reviju u kojoj bi stariji ljudi pisali o reumi, osteoporozi, strahu od Alchajmera, odluci o staračkom domu, botoksu, opadanju kose i slično. Dok mladi i srednje mladi o onom što je njima važno na sav glas raspravljaju u štampi, na televiziji, na društvenim mrežama, svuda.

Iz tog ugla, poželjela sam opisati moje ovogodišnje putovanje, moje impresije i zapažanja i doživljaj susreta sa jednim dosad meni posve nepoznatim podnebljem o kojem nisam ni čitala ni gledala na televiziji. Pričala mi je moja Vesna koja tamo živi, kako je tamo, ali to nije ni blizu onoga što sam dolaskom tamo spoznala.

Da bih odnekud počela i bila jasnija, htjela bih se na neki način predstaviti. Ne imenom i prezimenom, nego tko sam kao osoba i iz koje perspektive opisujem putovanje u Maleziju.

Pa, za početak, imam gotovo sedamdeset godina i penzionerka sam. Jedna sam o brojnih koji imaju i srpsko i hrvatsko državljanstvo. Živjela sam u Srbiji „onih“ godina, pa se vratila kući, a sad sam malo

tamo, malo ovamo, malo kod djece - malo bih preokrenula Sejramovića, u „nigdje, niotkuda“. To jest, svugdje si, a nigdje ne pripadaš, što ima svojih čari, ali i svoju tamnu stranu.

Takav život se desio i mojim ćerkama, jedna je udana u Sloveniji, a druga, koja mi je omogućila spomenuto putovanje, živi u Maleziji.

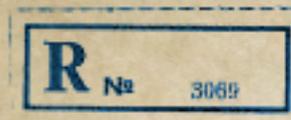
Dugo sam vremena razmišljala kako da se postavim ako budem pozvana u tu posjetu. Hoću li fizički izdržati, ne daj Bože da netko ima sa mnom problema. Kad mi je saopćeno, ovo ljeto ide cijela familija Vesni u posjetu, rekla sam sebi: „Idem, pa kud puklo, da puklo“. I nisam se pokajala.

Kad me je moja Vesna prije nekoliko godina obavijestila: „Mama, selimo u Maleziju“, skamenila sam se od straha. Ja jesam za tu zemlju čula, ali na atlasu je nisam mogla naći. A moja prva asocijacija je bila – urođenici sa palminim lišćem oko struka i lukom i strijelom. I karavan kamila u suhoj i bezvodnoj pustinji. Bože, u kakvu nedođiju taj Rik vodi moje dijete! Dabome, nikom nisam rekla za taj moj strah.

I onda, putovanje i boravak tamo. Od polovice sedmog do polovice osmog mjeseca. Išli smo moja Vesna i njena kćerka, Maja i njena familija i ja. Iz Zagreba za Istanbul, iz Istanbula za Kuala Lumpur. Ja kao paket. Idem za njima, oni brinu o pasošu, pomazu mi da izaberem jelo. Dobro se osjećam. Avionom se voziti nije mi prvi put. Već sam tako išla sa njima u Australiju. U Istanbulu se osjećam svjetski. Mnoštvo ljudi. Mladi, stari, crni, bijeli, muškarci, žene, pokriveni, otkriveni – super, centar svijeta.

Let do Kuala Lumpura – uglavnom spavanje. Djeca gledaju kako oni na slovenskom jeziku kažu „risanke“. (crtani filmovi)

Da, ispred nas, na svakom naslonu sjedišta - TV ekran. Netko gleda film, netko prati put kojim se leti. I ja želim vidjeti kud mi to prolazimo. Uzimam daljinac koji visi kraj ekrana. Probam strelicom gore-dolje kao kod mog televizora, ne ide. Ne želim buditi moje, mislim

si, kako to da ta djeca znaju uključiti taj televizor, a ja ne. Kasnije vidim, oni prstom povlače po ekranu.

E, moja ti, pregazilo te vrijeme.

Stigosmo, kako naš Marko kaže, u Kuvala Lumpur. Ćerka naručila taksi kombi, mi imamo puno stvari. Do njenog stana stižemo noću. Dočekuje nas zet sa večerom. Idemo na spavanje.

Ujutro razgledam gdje se to nalazim. Već na prvu zaključujem i gledam okom domaćice -dom moje ćerke je mnogo ljepši nego što sam zamišljala.

I počinje naš „turistički“ boravak. Naši domaćini su nam sasvim na usluzi. Pitaju gdje mi želimo, ali šta mi znamo, vodite nas po svom izboru. Vode nas najprije u veliki tržni centar Publika, pa onda u centar grada do Petronasa, to su donedavna bile dvije najviše građevine na svijetu. Obilazimo parkove, vode nas na izlet u džunglu, na rijeku gledati krijesnice. Obilazimo trgovine, muzeje, galerije.

Snažan utisak je osjećaj veličine. Ovdje je sve veliko. Velika, meni nepoznata stabla, velike planine, veliko visoko nebo i oblaci, velike građevine, pa čak i vlati trave izgledaju veliko. Kolike su samo orhideje! Nisam ih doduše vidjela u prirodi, ali one na aerodromu i u trgovinama su raskošne, ogromne, potajno sam opipavala da nisu umjetne. Od sanseverija koje ja kod nas njegujem i pazim, tamo su posađene žive ograde.

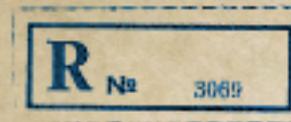
Dalje, ja ne podnosim vrućinu. Iz Hrvatske smo krenuli sredinom ljeta, bilo je vruće i zagušljivo, pa sam pitala ćerku, šta će biti kad kod vas dođemo. Vesna kaže, ovdje je dobro, u Maleziji je stalno trideset pet stepeni. Ali ubrzo sam se uvjerila, malezijskih trideset pet nije kao naših. Zbog vlažnog zraka nemaš osjećaj vrućine i zapare i zbog bujnog zelenila nemaš dojam ljetne žege. Stabla su, kao što rekoh, ogromna, zelena, živice, grmlje, trava, parkovi, zeleno, zeleno, kao kod Lorke, svježe i bujno, pa ljudi moji, ovdje je vječno proljeće! Pokazali su mi stabla banane sa ogromnim listovima iza kojih izviruju grozdovi banana. I na takvim velikim listovima su nam u indijskom restoranu poslužili ručak.

Šaku riže, nekakav ljuti umak i placke kao od našeg tijesta za rezance samo isto ljutkaste. Još da napomenem, rekli su mi da imaju samo dva godišnja doba, kišno i manje kišno sa podjednakom temperaturom, samo u kišnom svaki dan pada kiša, ali ne kao kod nas nego topli ljetni pljusak koji prodje za pola sata, ali sve osvježi i malo rashladi. To je, kažu, tropska klima.

Već prilikom prvih obilazaka grada, uočila sam svugdje engleski jezik. Na engleskom bolnica, na engleskom parking, prodavnice, pića u restoranu, oznaka za toalet, hotel, ne mogu se svega sjetiti. Ja iskreno žalim što nisam naučila taj engleski, iako sam si tokom života bezbroj puta obećavala i nalagala, od slijedećeg mjeseca počinjem učiti. Moju generaciju su, nažalost, učili njemački i ruski. Njemački mi je tokom života koristio, ruski mi je bio lijep, ali ovaj engleski je zakon. Uočavam kako su tehnološkim i svakim drugim napretkom nastajali novi pojmovi univerzalni za većinu svjetskih jezika. I smatram da je u redu da su ti pojmovi svuda isti, lakše se ljudi snalaze i komuniciraju i da je to bolje nego za svaki stručni pojam imati adekvatan izraz na svom jeziku.

I još sam uočila koliko je stari latinski jezik prisutan u današnjoj civilizaciji. Zahvaljujući njemu možeš u bilo kom dijelu svijeta kupiti tablete za glavobolju, otići liječniku ili izvaditi zub. Bravo za univerzalnost medicine.

Zatim, odjeća. Mnogo prelijepih pokrivenih žena. Uglavnom zamotanih glava, a ima i onih takozvanih burki, kad je žena sasvim obučena u crno i vide joj se samo oči. Žene u maramama su u trgovinama, na šalterima i vide se popodne kad se ide kući sa posla. I te marame izgleda prate modu, najrazličitijih su šara i uzoraka. U početku je malo neobično, pa ti postane normalno. I srećeš mlade ljude, zaljubljene i bračne parove, drže se za ruke, a ona pokrivena. Ranije mi je to bila asocijacija na zaostalost, a boraveći u tom okruženju, naša kultura namjerne i izazivačke razgolićenosti pričinila mi se neukusnom i vulgarnom i rado bih ovdje na glavu stavila maramu.

Zaboravih napomenuti: Malezija je zvanično muslimanska država. Postoji više kultura. Indijska, kineska, malezijska, kolonijalna, koje ravnopravno egzistiraju jedna uz drugu. Bar tako izgleda.

Vodili nas naši domaćini na otok Penang, u Džordžtaun, grad sa zaštićenom kulturom, gdje se pod zaštitom UNESCO čuvaju sve te kulture i njihova obilježja. Da, i to ne rekoh, Malezija je sve do 1957. godine bila engleska kolonija. I postoje mnogi ostaci kolonijalnog života. Građevine, bolnice, hoteli, željezničke stanice, pruge, kao u filmovima, ili knjigama Perl Bak.

U Džordžtaunu vodili nas u indijsku i kinesku četvrt, a za usput smo prolazili kroz kolonijalni dio. Indijska četvrt. Eksplozija boja, glasova, treštanja muzike, šarenila odjeće, muvanja ljudi. Shvaćam odakle potječu naši Romi. A ovi naši, poprimili naše oznake, sivi, usporeni, dok tamo vri život.

Kineska četvrt - nešto smirenija. Obišli smo njihov hram. Iako raskošna, atmosfera je pomalo uzdržana, slično kao u našim crkvama. Oblike tih kineskih pagoda gledala sam u filmovima i putopisnim emisijama na televiziji. Bili smo i u njihovoj povijesnoj kući, pokazano nam je ognjište na drva i način kojim su živjele kineske porodice u prošlosti. Slično našima. Ali bogatije. Bila je Kina uvijek bogatija od nas.

U mjestu Batu Feringi gdje smo odsjeli, također na Penangu, vodili nas domaćini na plažu. Ogromna površina vode, ne plave kao kod nas, već rezeda zelene boje. Zastupljeni moderni sportovi, nekakvi baloni u zraku koji vuku skije na vodi. To dosad nisam vidjela. Plaža poluprazna, a velika. Pijesak sitan, sitan kao griz. Vidiš muslimanske porodice, muž u normalnim kupaćim gaćama, žena i djeca u kupaćoj odjeći do grla zakopčani, vidi se lice, šake i stopala. A dalje, Kinezi, muškarci, obučeni uobičajeno, a ženski kupaći kostimi kao naše mini haljinice. I negdje neka evropska ili američka obitelj u nama poznatoj odjeći.

Kod nas na moru i na plažama imam osjećaj masovnosti, zajedništva, a ovdje prevladava nekakav štih ekskluzive. Što bi rekao pjesnik „... i vaše su staze, tihe i diskretne...”

Mislila sam da neću imati o čemu pisati, a sad vidim da sve ono čega se sjećam, neće stati u pet stranica, pa ću požuriti i reći ono što još smatram važnim.

Bili smo u Muzeju islama. Sve prikazano ostavlja utisak raskoši, bogatstva, snage, moći, surovosti i sirovosti. Obuzme te osjećaj da je na muslimanskom tlu ponikla umjetnost i znanost, i vojnička i osvajačka dimenzija, ali nikako nije demokracija i libertas, to su dostignuća zapadne civilizacije.

Još me se duboko dojmio posjet indijskom svetištu Batu Kejvz. Nisam išla stepenicama na vrh svetišta, ima ih dvije stotine, moji mislili da neću izdržati. Zato sam sa ćerkom išla u pećine posvećene indijskim božanstvima. Čini mi se, nitko mi to nije objasnio, da su tu zastupljena sva indijska božanstva; Brahman, Višnu, Šiva, Kali. Samo ponešto znam o njima.

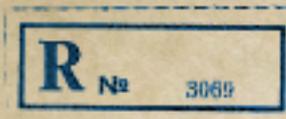
Vidjela sam božanstva isklesana iz kamena, čudesno oslikana i obojena. U tim figurama ispričano je bezbroj priča iz indijske mitologije, a sve toplo, razigrano, ljudski i prisno.

Naš Bog, kako ga prikazuje naša vjera, je dalek i hladan i strog i kažnjava, a čini mi se da je indijski ljudski topao i ljudski grešan.

Mnogo mi se sviđa što njihovi bogovi imaju debele stomake i podbratke, baš ljudski, baš toplo i prijatno. Takav Bog i meni treba.

O čemu još nisam pisala?

O majmunima. Oni su znamenitost Malezije. To su male, slatke, svuda prisutne životinje. Ima ih svuda. U parkovima, pored puta i kuća, na dječjim igralištima. Kreću se u velikim grupama. Igraju se sa svojim bebama. Jedu banane. Baš kao u knjigama.

O hrani. O pijacama, ponudi hrane za kuhanje, restoranima i lokalima. Obilja i raznovrsnosti kao na pijaci u Kuala Lumpuru još nisam srela. Ribe, rakovi, školjke, meso svih vrsta, voće, povrće, nema šta nema. Smrdljiva voćka durian, koju sam propustila da probam. Ogromni kokosovi orasi, koje prodavci tešu sjekirama.

Ostalo uglavnom meni nepoznato i za moju penziju vrlo dostupno. Sve je veliko i u velikim komadima. I ljudi moji, izloženo suncu i prašini i isparenjima! Pa se pitam, da li je to manje ili više zagađeno od našeg, zamotanog u folije i najlone, koji zrače i zrače. Da, imam utisak, svatko ima svoje otrove, shodno temperamentu i načinu življenja.

Da budem iskrena, meni se ovo više sviđa.

Ponuda hrane je ogromna, u lokalima, na ulici, bezbroj je restorančića, mjesta gdje se kuha i jede i to i univerzalno i specijalizirano. Indijski, kineski, muslimanski, autohtoni, biraj šta ti srce želi. Slatkiša i začina na svakom ćošku. I jedna posebnost, napitak smuti gdje god se okreneš. Izabereš voće, na licu mjesta ti smučkaju gustu kašu i ti si za male pare okrepljen vitaminima za čitav dan i pritom osvježen i počašćen.

Ljudi rado jedu vani, to je tamo svakidašnje i uobičajeno. Jela su začinjena, ljuta uz obaveznu porciju obične kuhane riže. Toliko da se zna: ne brinite, ako dođete sa malo novca, dobro ćete se najesti. I još nešto – pokretni restorančići. Čovjek u maloj prikolici vozi skuhanu jelo, ti ga zaustaviš, on izvadi mali sto i stolice, postavi ti ručak, odmakne se i čeka da pojedješ. O tom sam čitala u romanima, a u Maleziji sam to zaista i doživjela.

Kako sam vidjela Maleziju?

Za mene, tamo je centar svijeta. Tamo je budućnost svijeta. Ne znam da li se tamošnji ljudi iseljavaju kao naši, ali gdje je nacija mlada, gdje vrvi od ljudi svih mogućih rasa, vjera, kultura, gdje je sve veliko i ogromno i prostrano, tamo bih uputila svoju djecu i unuke.

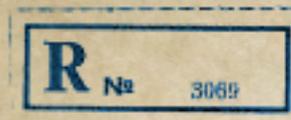
Sviđa mi se osjećaj da ništa nije daleko i da je poznavanjem tog svjetskog univerzalnog jezika povezan čitav svijet i da je modernim i mladim ljudima sve dostupno.

I još nešto. Kad bi nas neko od starijih ljudi pitao odakle smo, obično nisu znali za Hrvatsku, Srbiju, Sloveniju. Čuli su za Jugoslaviju.

A sad adio! Do sljedećeg putovanja.

Ljubica Golić, 69 godina
knjigovođa u penziji, Lipik, Hrvatska

PUTEVI ZNANJA, ZDRAVLJA I MUDROSTI

Još od ranog detinjstva obuzimala su me teška i velika pitanja: Ko sam ja? Šta je život? Zašto sam ovde? Kako je stvoren svet? Kakve sve tajne krije priroda? Koliko ima svetova i svetskih čuda? Šta se krije iza stvarnosti? Ima li života posle smrti? Dokle se pruža zvezdano nebo i vasiona? Gde je Bog i kako izgleda? Nizala su se pitanja, dileme, sumnje, brige i strahovi, bez odgovora i bez smisla. Još od vremena detinjstva i mladosti i u svakom životnom dobu, nalazio sam drugove i sagovornike za duge i beskrajne rasprave o visokim idealima i na dubokoumne teme nauke, umetnosti, filozofije, psihologije, joge, astrofizike i religije.

Svaki takav razgovor i druženje raspaljivao je vatru visokih ideja! Uzajamno smo razmenjivali inspiraciju, znanje i znatiželju.

Drugarsko filozofiranje dešavalo mi se redovno tokom školovanja i studiranja i kroz ceo radni vek, proveden u prosveti, sportu i kulturi. Nastavlja se i sada u penziji. Završio sam Fakultet sporta i fizičke kulture u Beogradu, a diplomirao sam na temu joga, prvi u Evropi.

Stručno znanje stalno dopunjujem: čitam, raspravljam i pišem na razne životne teme i ljudske dileme. Putujem i posećujem sjajna predavanja, tribine i seminare u Beogradu, Novom Sadu, Nišu... i u inostranstvu. Nastaviću i dalje, koliko bude moguće i koliko „dozvole pare“.

Sport i joga su moj izbor za zdravo telo i zdrav duh. O sportu svi nešto znamo, a joga je prepuna tajni i nejasnoća. Učio sam i vežbao jogu samostalno i u grupama po Beogradu. Postao sam svestan da joga neprekidno menja stanje čoveka; ispunjava telo i um finom energijom, koja se zove prana ili bioenergija.

Optimizmom, znanjem i praksom joga punim se energijom, snagom, svežinom, zdravljem, radošću i milinom.

Posebne i duboke promene ličnosti nastaju kada se pronađu živi izvori joge, energije i duha, a to su prosvetljeni učitelji, gurui i njihovi centri, koji se zovu ašrami. Slučajno sam saznao da po Evropi putuje prosvetljeni učitelj joge, koji je živi mudrac iz Indije! Odlučio sam da ga vidim i čujem i da nešto novo naučim. Podstakle su me priče da je retka sreća i prilika za vežbače joge da sretnu pravog učitelja i prime deo njegove mudrosti.

Pozajmio sam novac i u poslednjem času uskočio sam u voz prema Italiji. Pridružio sam se grupi od oko dvadeset ljubitelja joge iz Beograda. Proveli smo u vozu celu noć. Bili su tu moji poznanici i joga kolege, a i nova lica, stručnjaci, lekari, psiholozi, prosvetari, poliglote i svetski putnici.

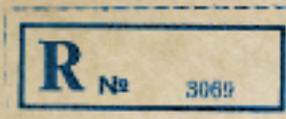
Preko Zagreba i Ljubljane, ujutru smo stigli u Lipice, na granici Italije i Slovenije. Ljubazni domaćini su nas dočekali i smestili po sobama u hotelu „Lipovica“. Hrana je bila ukusna i neobična, po receptima joge i zdrave vegetarijanske ishrane.

Hotel se nalazi u bujnoj vegetaciji Lipovačke šume, koja prosto mami na šetanje i disanje punim plućima. Bio je oktobar i divno miholjsko leto. U blizini hotela je ergela konja lipicanera. To su veliki, krupni i lepi konji, dresirani za paradne nastupe i posebna takmičenja. Gledali smo sa uživanjem te velike i plemenite životinje, sa dugim grivama i sjajnom dlakom u više boja. Prosto se ne zna da li su lepši dorati, belci, ili šarci sa belom podlogom i krupnim sivim šarama!

Trodnevni seminar joge odvijao se u velikoj, lepoj i praznoj sali hotela.

Pored naše beogradske grupe, bilo je dosta učesnika iz Slovenije, Italije, Austrije, Francuske i Engleske. Svi smo sedeli dole, na podmetačima kao što su ćebe, peškiri, ili prostirka za sunčanje. Prisutno je bilo više od sto osoba. Malo smo se razgibavali, a onda je počela aktivna relaksacija, koja se zove Joga nidra, ili Jogički san.

Po završetku totalne relaksacije i ležanja, sedeli smo jogički

i pevali deset puta čuveni slog joge: „Om, om, om... Masovnim pevanjem mantrе „Om“ nastalo je začuđujuće zvučno saglasje, energetsko i duhovno jedinstvo više od sto ljudi! Taj uzvišeni zvuk „om“ ili „aum“, sličan je zvonima crkve i nama poznatim svetim rečima „amin“, ili „amen“. Mudrost joge kaže da cela priroda i vasiona, svako živo biće i svaka živa ćelija pulsiraju osnovnim zvukom, infrazvukom „om ili „aum“. Svojim zvukom i pesmom sjedinjujemo se sa dubokom osnovom svega postojećeg!

Pevali smo i druge mantrе koje zvučno, energetski i duhovno ispunjavaju i oplemenjuju. Pesma i radost spaja ljude, ljudske grupe, porodice, kolektive i narode! Zajedničko pevanje je himna veselja i radosti!

Učitelj joge iz Indije, Svami Satjananda, tiho je ušao u salu i seo na pod. Blistao je licem, očima, tenom, osmehom, blaženstvom i umom! Govorio je blago, nadahnuto, premudro, lako i jednostavno. Ređao je priče, obične primere i situacije, ljudske zgrade i nezgrade, iz čega je izranjala univerzalna istina, radost i usihićenje... Njegovo ime znači – Posvećeni, Istina i Blaženstvo. Odgovarao je na pitanja prisutnih. Njegovi odgovori bili su rapsodija znanja, iskustva, univerzalne istine, blaženstva, duhovnosti i mudrosti! Besede ovog čuvenog mudraca imali smo dva do tri puta dnevno u toku tri dana seminara.

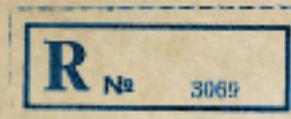
Svi smo osećali da veliki prostor sale blago treperi i vibrira, što nam je bilo čudno i nepoznato! Pitali smo iskusne domaće i strane ljubitelje joge, šta se dešava svima nama, šta to treperi oko nas i vibrira u nama?! Rekli su da je to energija i aura gurua, prosvetljenog učitelja joge, koji blista i zrači dušom i telom! Od njega smo bili zadivljujuće ozračeni već prvog dana, a naredna dva dana svi smo se osećali uzvišeno, čisto i blaženo, kao da se nalazimo na nebu i u rajuu! Beseda mudraca zove se satsang, ili susret sa Istinom! Trećeg dana jogičke bajke, učitelj joge je primao na individualne susrete i razgovore sve zainteresovane. Kada sam ja ušao i seo, guru je dugo i mudro odgovarao na moja pitanja. Na kraju je rekao: „ Ja sam vaš guru. Biću sa vama uvek i u svemu.“

Na kraju seminara svi smo bili oduševljeni i nasmejani, iako nam nije bilo sasvim jasno šta se dešavalo i kakve su promene u nama. Spakovali smo stvari, pozdravili se sa domaćinima, novim prijateljima i krenuli nazad istim putem kako smo došli. Uveče smo stigli u Ljubljanu, gde smo morali da čekamo drugi voz više od dva sata. Krenuli smo u šetnju i naša beogradska grupa uskoro se razmislila po lepim ulicama Ljubljane. Gledali smo izloge, zgrade, trgove i sve što je privlačilo našu pažnju. Nekima se pila kafa, a drugima sok. Razgovarali smo u kafiću sa meštanima i učili smo slovenački jezik. Oni su svi znali naš, srpski. Prošla je pauza, ušli smo u čist i udoban putnički vagon i voz je krenuo. Razmenjivali smo utiske o našem boravku u Lipicama i o novim planovima i putovanjima. Povremeno smo iz kupea izlazili u hodnik da protegnemo noge. Tako stojeći, kada smo prošli Zagreb, ja sam iznenada počeo da zračim i širim finu energiju oko sebe! To su osetili moji sagovornici i nepoznati prolaznici u vozu. Pitali su: „Šta nam to radiš?“

Odgovarao sam: „Ne radim ništa! Nešto u meni treperi i širi se okolo spontano, a šta je to, ne znam!“ Meni je bilo veoma prijatno, kao i drugima koji su ulazili u moje polje zračenja, ili u auru. Onda su sledili komentari da sam dobio energiju joga i duhovne poklone od moćnog učitelja Satjanande na seminaru. Zaista se isplatio moj trud i dugo putovanje. Bili su zadovoljni i ostali, a ja sam bio veoma srećan. Kroz to zračenje energije širilo se i moje čulo dodira! Kada je neko ispred mene, dodirujemo se uzajamno i to nas fascinira! Došli smo u Beograd u ranu zoru i svako je krenuo na svoju stranu, u običan i stvaran život.

Moje zračenje i blaženo stanje trajalo je do kraja godine. Stigao je decembar i zima sa puno snega. Iz Beograda sam oputovao u zavičaj, na jug Banata, u Belu Crkvu, da posetim rodbinu i prijatelje. Svi redom su se čudili i pitali šta se meni dešava? Smejao sam se i govorio da sam odlično i da malo zračim joga energijom. Nisam osećao hladnoću i pokazivao sam neke nove sposobnosti. Skinuo sam odeću i obuću. Bos i u šorcima šetao sam po snegu, ležao i valjao se po belom zimskom

pokrivaču. Uzeo sam šampon i lavor hladne vode. Oprao sam kosu i šetao bos po snegu još pola sata.

Nije mi bilo hladno, već sam uživao u dodiru moje energije i hladnih površina snega, leda i vode.

Po hladnoći i snegu te zime ja nisam bio telo; bio sam energija koja iz mene zrači; bio sam sve zdraviji i jači. Kada je došlo proleće, prestalo je moje zračenje i sa žaljenjem sam se vratio u obično stanje tela i uma. Čekao sam nova putovanja, iznenađenja i doživljaje.

Saznao sam da u Grčkoj, blizu Atine, postoji ašram, centar za jogu, gde odlaze zainteresovani iz Srbije i mnogih evropskih država. Dobio sam poziv da boravim tamo dve nedelje, u julu, kada bude pun mesec. Grupa iz Beograda je već oputovala. Ja sam gradio kuću, stalno sam imao dugove i kredite. Pozajmio sam nešto malo deviza i ukrcao se u voz prema jugu. Bio sam nervozan i opterećen sa mnogo problema na poslu i kod kuće. Mučila me je želja da se sa nekim osobama konačno razjasnim i raziđem. Isto tako, bio sam zabrinut za situaciju u Srbiji. Teško mi padaju sve ove krize, oskudice, politička i društvena previranja.

Putovanje do Atine se odužilo i trajalo je dan i noć. Kroz prozor vagona zadivljeno sam posmatrao sve što se videlo duž pruge i destinacije duge. Zapazio sam da Grci zalivaju sve njive rano ujutru. Na svakoj njivi imaju bunare iz kojih pumpaju vodu i razlivaju je po celoj parceli. Zemlja solidno rodi, iako je to neplodna mešavina zemlje i kamenja. Isto tako, Grci navodnjavaju bašte i njive iz reka i jezera. Kod nas teku reke, a pored njih raste kukuruz do kolena, kada je sušna godina... Grčka je lepa zemlja, ima slavnu prošlost i ostatke znamenite tradicije, istorije, kulture, umetnosti i filozofije. Grčki mitovi su posebno mudri i poučni. Gledam kako se likovi mitskih junaka nalaze na spomenicima, reljefima, slikama, suvenirima i u muzejima.

Čitavo pre podne šetao sam ulicama Atine. Osećao sam veliku slavu drevne Grčke i sećao sam se Aleksandra Makedonskog, Platona i Sokrata, Odiseja i Zeusa... Jedna starija dama prišla mi je i pitala odakle sam.

Rekoh: „Iz Beograda, Srbija!“

Ona se prijateljski nasmešila i pitala: „Grcija, lepa?“

„Jeste, veoma je lepa i meni draga vaša Grčka“, odgovorio sam.

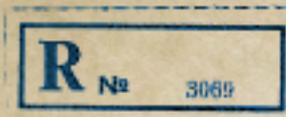

Obišao sam glavne trgove Atine i našao sam autobus za Pajaniju. Ubrzo sam stigao u joga centar, koji je osnovala i vodi Svami Šivamurti. Ona je rođena u Australiji, a provela je čitavu deceniju u Indiji izučavajući jogu.

Ašram se nalazi na lepom brežuljku. Dvorište je uređeno kao park, sa dosta drveća, trave i cveća. Okolo parka su zgrade i paviljoni za smeštaj gostiju. U jednoj zgradi je sala za vežbanje, gde može da bude oko dvesto osoba. Dok sam čekao da budem smešten, primetio sam neobičnu lepotu i draži ovog mesta. Male i nevidljive ptice su neprekidno i umilno pevale, a u istom horu cvrčali su zrikavci, kao prateći instrumenti. Povremeno su uzletali i snažno se oglašavali pauni, kao čarobne rajske ptice. Pesma ptica i zrikavaca bila je celodnevni koncert, bez ikakve pauze! U zvucima i ritmovima pesme ptica, ašram je treperio i širio živu energiju i radost prirode, koja ispunjava goste i žitelje. Uveče, u šest sati, iznenada prestaju ptice i zrikavci i nastaje tišina. Ovi zrikavci su pametni, ili nekoga slušaju? Čute noću dok ljudi spavaju. A naši zrikavci sve rade obrnuto...

Već je mrak. Tiho se razgovara i počinje večera. Zatim se svi okupljaju u sali i posedaju ili leže na svojim prostirkama. Oko pola sata vežba se opuštanje. Onda se pevaju jogičke pesme, kirtani. Za kraj, sledi beseda mudrosti Svami Šivamurti. Nadahnuto priča o nekoj važnoj temi, o zdravlju, o razumevanju ljudskih briga, ili odgovara na neka pitanja. Posle devet sati, sledile su pripreme za spavanje, gasilo se svetlo i tiho se pričalo. U deset sati nastupa odmaranje. Neko spava, neko razmišlja o svemu i svaćemu.

Ustaje se u šest sati. Nije potreban budilnik. Kao po komandi, počinje pesma ptica i zrikavaca. Čuje se i širi radost za novi dan. Oko

pola sata nameštamo krevete i sređujemo sobe. Ponovo dolazimo u salu, vežbamo, opuštamo se i pevamo. U osam sati je vreme za doručak, sladak, ili slan. Jedan mi je posebno ostao u sećanju. Prilazili smo otvorenoj letnjoj kuhinji sa obe šake, u koje su nam stavljali skuvane i mešane koštunjave plodove, jezgra, suvo grožđe i zrna mahunarki. Ukus i miris bili su fenomenalni, kao i energija takve hrane.

Prinosili smo ustima sastavljene šake i jeli smo kao ptice! Kada jedemo iz tanjira, sedimo na travi i prstima se hranimo. Nema stolica, ni kašika, noževa i viljušaka. Kažu nam da pribor za jelo prekida tokove energije, a uzimanje hrane prstima i ustima stvara kruženje životne energije, prane, koja povećava nivo zdravlja.

Noć uoči punog meseca u julu moglo je da se šeta po dvorištu, ili da se spava napolju. Ja sam šetao, malo razgovarao i potražio mesto za spavanje. Ispod jednog drveta lepo sam se pružio na travi. Legao sam na leđa i posmatrao nebo. Svetlucale su zvezde, a veliki mesec je sijao punim sjajem. Lagano sam se stapao sa nebom i tonuo u čaroban san. Bio sam u polusnu, svestan sebe i neba; svestan da se u mene uliva energija ašrama i joge.

Ustao sam kada su se čuli koraci i tihe reči onih koji su krenuli u salu. Bilo je četiri sata u osvit julske zore. Budni, opušteni, blaženi i raspevani čekali smo Dan joge, koji se zove Guru Purnima. To je poseban i najmoćniji dan u godini, kada učitelji joge šalju svojim učenicima energiju, inspiraciju i duhovne darove širom planete. Na isti dan i priroda čini svoje, pun mesec usred leta ima posebnu ulogu i donosi snagu.

Narednih sedam dana vozili smo se brodom između grčkih ostrva južno od Atine. Doživljaji su bili više od svake mašte. Sedeli smo na beloj brodskoj palubi i posmatrali neviđenu morsku lepotu. More je bilo mirno i plavičaste boje. Sunce je gorelo punim žarom grčkog leta. Galebovi su leteli oko nas i plesali krilima u punoj radosti leta i života. Nailazili su drugi veliki brodivi i odlazili na svoje svetske plovodbe.

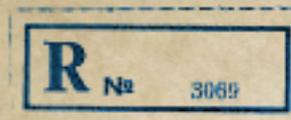
Naš brod je često pristajao kod nekih ostrva, gde smo mi, veseli putnici, ispunjavali svakakve želje. Sunčali smo se na stenama, skakali u vodu, plivali i gnjurili. Uz mene je stalno Branislav, bio moj dobar prijatelj iz Beograda. On je slep, kreće se i putuje ako neko brine o njemu. Na ovom putovanju ja sam njegov oslonac i sigurnost. Stalno me drži ispod ruke, ili ga ja pridržavam kada je potrebno. Pričamo o svemu ozbiljno, zaneto i maštovito. Često se šalimo. On svira gitaru i lepo peva.

Svake noći, naša cela grupa od preko pedeset članova, spavala je na nekom drugom ostrvu kod naših prijatelja i domaćina Grka. Dame su dobijale smeštaj u sobama, a muški sastav je nalazio mesta za noćno opuštanje u dvorištima i vrtovima. Ja sam uvek birao mesto ispod manjeg drveta, čija mala krošnja je bila moj „krov nad glavom“. Pre spavanja, imali smo zabave, pevanje i ples. Kada su mene pozvali da pevam, nisam se usudio, ali sam pristao da igram. Poveo sam užičko kolo i ono je bilo sve veće. Zapleli smo mi Srbi i Srkinje, a između nas Grci i Grkinje! Nastalo je veselje do ludila! Igrali smo sirtaki i sve što smo znali. Još više sam zavoleo Grčku i grčki narod, kulturu i muziku. Mogu da plačem kada zapeva Jorgos Dalares „Oko moje...“ Vožnja brodom se završila i vratili smo se u ašram.

Još nekoliko dana u ašramu prošlo je kao nova bajka i moj boravak se završio. Krenuo sam pešice do prvog autobusa za Atinu. Činilo mi se da hodam po zemlji, a uznet sam do neba. Božanstvena lepota ispunjavala je moje grudi, a u glavi su se nizale uzvišene misli. Bio sam prepun ljubavi za sve ljude i za ceo svet! Setio sam se rodbine, kolega i prijatelja. Nije više bilo ni traga nervoze i želje za konfliktima sa bilo kim. Sve u meni došlo je na svoje mesto i osećao sam veliku sreću.

Povratno putovanje do Beograda prošlo je neopaženo i brzo. Radovao sam se svemu i svima koji su me čekali. Imao sam nove ideje i nova rešenja za probleme.

U Grčkoj sam se kupao u radosti i ljubavi. Sada ljubav i radost delim i širim, da se druge duše probude, procvetaju, zamirišu i plodove

svoje donose i umnože! Našoj Srbiji je neophodno mnogo dobre volje i ozbiljnosti, bistre pameti i mudrosti, tolerancije i sloge... Da prevaziđemo podele i sukobe, nađemo rešenja, perspektive i putokaze...

Miladin Lekić, 67 godina
prosvetni radnik u penziji, Stara Pazova

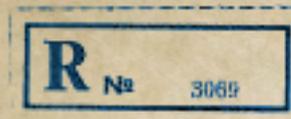
PUT U ZAVIČAJ

Vlak se lako trže i nako, ka ljeno, krene prema rvackoj granjci. Kanda nam se ne žuri, polagacko milimo u stanjcu... Tovarnik... Stisnem pasoš, bi reći da voda iž njega kaplje... Nije... Mal mi se dlanovi švicaju. Sad se kajem kud sam kreno, al gotovo. A da ti priznam, i koljena počela drktati i nekako škljecati. Kako vlak usporava, tako moje srce ubrzava, tuče - bi reći da će ispasti iz njedara. Steginlo me nešto u grši, neda puvati. Zaskičaše kočince, vlak stade... Ukaza se stanjca, pogled mi ledi njev barjak: šaovnica. Nekolko dičaka i cura, u nekvijem uniformami koje nigdar njesam viđava, izlaze iz limene bajte, razdvojiše se po dvoje, pa k nami u vagune. Moj odjeljak prvi na redu. Nekva dičarina skros kratko ošišan, bakovito otvori vrata, a iza nj, gviri cura u uniformi. Dajemo svi pasoše premda un ište putovnice. Samo te šajcne ispod oka pa vješto lista pasoš, uderi štembilj, vrće i samo, kratko, veli: „Fala’“. Meni ne vrnu pasoš mal ga spremi u džep... Ode. A una cura što je š njime išla, pita dal imamo što za carinu. E da, to sam zaborevijo, veli unaj dičak nami da ne smijemo napuštati odjeljak. Odeše dalje, čujem da otvaraju vrata iza nas. A gadno mi, bože sakloni. Nekako kanda sam osta skalatije gaća kad mi odnese pasoš. Što li misle ovi drugi ljudi u odjeljku kad svima vrniše pasoš samo meni ne. Vide uni tu moju zblanutost.

„Zemljače, ti prvi put ideš u ‘Lijepu našu’?“

Reko: „Da.“

„E, zato su ti uzeli pasoš, moraju da te provjere. Sumljiv je svaki Srbin kad oće da se vrne svojoj kući. Znaš, postoji opasnost za Rvacku da bi ti moga ostati.“, nastevjo da čangrlja nekav crljeni šironja kanda smo sami u odjeljku. A moga je svaki crni vratar da bude i da me neko još uapsi zbog njegova laprdanja. Zato ti ja zamučim i samo gledam kroz okno kanda ga i ne čujem, al un, brajne, ne ostelja me na miru:

„A oklen si?“, nastevijo dalje kanda mu se pokvarijo aparat za mućanje.

Reko: „Iz Like.“

Dignem se i navirim van kroz okno, marda bi me bena ostevla na miru, jerbo njesam ćijo većega sranja od ovoga u kome sam se naša. Tobaš gledam đe je unaj sa mojijem pasošom.

A kum Dane mi je sigurno zaborevijo reći za ovu zajebanciju na granjci. Il je to što je un doživijo u svojoj kući veće od svega, pa zaborevijo.

Bijo un prvo dva mjeseca, nije moga više izdržeti ođe. Veli un tadaj:

„Ma nek i vješaju, ja idem da vidim kuću i može li se vrniti nazat.“

A odgovarali ga mi, ne i ne, sjetovali ga sinovi i kuma Stoja da je još prerano. Džabe. Kad taj nešto naumi, nema sile da ga odgovori. Spremijo se, velim ti, prvo dva mjeseca i pravac u selo. Mi to još zovemo selo, premda je to sade predgrađe, spojilo se sa Gradom.

Vrno se un za tri dana, žut u licu kanda je sa duovima spava. A što j’ bilo? Slušajdere. Doša un do svoje kuće, edvo je prepozna. Novi „gazda“ dozida šajer pa tako spoijo kuću i štalu, na ljetnu kuvarnu nadoštuka sprat, okrpijo školje od šrapnela, metno novu fasadu. Sade je kuća ljubičasta, nije više bjela. Izgleda ki uskrešnjo jaje, da prostiš. Sa terase vijori se šaovnica, veli kum da je veća od une na općini. Otvorijo kum svoju kapiju i pošu u kuću. Nije stiga ni do po dvorišta, kad iziđe neki još krupniji od njega, sin bi mu moga, po godinama, biti. Mjesto „Dobar dan“, podbočijo se rukama o kukove i diga obrve:

„Ko si ti?“

Puklo to kumu Dani ki grom u čelo, đe u njegovu dvorištu, pod stare dane, da ga pitaju ko je. Obočijo se i un rukami o kukove:

„Ja sam vlasnik ove kuće, a koji si ti?“, ustobočijo se kum.

Unaj zakorači prema njemu, krv mu šprinla u glavu:

„Marš van, majku ti četničku! Ne pogani mi praga.“

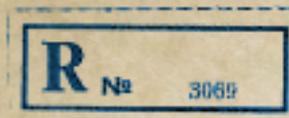

Nasta tujkarce pravdanje i larma. Čapiše se za prsa, al je neko na vreme prognjozera ovu peljdu i pozva miliciju. I, bože moj, kuma oma na saslušanje. Njesu ga tukli, al su ga postrašili „da ne smije uznemiravati pošteno pućanstvo“. Proba un njima objasniti da un nikoga ne uznemirava, mal da njega uznemiravaju, jerbo je un vlasnik kuće, a uni njemu objasinli đe da se javi, koje čedule, dokaze i molbe da sastevi. Tekar tade je moga podnjeti molbu za povraćaj svoje kuće. I proba kum za ta tri dana da naprevi tu molbu, al je svatijo da je to igra mačke i miša, gola zajebancija. Ne more „remetilački faktor“ da „uznemirava pošteno pućanstvo“, pa ga jebi, brajne. Vrnno se stariji za deset godina, a ne za tri dana.

„Ma, kume... Njesam nigdar nikoga ubijo... ni pomisljio, al unoga ustašu ću otići da uprdim, majku mu jebem. Da un mene maršira iz moga dvorišta... E, vjeruj mi, ja ću mu presuditi usred toga dvorišta... Kad nije moje, neće biti ni njegov“, škripjio kum zubima.

Smiriva ga ja, al ga znam. Dobar je ki krov, al kad ga nagaziš, dobro se čuvaj.

E, prođem ti ja te provjere na granci, prođe i vreme do našega Grada. Izađem ti ja potlje podne na našoj stanjci. Kolko je naša, moja, il njeva - vratar će ga crni znati? Potlje šest godina je sve nekako drukčije, a jope isto. Marda su lipe na peronu veće, marda zbog nepoznata svjeta. Ode vlak, ja stojim i gledam... Ki kad sretiš nekoga koga si odavno ispuštijo, pa mu sade zagledaš svaku boru, gledaš kako je urasta i smanjijo se, namreška. Tako i meni ova naša stanjca; ista, a jope nekako drukčija. Skinuta ćirilčna ploča, još se bjeli fasada đe je stala. Krenem kroz čekaonu, pa niz ulicu do placa na centru. Ne žurim, mal razgledam. Oću da osjetim unaj miris, da prepoznam zvuke moga mjesta, oću uno o čemu sam mašta i sanja za ovije šest godina. Al drugi je to grad... Esu iste zgrade, al nema unoga bruja, ljetnog mirišanja sjena... Izgorile kuće, potpunoma zapuštene, još poneđe išarane ratnijem porukami i

izrešetanije fasada. Bom neke i obnovljene... A puno dobrije novi auta. Sve njemački, niđe stojadina i jugića.

Na placu nema spomenika palim borcima i žrtvama drugoga rata. To su une naše bene, martićevci, još devedeset druge srušili. Tako ti uni pokazivali svoje 'erojstvo, borili se sa broncanim ratnikom, rabro jurišali nanj i, bogami, pobjedili. Teško da imaju još koju pobjedu tako sjajnu... Srušli ga, vele:

„Dosti je bilo tije komunjara...“

A štoš, gadna vremena to bila, njesi smijo baš puno divanti. Vidim, ova nova vlast samo na pročelje petona đe je staja spomenik, metla šaovnicu. Nema spomenika, samo postolje sa šaovnicom... Bome, spomenik je to koji najviše divani, više neg kakav drugi broncani ratnik. I jope moraš mućati, jope ne valja puno divaniti. Al dobro da im kosti njesu izbacali ispod toga petona. Dal se njesu sjetili il i bilo stra? Sram, sigurno ne. Ej, nesretni đedovi naši, nije bilo dosti što vas četrdeset i prve pobiše, mal se evo i sa vami mrtvima sprdaju i edni drugima tako poruke šalju, tuću se vašijem kostima ki kocima. Za koga li vi dadešte živote, da mi je znati? El to što vredilo ginti za ove što se jope kolju?

Nasteljam polupraznom ulicom, i potpunoma praznijem srcom. Gledam nove natpise sa imenima ulica: „Kralja Krešimira“ mjesto „Željezničke“, „Doktora Mile Budaka“ mjesto „Rade Končara“, „Prva gardijska bojna“ mjesto „Vladimira Nazora“...

Čudo da se još njesu iznauživali svojije barjaka, isto ki prvo deset, edanajst godina, vješaju i đe god stignu: i na bandere, i na kuće, i na sve državne zgrade, na mostove, na aute... A ima i svije veličina, od sasvijem mali, pa do unije koje bi stadijon prekrili. Najveći na kumovoj kući. U pravu je: sa vr krova, nataknutu na ražanj, visi preko terase na spratu sve do okna kod ulaznije vrata. Preša sam na drugu stranu, ne što sam se plašijo toga novog „vlasnika“, mal da što bolje osmotrim kumov numer i kuću u ljubičasto ofarbatu. Tekar sade razumijem kuma Danu što mi nije sve ispriča... Jerbo susret sa svojom mukom zamotanom u

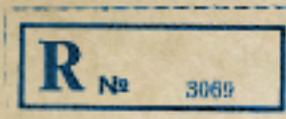
taj rvacki barjak, ne možeš nikome ispričati... Nema reči, brajne. Znaš, za neke stvari njesu još sve reči izmišljene, jerbo čojk prvo naprevi sranje, pa mu tekar undak traži ime.

Tog vlasnika barjaka njesam moga viđeti, produžim nis put. Odma iza dućana, treća kuća je moja. Što li mene čeka na numeru, el kod mene manji barjak, a veće zlo, esu li novi „gazde“ bješnji il normalniji, eli mi kuća, marda, u ciglasto ovarbata? Marda zeleno ako je data muslimanu. Uzdajem, ne prelazim put, mal nasteljam da bi moga iz daleka upaziti kuću. Dućan otvoren, pretrpan stvarima, i oko ulaza naslagato. Ima i naranči i banana i... Paradajz. Čudo, mi smo vajek ođe uzgajali sami paradajz i umorke. U dućanu smo kupovali cukar i te banane, a uno što si moga sam sadti, njesi kupova. E zato ti se ja čudim paradajzu, maunama i umorkima u našom dućanu. Al kako se sve promjenlo, valjda i to mora.

Misljio sam da ću ići sve brže, polećati kako budem prilazijo numeru... A ja sam nekako sve sporiji i neodlučniji. Zapuva se kanda sam kosijo, dlani se švicaju ki jutroske na granjci... Isti unaj osjećaj ki kad prvo četrdeset godina stiže glas da je Mićuku ražnjela bomba. Dječju nezajažljivu znatiželju, počela je da davi nelagoda kako smo se primicali grmiću đe je ležalo isparato Mićukino tjelo. I sade isto uno teško i drktavo puvanje, švicanje i drktavica u nogami. Tade njesam smijo da se spuntam i pokažem drugoj djeci stra, iša sam sa drugijema. Al, na svu sreću, tade nas stariji vrniše i raščeraše da ne gledamo krvavo drlo. A sad, brajko? Ko da me sad vrne i nagovori da odustanem?... Da se vrnem? Al neka sila je pokretala odrvenile noge. Suva grla sam sta... Moja kuća... Ista, nendirnuta. Samo nekako više utonila u oresove grane. Okamenjen sam staja, uzbuđen ljepotom, plašeći se pokreta da mi ne bi ova bajkovitost izvjetrila, ki kakav ljep juternji san. I nije mi više ništa bilo važno. Vidijo sam je živu i zdravu, nasmijanu ki mladu pred svadbu, kanda me čeka. Al neću da ulazim i da joj se javljam, neću puštiti da mi, tamo neki usteša, pokvari ovo zadovoljstvo...

Ne znam kolko sam tako postaja, kad primjetim da se miče

firanga na oknu. E reko, viđeli su me, opazli da sam se izbečijo ki tele u šarena vrata. Iziđe sitan čojk sjede glave, malo pošinut, neđe mojije godina. Ja, tobaš, kanda tuda šetam, produžim, kad me prenu glas:

„Jovane!“

Zastanem i okrenem se. Nije bilo drugog, mal samo ja. Znači mene vabi.

„Ti si Jovan?“, priđe čojk ogradi.

„Ja sam.“

Zagledam mu se pravo u oči, a srce, bi reći, oće da razbije prsa.

Un mučeći otvori kapiju i smaknu se u stranu. Ja pomalo zbunjen, priđem. Stanem kod kapije, reko oću li se i ja sa ovijem morati čupati za prsa. Kad, vjerova ti il ne, un mi pruži ruku.

„Dobro doša, imenjače. Ja sam Ivan.“

Rukujemo se, još ja nako zdrvenjen i mislim da je to nekva podvala.

„Da ti mene njesi sa nekim zamjenijo?“, procinem nekako.

„Pa, esi li ti Jovan, vlasnik ove kuće?“

„Esam.“

„E, oma sam ja zna. Dočim ti po ure stojiš i zvjeraš. Ajde sjedi, sa će baba donjeti kavu i rakiju.“

Šjedemo pod ores za drveni sto od brvana što sam naprevijo prvo dvacet godina. Ni ne misleći, ja kako sam vajek navika, šjedem na moje mjesto. Tujkare sam ručava od proljeća do jeseni, karta se sa komšijami, kavu i rakiju pijo potlje kupljenja sjena, uveče sluša vjesti na tranzistoru. Videći moju zbrkanost, Ivan podiže obrve i raširi ruke, pa undak kanda je to nešto neprilično, namrgodi se i spušti dlane na sto.

„E, moj Jovane. Znaš, ja... Tebi je tvoj kum sigurno priča kako je

proša sa... Unijem... Unijem barjaktarom, pa si ti mislilo... Štoš, bena! Misli da je vrginti barjak na tuđe dovoljna tapija za pljačku nečije muke. Sramota i špot... Svi smo mi o tome divanili kad je tvoj kum oša prvo dva mjeseca.

A undak se okrene kući:

„Oooo, baba!“

Pomoli se sitna, zaokrugljena ženica u crnini, tarući ruke o zaslan.

„Kajo, ovo je Jovan, Jovan Jančić, gazda ove kuće.“

Ženi se usta razmakinše u osmejak. Priđe mi i sa obadvije ruke privati moju ruku.

„Pa, što prije ne dođe?“, iznenadi me sa pitanjom.

Raširim ruke ne znajući što bi joj reka. Spasi me Ivan:

„Valjda se tebe uželijo?“ Obrecnu se un.

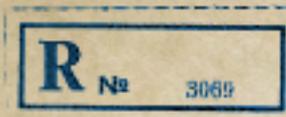
„Baba, dajdere ti nami kavu i rakiju.“

„E da, Jovan i Ivan su ista imena... Evo, evo sa ću ja“, zamaknu Kaja nazat u kuću.

„E, moj Jovane... Viđe li ti ovoga zlog i nesretnog doba... Kamo ljepe sreće da se ti i ja nigdar njesmo sretli... A pogotovo ne vako... Vako, da ti stojiš ispred svoje kuće, moraš iz potaje da gledaš svoju muku...“, pa zamuča kanda ga nešto presječe. Povratim malo sigurnost, presaberem se, što bi reka. Dođe mi da sa ovim interesantnim čojkom većma podivanim, bi reći da imamo edan drugome puno toga za kazti.

„Nego, Ivane, što tebe naćera i oćera iz tvoje kuće?“

„Aaaa, što? Nemam ti ja više kuću. Muslimani je zapalili. Sin i ja potlje nešto preprevli ljetnu kuhinju i tujkare se nekako ugnjezdili. Dođeše naskoro Srbi, proćeraše me i zapališe ljetnu kuhinju. Rvacka obećala da će nas zbrinti. Dobro, veseli mi jerbo smo imali samo ambrelu nad glavami... Kad dođešmo... Jebi ga... Vidim da je to vlaški

numer. I štoš sad... Nemaš kud... Eto, ostade...

Mučimo obadva. Un sagno glavu da mu ne vidim oči. Dal se srami il krije suzu, zagledan u svoje žilave prste? To gadno mućanje prekinu njegova žena:

„Evo kave i rakije, poslužite se. A ovaj... Mi smo ručali, ako ste za gra, imamo još... Ja kuvam za dva dana...“, malo se ka snebiva i pogleda u čojka što će joj un reći, dal smije zvati na jelo brez njegova znanja.

„Kakav tvoj podgirjani gra? Naćmi šunku i ispecider jaja, ne brukaj se!“

Izbeći se Ivan na nju. Proba sam da i odgovrim, tobaš da sam već ijo, da njesam gladan, al džaba. Ivan je bijo odlučan.

„Ajde baba, delaj ti svoj posa. Sa će mo i mi ući... Jovo sigurno oće da razgleda svoju kuću.“

„Dobro, dobro“, nasmješi se Kaja, pa jope zamače u kuću.

Ivan se okrenu prema meni, priže se kanda mi povjerava nekuvu tajnu:

„Znaš, Jovane, kad sam uša, ja sam sve stvari popisa. Svaki čava, svaku žlicu, pladnje, vanjkuše, škiljak, vošlag... Sve, sve...“

„Zašto?“, pitam ga.

„Pa kad ti budem predava da je sve po broju.“

„Stani, Ivane. Njesam ja doša da ti meni predaš kuću. Samo sam doša da obiđem, vidim... Vuklo me srce, pravo da ti rečem.“

„A tako? Al svedno... Nas dva ćemo sjutra do općine, časom ćemo mi te papire udelati. Ja ću ti pomoći i potpisati sve što treba. Naka ti budeš vlasnik, ki što si vajek i bijo, izvadi ova rvacka dokumenta sa svojom atresom i kad budeš ćijo da se vrneš, samo mi javi neđelju dana ranije da se ja spremim za izlazak, razumiješ?“

„A ti?“, pitam ga. „Imaš li đe otići? Jerbo, kad si taki čojk, ostani.“

Pola kuće tebi, pola meni. Vidim da se s tobom more...”

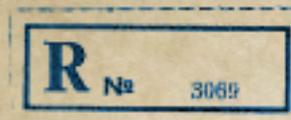

„Fala tebi, njesi me iznenadijo. Rekli su mi kakav si čojk, pa sam to i očekiva od tebe. Al, drugi plan mi imamo. Sin mi je pet godina u Njemačkoj i zaradijo je nešto novaca. Veli da imamo dosti da na našom numeru jope naprevimo kuću.

Vlak se lacko trže i nako ka ljeno krenu prema srpskoj granjci. Bez ubrzanja napuštamo Tovarnik. Više se ne švicam i ne drktim. Ne razmišljam o carinami, miliciji, barjakima... Smišljam kako da kumu Dani objasnim da sam dobijo nazat cjelu i neoštećenu kuću, da sam u njoj prenoćijo, dokumenta sredijo i steka prijatelja tamo đe se njesam nada. Najviše mislim o tome što mi Ivan reče kad me ispratijo jutroske na stanjcu:

„Eto, moj Jovane... A marda bi bilo bolje da nas njesu ni učili ‘brastvu i edinstvu’. Slabo nam se nekako primilo... Sade sam siguran da bi dalje dogurali sa poštenjem i moralom’, el tako?“

Milan Vorkapić, 64 godine
profesor likovne kulture, Vrnjačka Banja

KRSTININ POTONJI DAN

Zelene oči strine Krstine, ko neki sjajni biseri, i rumen u obrazima od vatre koju e imala, ukrasili su sumornu bolničku sobu s izanđalim čaršavima i izlzanim ćebadma okrzalih ivica. Smeštiše je tujnak iako se ona opirala d ide u bolnicu.

Fala ti, moj Dragiću, kad si ti brže-bolje dotrčo, čak iz Beograda, d obiđeš strinu. Navalijo Vlade, moramo d idemo, kaže, mama, doktoru. Ma jok, djete, velim ja. Ne вреди da dangubiš. No spremaj šta nemaš. Dogoro luč do noktiju. Reko, znaš kako e kazano: lija lija pa dolija.

I et, dognaše me vođe. Nema od tog posla ništa. Dabogda d osvanem sjutra. A i naživljela sam se, sine. I vala Bogu, dočekak i đecu i unuke. I dade mi Bog da uglednem i praunučad. Babine ljepote. Sašku. Tako tepaju Aleksandri. I Jocu. Tako zovemo Jovanu, srećicu babinu. A, dao Bog, izgleda da e još jedno na putu. Od Sreta i Nene. E, to baba ne mož da dočeka. A voljela bi. I da mi se Vero babin oženi. Al znaš kako e kazano: Ko nije zadovoljan na oraju, nije ni na tovaru.

Fala Bogu za sve.

Et, moj Dragiću, prouja život ko neki proljetnji vetrić. Ko oblačak kad namine odonud od Ovčara. Samo se meno zamarijaš, njega niđe nema. A ko juče da e bilo kad sam u Kravarici bila djete. Dok dlanom o dlan, zađevojčik se.

Jednoga dana, beše se jakom pomolilo Sunce, odonud od Golupca, samo što e spala rosa, ja izagnala ovce gorenak na ćuvik. Bez jagnjadi. Tek ig bijasmo, tig dana, zalučili. Kad odjamput banu Slavka. Ona ti je dobra ko ljeb. Al zaumita. Kad ona nešto navre, ne mož da e se otarosiš, pa da ti je sir ko kajmak. Ete ti je, izbi odonud od krša, preskoči preko jaruge i ide vamo, pravo k mene.

Slušaj, Krstina, veli, doći će ti, u neđelju, prosci iz Goračića. Onomad na vašeru, zapođeno se neki razgovor o tome kako e omladina

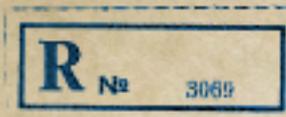

počela da se kviri, od kad je ova gologuzija došla na vlas. U tom ti jedan čovek veli, da sve to zavisi od kućnjeg vaspitanja. I tujnak ti navede tebe kono primer kako si otarašna, poslušna, smerna, od dobra i čestita roda i koešta. I, kaže, u tu priču se umješala neka postarija žena. Odavle iz Kravarice. Ne šćadijagu da imentuju koja. I žena ko žena, razveze kako si zgodna, bjeloperasta, d imaš oči ko gora, rumena ko jabuka, d imaš zlatne kike, zube ko jaglice i vazdan koešta. Znaš kake smo ti mi, žene. Ako kudimo, tražimo dlaku u jajcetju. Tovarimo i što jes i što nije. Jopet, ako valimo, okivamo u zvjezde. I tako su te, nako, neotice, nasočili.

Čudiš se kako?

Nako lako. Ništa nema slučajno. Sve je to određeno, ja kad ti kam. Jel da nije, otkud bi se baš tujnak, u oni čas potrevio Sreten Stevanović, koi ima sina za ženidbu. I on, kad je čuo šta ovi zборе, počne da se razabira o tebe, o tvoima, o ujčevini ti i sve po redu. I kad je sve sabro, on reši da dođu da prave pitanje. Da te prose. Et. Sporadi toga sam došla, zamolila me Anka Sretenova da javnem tvoima.

A to ti je jedna poštena i domaćinska kuća. Znaš kako ti je kazano: Para na paru, a rđa na rđu. Taj Milorad ti je mlogo dobar momak. Jedinac. Ima samo dvie sestre. Al one su ti tujnak od danas do sutra. Stasale za udaju. Tuj ti neće biti deobe. Građevine dobre. Kuća velikačka, zidana, s podrumom. I još jedna, omanja polubrvnjara, niže nje. Pa vajat i mekar. Velika kačara s trenom. Ljebna vrana. Zidan obor, kokošar i nužnik. Dva salaša. Štala kod kuće, štala u polju. Čiler kod kuće, košara gore u brdu, u Stanićevini. Bunar sred avlije s kamenim santračom i vijoglavom. Kotar đe đenu sjena zagrađen. Imaju lampe, testere, i poprjeko i ono uzdužno s razbojom. Puna štala rogate stoke. Krava i mladačnig i onig drugijeg. Dobri volovi. Bašča se vrani od svinja i nazimadi. Ovaca, kokošiju, ćuraka, patki, misirki... Nema im broja. Ma nema šta nema. Od tice mljeka. Svekar trezven, svekrva radna i dobra. Karakterna kuća. A momak, nema mu ravna. Ličit. Obrazli. Ma od Jelice do Bjelice ne moš mu naći parnika. Ko Marko Kraljević. Samo što nema brkove ni Šarca. No volove. Belju i Zekonju. On ti je dugo doijo. Kad mu

e majka u polju, s one strane potoka, nešto radila, on je zovne naprema se da siđe do u potok. A on joj odvud sanese stolicu tronošku. Ona sjedne na onu tronošku, a on klekne, te e podoji. Znaš kaki je. Moš konju rep d iščupa.

Ima, kaže, jednu valinku, al ne moš ti sva dobra da sastaviš. Ove godine jakom stupa u punoljetstvo. Nije ga jošte pozvalo u vojsku. Al šta ćeš. Mlogo e dobra prilika. Nemo to d ispuštiš nipošto. Nije vojska dovjeka. Vriško će da prozvr'e dvje godine. Moš dati Bog da prije no što ode u vojsku ti ostaneš noseća. Pa da se, s Božjom pomoću, zarodiš i da ga čekaš sa sinom. Ja ti kam. Takog momka neš naći da bi đevovala koliko oš. Očiju mi mojig. Nema šta da mu se maniše. Nemo da se misliš i predomišljavaš i da se nešto nećkaš.

I nemo da se zanosiš što obljeću oko tebe. To su ti bazvrkani. Nemo da gurneš ko mače u vareniku. Pa potlje d ispaštaš ceo život. Ti golamferi ne misle ništa, no dan i komad. Od danas do sutra. Ovo ti je prava prilika, ja ti kam. D ideš u domaćinsku kuću. Jabogme.

Odok ja kod tvojig da im sve opričam kako jes. A ti nemo da se nešto koštaš. No kaži: Kako ti, tata, rekneš, nek tako bidne. I Bog će to da blagosilja, viđećeš.

Šta ti je Slavka pričala mojima, ne znam. Tek, sutradan, pošto se vratijo iz Guče, valjade išo da se raspitue, veli mene tata: Čeri, doći će u neđelju prosci iz Goračića.

I tako i bidne. Tuj ti oni popričaju i zakažu za iduću neđelju d idemo mi koda njig da glamo dom. Kad je došla ta neđelja, krenemo mi. Veseli tata, jadna mama, moj ujak, i brat mi, Budiša. Povelu i mene. Tujnak ti se oni, uz ručak, naredu iz rječi.

Moj jadni svekar veli:

„Prijatelju, nama treba dobro čeljade. A ja sam, veli, čuo da e vaša Krstina čestita i vredna. A što se ruva tiče, tvoja draga volja. Mi ne ištemo ni oko prsta konca.“

„Isj, prijatelju“, veli moj veseli otac, „Nemamo mi sto đeca. Spremili smo mi njoj ruvo, nije se bila još zađevojčila, nako kako trebue i kako Bog milue.“

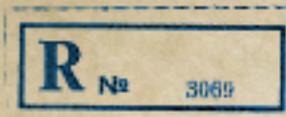
I udaju ti oni mene, te godine, za Milorada. Nije ni ogodinilo, ode ti moj Milorad u vojsku. Kad je bilo tačno trijesti dan kako ga ispratismo, ja rodik Marka. Et, kako ti je Slavka potrevila. Ono kad mi je rekla kod ovaca da ću sa sinom da sačekam čoveka iz vojske.

Zgodno sam se slagala sa svekrom i svekrovom. I sa zaovama. Ne zna se da l bijaše bolja Seica, kako sam zvala Jelu, il Cile, kako sam zvala Ljepu.

Dan po dan, i prođe i ta Miloradljeva vojska. Zaove se poudavaše. Marko i Vlade rastu. Bori se, potrči, povuci, ponesi. Ceo život nam prođe u borbi. Pojtaj vamo, pojtaj onamo.

Znaš kako ti je u seljačkoj kući, moraš sto jada da znaš. I da pomuzeš, i d uzvariš i d usiriš, skidaj pljesan, ribaj čabrice i karlice. Pa d ideš u čobaniju, đe mimogred predeš il pleteš. Pa da zadajaš jagnjad i telad, da namiriš piljež, da svinjama skuvaš meće. Da pomogneš kad se dae distol ovcama, il kad se svinjama udaraju brnjuške. Pa potrči u štalu. D očistiš, da položiš, prostreš. Da nacjepaš drva, da naložiš vatru. Da zgotoviš jelo za čeljad i radnike kad ig ima. D umjesiš, d ispečeš, začiniš, zapržiš. Da ti ne pričam o poljskijem radovima. Ne znaš kuš prije. Pa zemajle, čupaj i kiseli konoplje, pa trli, pa predi i prepredaj, pa tkaj, pa bjeli platno. Sto jada. Pa baluči ćilime, vezi, štrikaj, necaj. Ne znaš da l prije d uvatiš za oklagiju, za varjaču, za bućkalicu, za tučak i stupu. Il vamo za motovilo, vreteno il družlicu, preslicu, grebene. Il da sjedneš za razboj. Ne znaš da l ti je potrebija kuđelja il povjesmo.

Eto ti, moj Dragiću, svašta sam ti pusta preturila preko rukuj i preko glave. Mlogo stoke. Milorad voljo da mu to sve bidne uranjeno i za primer. On ti je preko trijes godina svake jeseni išo gore u Banat, u berbu muruza. Po tri-četiri neđelje. Đekad ostanu i pe-šes. Ondak ti se to sve bralo ručno i komišalo na struku. Imo on grupu i voljele ga te Lale mlogo. Al muke su ti to bile. Sve su veselnici spavali po kupama šašine

il po štalama, na tim njinijem salašima. Bivalo e da đekad po deset dana ne okuse smoka kašikom, no sve jedu suhu ranu. Ljeba, slanine, luka i to ti je. Sve im ruke isprskaju. Neki radili to za pare. On jok. On za žito, nako u klipu. S kočanjkom. Dogna on pun vagon vozom do Čačka. Odatle potlje po nekoliko dana to pregone vamo-gore. Njemu ti je bila uživancija da napuni salaše, kalkane i da mu stoka bidne za primer.

Potlje je preko zime kiridžijo s lampekome. Dan-noć se boriyo. I to ti je radijo aman trijes godina. Izgonio je pođekad po dvaes i dva lampeka za dvaes četiri sata, kad su drva suva i ako e ljepo vreme. Sve živo se čudilo kako e on to radio. On ti preloži lampek očas. Ma imali smo mi rakije kolko oš. Noliki votnjaci. Al et. On ti je voljo da radi. Tešku rakiju on zaradi s lampekome. To ti se vladalo dva kila od kazana. Ondaj rakija imala lijepu cenu.

Kad bidne tamo pred proljeće, taman kad se ispeče rakija i od madžarki, on ti e ondak išo u Livno, il u Split. Ćero kompire da prodae. Obično u to vreme bidne ponajjača cena. On pogodi kamion, ovaj mu očera, i on to stovari kod nekijeg ljudi tamo u podrum. I otale posle prodavo. Što po kućama na džak, što krčmijo na pijacu. I tamo ti je spavo po tijem podrumima u koe e smešto kompir. Muka se namučio. Al njemu to ništa nije bilo teško. Zaumit bio cjeli vjek. A vala Bogu zdrav ko drenj. Sve ga zadirkivo braca. Veli, jak i zdrav zato što e doijo aman do vojske. Tako se on šalijo. Ma jok, kake vojske. Al jes doijo do pred polazak u školu. Što jes jes.

Jednom mi reko, nako u poverenju, da e tebe ostavio amanet da mu sve te njegove muke opričaš kad ga bidneš pratio onamo, da se odmara spored đedova. Moraš mu to ispuniti. On te mlogo ceni. I voljo te od kad si se rodijo. I danj danas te ne odvaja od naše dece.

Vala, Dragiću, ako e se živ iksan naradio, on je. Al i ja sam zaplatila, obadva mi oka. Kad je, vamo, matorinje onemoćalo, zaove se poudavale, a đeca još nisu dospela snage, ondak ti spala knjiga na Milorada i mene. Veseli tata ti je nekoliko zadnjig godina mogo da

pripušti ovce i to ti je. Potlje zanemoća i nije mogo lasno iz sobe d iziđe. Jadna svekrva mogla da loška vatru i da, et, pripazi meno oko jela da ne zagori. Il da se ne prepeče ono što e u vruni. To toliko. Godine učinjele svoe. Ko-vo ja sad. I kad bi šćela nešto bejagi da privrjedim, ne mogu. Ne vredi. Iščiljela snaga, moj Dragiću. Kolko sam puta preparlala preko planine s obramačom i teretom u Čačak na pijac, u Banjicu u vinograd. Kolko sam, pusta, odnjela ručkova kosačima i kopačima, žeteocima i plastijocima te u Radovinu, te u Ridove, te u Plužine i koeđe. Ni broja nema. Al ondak mi sve lasno bilo. Jopet se i nasmijemo, i zapjevamo, i komendijamo.

Svako vreme ima svoje breme.

Neću krivo da zborim, bilo e i ljepijeg dana. Svadbi, babina, slava i koečega, kad se malo razgali duša. Još pamtim, ko juče da e bilo, kad se ženio moj brat Budiša. Isj, što e to bila svadba. Baš ono što se kaže: muška. Tri dana. Kad smo pošli za đevojku, vozio nas braca. Tvoj tajo. On ondak imadijaše onog zekana – Đura, a onamo Vlastimir Popović vranca – Batora. Nake konje nije imalo Dragačevo. Parili ig oni pođekad, u oranju i vako kad su se pregonili neki veći tereti nadalj. A naročito sporadi dike: o vašerima, svadbama i tako. Za ovu svadbu upario ig braca. To leti. Tice im ravne nisu. Okitio ig braca kićankama, turio praporce, istimarijo. Nije bilo iksana koji se za nama nije okreno.

Sve je dobro bilo.

Fala Bogu...

Dobar mi je Milorad bio, ne mogu da kam gubavo.

Nije bijo neki krvnik, kono što e imalo ljudi.

Nit se napijo ko poedini.

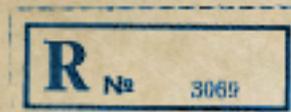
Kolko e mogo, trudijo se da me zakloni, kolko bilo.

Pođekad me i odmjeni, ne mogu gubavo da zborim.

Samo mi osta nažao što mi ni janput, vako, kad dođe odnekale, s vašera, iz Banata, iz trgovine, ne donje višek bolbone.

A sve sam se nadala, očiju mi mojig.

Al šta ćeš.

Mora da ga razumiješ.

Preče mu bilo da nabavi pokrovce, il bisage, kaku alatku, češagiju za krave, povodnjik, vlačeg, raniju il maj šta u kuću.

Ma i ja sam ti voljela da se zavaše koešta d ima u kući.

Da čovek ne zajma po selu.

Al ta mi bolbona nekako osta nažao.

Prekorela ga ja onomad, oči mladenaca, za tu bolbonu.

Nako u šali.

Reko Milorade, rđico edna, da znaš kolko sam se pusta nadala da ćeš mi donjeti bolbonu kad dođeš odnekale.

A on me poglednu, nekako čudno.

Nikad me nije tako pogledno.

I turi mi ruku na obraz.

D izvineš, djete, ko da me pomilova.

Ne bi mu baš svedno.

Ko da mu bi nažao.

A mene posle bi krivo, što sam to morala baš d istrtljam.

I tako, prođe život, moj Dragiću.

Al što viko onaj, svemu ima vreme.

Et, sad došlo vreme da se mrije.

Sjutradan se moja dobra strina Krstina preselila u večnost.

Bog da joj dušu prosti.

Posle sarane, kad goj sam svraćo na groblje, na grobu strine Krstine sam zatico po nekoliko raznoraznijeg bombona.

I kad je spomen spodignut, bilo ig je i dolje na grobu i gorenake na spomenu.

Niko nije znao oklen su tujnak.

Ni ko ig donosi.

Miloje Stevanović, 68 godina
privrednik, Beograd

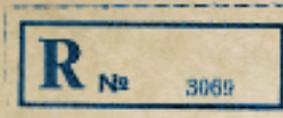
LJUBAV NA PUTOVANJU

Prevariće vas naslov, to znam. Ali život nas često prevari, na ovaj ili onaj način. Tako i mene.

Skoro šezdeset godina se sve odvijalo manje-više normalno. Uobičajen život: škola, matura, fakultet, zaposlenje, udaja, stan, deca, unuci... Muž je već u penziji, ja ću uskoro, pa da odmaramo. Ali, sasvim nepredvidljivo, odjednom, u trenu, muž umire 2005. godine, ja ostajem sama dok uragan različitih emocija pustoši moju dušu. Zašto? Otkud? Pa bilo je sve u redu... Međutim, valjda stiže „čša žuči“. I treba dalje nekako. Jedan deo mene je okrenut smrti, a drugi ka životu. Kako nastaviti? Hvala iskusnim i mudrim prijateljima koji su me savetovali da ništa ne menjam u načinu života, da radim, jer je u radu spas, da ostanem ista. A biće teško.

Puno sam putovala poslom, a i turistički. Moj muž nije voleo da putuje, te sam prethodne godine išla u Pariz i dvorce Loire sa najstarijim unukom, tinejdžerom, koji je bio oduševljen i pronašao da će njegovo zanimanje biti turistički vodič. Kad je stiglo proleće, ove nesrećne 2005. godine, on je opet želeo da negde idemo, deca su govorila da će promena sigurno da znači, ja više nisam mogla da podnosim apsolutnu prazninu našeg doma, i na kraju su me ubedili. U maju smo nas dvoje, preko agencije, koja je želela da promoviše nova letovališta u Turskoj, krenuli na putovanje koje nas je vodilo najpre u Troju, Efes, Pergamon, zatim Ajvalik, Sarimsakli, Bursu i Istanbul. Bila je to lepa kombinacija obilaska drevnih lokaliteta, savremenih letovališta, starih zanata (proizvodnja predmeta od oniksa, zlata, kože, kujundžijski radovi i sl) i mogućnosti za šoping.

Uz sumorne misli posle duge noćne vožnje autobusom do

Galipolja, na brodu preko Dardanela, kao da ono silno plavetnilo poče da rasteruje moje lične mračne oblake. Prilazeći obali, ugledasmo veliku ravnicu Male Azije. Neki čudan osećaj se javlja u meni pri stupanju na drugi kontinent. Blag povetarac talasa visoku travu kao da se more nastavlja. Prilazimo Troji i najpre pada u oči veliki model čuvenog trojanskog konja, simbola mudrosti i lukavstva, zahvaljujući kojima je postignuta pobeda posle desetogodišnjeg rata. Naravno, ulazimo i penjemo se, fotografišemo. Pogledom obuhvatamo okolne zidine čije ruševine govore o nameni i načinu života onih koji su ovde zauvek ostali. Ako ne uspemo da im udahnemo duh, ostaće to gomila golog kamenja. Međutim, dok lokalni vodič na engleskom izlaže istorijsku priču, ja unutrašnjim vidom nazirem ruke koje slažu oblikovane kamenove, čujem viku i smeh graditelja, deca trče okolo, žene donose hranu i piće... Onda se ta slika gasi, pa čujem fijuk strela i udar kopalja, topot nogu kroz visoku travu, jauk ranjenika... Neka me magija obuzima; mešaju mi se miris mora, šum blagog vetra kroz senovite grane, šuštanje povijenih vlati trave, prijatan glas vodiča – kao da gledam neki film.

Pa da. Film. Zvao se Jelena Trojanska, čini mi se. Ja sam bila tinejdžerka, kao moj unuk sada, sa sve razvijenijim senzibilitetom i potrebom da se nađe nešto magično, jedinstveno, makar i u običnom. Još nedefinisana potreba, ali sada znam: da se zaljubim u ljubav. Ovaj film je u prvom planu imao povod za rat, tj. ljubav Jelene i Parisa, i na mene je delovao kao kad seme padne na dobro pripremljeno tle. Kao da sam tu shvatila svrhu i smisao postojanja i života uopšte. I danas pamtim kako sam posle tog filma mesecima gledala dečake koji su imali sličnu frizuru kao Paris.

Sad, na ovom mestu, kao da me je obavio veo ljubavi (kao da sam opet bila tinejdžerka) i sinulo mi je: Ovaj rat se dešavao u 12. veku pre nove ere! Na tom sam mestu gde su mnogi završili život, u jednom trenu, pre toliko vremena koje mi je apsolutno nezamislivo, a potpuno mi je bliska njihova ljubav koju osećam i danas. Zidovi padaju, kosti trunu, carstva nestaju, ali ljubav ostaje dokle god se priča. Spada

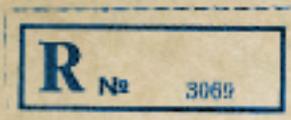
u neuništivu kategoriju. Nekako se težina sa mog srca izgubila. Pomislila sam: Znam dobro da ga nema, ali ono što smo imali niko mi nikad neće uzeti. Postojaće dok traje moj život.

Uz jedan polusrušen zid nikle su crvene bulke. Kao krv. Kao srce. Kao ljubav. Uzela sam jednu bulku i pažljivo je stavila među listove svog dnevnika. Kad stignem kući odneću je, znam gde. On će je prihvatiti i razumeti.

Prošlo je skoro 12 godina od tada. Putovala sam mnogo, i na druge kontinente, zanimljive predele i ljude sam upoznala, ali Troja ima posebno mesto u mom srcu zbog tog emocionalnog naboja i pražnjenja istovremeno. Tamo sam shvatila da treba da budem zahvalna za decenije sreće koje su mi bile podarene, a isto tako da, iako nekog nema, život je svuda oko nas, i ne treba dozvoliti da on prolazi pored nas.

Miroslava Matić, 71 godina
prof. engleskog jezika i prevodilac, Kragujevac

ZIMSKA AVANTURA

Tog prepodneva, pre desetak godina, po izlasku iz toplog hotela, dočeka me je neobično lep, sunčan dan. Na tren sam, zbog nepregledne, snežne beline, osetila bolno peckanje u očima, pa sam brzo stavila sunčane naočare. Sa uzvišice na kojoj se nalazio hotel, pružao se predivan pogled na okolna šumovita brda i sam centar Borovca, gde su svojom impozantnom veličinom dominirali hoteli „Rila“ i „Samokov“. Mahnula sam mužu koji se upravo sa vrha obližnje žičare spuštao ka centru skijališta. Na obližnjoj, blagoj padini pored hotela, obišla sam ćerku i unuku koje su se zabavljale na sankama.

Nisam bila pasionirani skijaš, pa sam vreme dok je muž neumorno skijao provodila u šetnji. Setila sam se prethodnih zimovanja na Kopaoniku, gde sam imala običaj da prepešačim put od hotela „Srebrnac“, preko Jarma i Konaka, do hotela „Bačište“, ukupne dužine oko šest-sedam kilometara. Celim putem bi uživala u prekrasnoj prirodi, a posebno zadovoljstvo mi je prčinjavalo ispijanje kafa na prekrasnoj, sunčanoj terasi hotela „Bačište“.

Brzo sam odlučila da ovaj sunčan dan na Borovcu iskoristim za dužu šetnju do skijaške skakaonice i apartmanskog naselja. Uočila sam ih iz autobusa prilikom dolaska, posebno sam upamtila nazive pojedinih kompleksa apartmana: „Malina“ i „Jagoda“. Rešila sam da ne koristim glavni put, kako bih izbegla gužvu i kako se ne bih mimoilazila sa vozilima. Prema planu skijališta koji sam pokupila na recepciji, planirala sam da koristim sporedni put kroz šumu, koji je prolazio nekih stotinak metara od hotela.

Kad sam nekom prtinom stigla do tog puta, gazeći mestimično i po dubokom snegu, bila sam već prilično oznojena. Raskopčala sam jaknu, ubeđujući samu sebe da nisam pogrešila što po ovako lepom danu nisam ponela kapu, šal i rukavice. Uputila sam se putem koji je krivudao između ogromnih stabala jela, čije su grane bile savijene

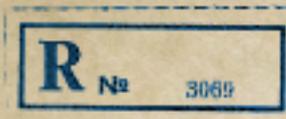

pod teretom snega. Meki, baršunasti preliv svežeg snega koji je napadao te noći, čitavom okolišu davao je jedan idiličan, bajkovit ugođaj. Kad sam se prilično udaljila, imala sam utisak neke apsolutne, vanvremenske tišine.

Nestalo je one graje dece oko hotela, zvuka motora žičara, motornih sanki i muzike sa razglasa kafića na stazama. Jedini zvuk je bio škripanje snega pod nogama i šum krila retkih ptičica u krošnjama jela.

Po nekoj svojoj vremenskoj proceni, prešla sam sigurno oko pet kilometara, ali se preda mnom nije ukazao nijedan od objekata kojima sam se uputila. Na nekoliko mesta, put se račvao, što baš nisam mogla da vidim na karti koju sam ponela. Zbog svežeg snega koji je napadao te noći, teško se razlikovao put koji sam krenula od nekih puteljaka sa kojima se put spajao i ukrštao. Osim toga, nije bilo nekih vidljivih putokaza.

Sunčevi zraci, koji su se teško probijali kroz krošnje bremenite snegom, iznenada su nestali, jer je jedna siva i teška oblačna masa počela da se valja iznad moje glave. Činilo mi se da dodiruje vrhove džinovskih jela. Tunel od drveća kojim sam se kretala postao je prilično mračan. Taj utisak je pojačavala pojava guste magle i krupnih pahulja snega. Nisam uopšte mogla da se orijentišem, jer je vidljivost bila ograničena na svega dva-tri metra! Sunčane naočare ipak nisam skidala, s obzirom da su one koliko-toliko sprečavale da mi pahulje snega, nošene iznenadnim vetrom, upadaju u oči. Kosa mi je bila već prilično mokra i bila sam strahovito ljuta na sebe što nisam ponela kapu i šal! Čak nisam kod sebe imala bilo kakav lični dokument, niti novac! Naslušala sam se dosta priča o čudima planine i iznenadnoj promeni vremena, pa sam čak to jednom i iskusila na Kopaoniku, ali se ovome ipak nisam nadala. Bila sam u strahovitoj dilemi, šta da uradim!? Da nastavim dalje i nekako se dokopam apartmanskog naselja i glavnim putem se vratim u hotel? Morala sam sebi da priznam da nisam više bila sigurna da li se uopšte nalazim na pravom putu... I povratak istim putem nazad u ovim vremenskim uslovima imao je puno nedoumica i neizvesnosti!

Uzalud sam pokušavala da sačuvam pribranost, strah se sa svakim naletom vetra i snega sve više uvlačio u mene... Stajala sam prilično neodlučna i ljuta na samu sebe što sam se tako nespremna upustila u ovakvu avanturu! Ipak sam krenula dalje napred, sve u nadi da ću se dokopati neke civilizacije. Hodala sam tako još dobrih pola sata, dok me je panika sve više hvatala! Kroz glavu su mi prolazile poznate priče o izgubljenima u snežnoj mećavi, „beloj smrti“ koja ništa ne boli...

Iz daljine sam uspjela da čujem zvuk motornih sanki koji se lagano pojačavao, ali nisam mogla da odredim odakle zvuk dolazi! Konačno sam ugledala farove motornih sanki koji su mi se približavali. Na moje vikanje i mahanje, dvoje motornih sanki, sa vozačima i saputnicima iza njih, zaustavilo se ispred mene. Vozači su imali na jaknama oznake gorske službe spasavanja. U čudu su gledali u mene, onako izbezumljenu i potpuno mokre kose. Panično sam širila ruke, vičući na nekom srpsko-bugarskom da sam se izgubila i stalno ponavljajući „Olimp“, „Olimp“, tj. naziv hotela odakle sam krenula! Jedan vozač se nešto obratio drugom i dodao mu svog saputnika. Oni su krenuli dalje, pravcem kojim su krenuli. Drugi je okrenuo sanke u pravcu kojim su došli, a meni je rukom pokazao da sednem iza njega. Nikada se ranije nisam vozila tim čudom. Nekako sam se smestila i čvrsto ga obuhvatila. Nastala je za mene luda vožnja kroz vejavicu, gde su mi se jele sa obe strane puta činile ka jedna ograda. Nisam prepoznavala put, niti sam znala kuda me sanke nose, ali sam se radovala što je konačno prekinut onaj hod po mukama.

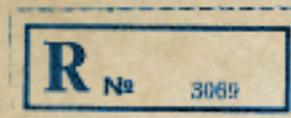
Sanke su najzad stale ispred jedne neugledne, drvene barake u gustoj šumi, ispred koje je bilo parkirano više sličnih sanki. Prilično ošamućena, jedva sam nekako sišla sa sanki i sa mojim vozačem ušla unutra. U malom prostoru sedelo je još nekoliko vozača, sudeći po jaknama sa oznakama službe spasavanja. Ako je spolja baraka delovala zapušteno, unutra je stanje bilo mnogo gore. Zapahnuo me je ustajali miris duvana, alkohola, nekog gulaša iz konzerve i vunениh čarapa koje su se sušile iznad jedne sklepane bubnjare. Dok im je moj vozač nešto objašnjavao, pogledala sam se u jedno prljavo, napola razbijeno ogledalo

iznad stola. Šokirala sam se videći sebe jarko crvenog lica niz koje su se spuštale froncle mokre kose. Zatražila sam neki peškir, rukama pokazujući trljanje kose. Dali su mi neki peškirić koji po svojoj prilici nije opran od kada je nabavljen. Grčevito sam pokušavala da nekako osušim kosu, dok su me prisutni mladići posmatrali nekako nemo i nezainteresovano. Jedan od njih je stavio dopola ispijenu flašu na sto pored koga su me smestili da sednem. Rukom su pokazali da potegnem iz nje. Tek sam progutala baš dobar gutljaj, postala sam svesna da se radi o ljutoj rakiji, nekog čudnog i meni bljutavog ukusa. Kašljajući, jedva sa došla do daha, što je izmamilo smeh prisutnih.

Kao da je taj gutljaj učinio da su mi misli o mojoj nezavidnoj situaciji krenuli prvi put drugim smerom. Jedna udaljena, neugledna baraka duboko u šumi, ispunjena mirisom duvana i alkohola, nekoliko snažnih, drčnih mladića i jedna izgubljena, smetena strankinja bez ikakvih dokumenata činili su solidan okvir za neku erotsku, ili ne daj bože, horor storiju! Crne misli mi je srećom prekinuo vozač koji me je doveo, pokazujući jednom rukom na jednog mladića, dok je drugu ruku ispružio u jednom pravcu, govoreći „Olimp“, „Olimp“! Nisam znala kako da im se zahvalim, jedino sam u džepu imala punu kutiju cigareta, pa sam je ostavila na stolu.

Smestila sam se ubrzo na druge sanke i čvrsto prigrllila vozača. Otpočela je nova luda vožnja šumskim stazama. Dok mi se vrtelo u glavi, pitala sam se da li samo mene tako voze kao hitan slučaj, ili je to uobičajeni način vožnje. Posmatrajući druge motorne sanke sa kojima smo se mimoilazili i koje su nas čak preticale, zaključila sam da se radi o uobičajenoj brzini. To me je učvrstilo u nameri da se nikad više ne vozim tim čudom. Setila sam se da je ispred hotelske skijašnice bio veliki reklamni pano za vožnju i iznajmljivanje ovakvih sanki sa prilično visokim cenama. Meni je i besplatnih vožnji bilo dosta za ceo život!

Kako smo se sve više približavali hotelu, vejavica je jenjavala, a graja sa staza se pojačavala. Kada sam stigla u blizinu hotela, videla sam muža na stazi i mahnula mu kao pri polasku u današnju avanturu.

Zabezegnuto me je posmatrao, onako crvenu u licu i mokre kose na motornim sankama.

Odahnula sa potpuno tek kada sam se dokopala hotelske sobe...

Sa ovog zimovanja mnoge događaje sam već zaboravila, ali ova avantura je ostala zapamćena! Valjda što je često ponavljam zabavljajući prijatelje...

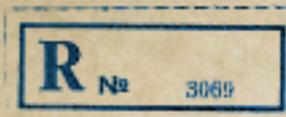
Olgica Ćurčin, 66 godina
dipl. hemičar u penziji, Zrenjanin

SUZA NAD MEDOVOM

Dorinu i mene jako je zbližila jedna vrlo potresna tragedija, ne lično moja i ne lično njena, niti se naših odnosa ticala, ali je bila i sasvim njena i sasvim moja. To što nas je potaklo da se najiskrenije sprijateljimo i raskošnom ljubavnom vezom krunišemo, odigralo se ravno sto jednu godinu prije, i to baš pored spomenika žrtvama te tragedije, prekrasne Lovćenske vile na Cetinju. I Dorinin djed po ocu, Miloš, i bliski rođak moje babe Gordane, Andrija, bili su naši američki dobrovoljci, ali su, nakon što je podvodna mina razorila brod kojim su plovili i povukla ga na morsko dno, nadomak medovske luke, imali različitu sudbinu. Dorinin djed se utopio, iako je bio sjajan plivač, a bliski rođak moje babe Gordane, iako je bio okoreli neplivač, spasio se. Ona je bila ushićena što će vidjeti mjesto gdje joj je naočiti djed ostao u plavoj grobnici i ogromni buket najplavijeg cvijeća je za tu priliku pripremila, a ja sam jedva čekao da usmjerim pogled ka morskoj pučini, gdje je neplivačka sreća priskočila u pomoć smjernog babinog rođaka, i naručio sam mali lovorov vijenac da ga spustim na medovsko more.

Stotine poštovalaca medovskih žrtava iz Herceg Novog, Cetinja, Podgorice, Nikšića, sa prvim odskokom sunca, ulili su se u dugu povorku autobusa i automobila na graničnom prelazu ka Albaniji Božaj, a potom produžili ka Medovi. Bez suvišnih pozdrava, bez sirena, bez žurbe. Bez ičega što bi remetilo svečanost pohoda do mjesta predačkog stratišta. Nakon dvadesetak kilometara, kolona se zaustavila u Vraki. Stotine njenih žitelja, albanskih Crnogoraca, toplo je dočekalo stotine Crnogoraca pristiglih ispod Orjena, Lovćena i Komova. Jedni govore albanski, drugi srpski – više se gledaju nego što pričaju. Ni oni koji znaju engleski nijesu u naročitoj prednosti, jer vrijeme leti. Liturgija počinje u isto vrijeme - tačno u osam sati i pet minuta - kad je i

razorna mina označila početak strašnog medovskog stadanja naših iseljenika. Prostrana crkva u Vraki začas se dupke ispunila. Služba Bogu i pomen stradalima, duhovne pjesme dječjeg crkvenog hora, kršćenje i jednih i drugih u savršeno istom ritmu, stopljene misli i složeni otkucaji srca. „Gospodi pomiluj“, odjekivalo je iz svih grla. Zvuk crkvenog zvona, koje nas je ispratilo ka Medovi, pokrenuo je mnogima suze u očima – jednako tužne i jednako radosne. Vrlo svečano i vrlo potresno. I samo januarsko jutro uvijalo se sve više u toplinu, sasvim drugačije od onog od prije sto jednu godinu.

Čuj, Dorina! Na Badnji dan, ljeta Gospodnjeg 1916., poginulo je najviše Crnogoraca u jednom danu. Na Badnji dan, ljeta Gospodnjeg 1916., Crnogorci su masovno hrlili u zagrljaj Hristu braneći planinu na čijem vrhu počiva najdičniji među njima, čuvajući na Mojkovcu odstupnicu kroz albansku golgotu svojoj jednokrvnoj srbijanskoj braći i daveći se masovno u ledenim talasima Jadrana, s najiskrenijom idejom u srcu da vrate slobodu Crnoj Gori i dožive ujedinjene Južnih Slovena. Na Badnji dan, ljeta Gospodnjeg 1916., dobrovoljci iz Amerike, zbrojeni od Crnogoraca, Hercegovaca, Ličana, Bokelja, Dalmatinaca, Vojvođana, Metohijaca i mnogih drugih, poteklih sa svih prostora gdje je naš narod obitavao na Balkanu, kojima je sloboda otadžbine bila mnogo preča od zgrtanja moćnih američkih zelenih novčanica, svojim masovnim stradanjem dopunili su svjetsku istoriju čudesnom stranicom najveće dobrovoljačke tragedije ikada doživljene na svim morima svijeta u, ljudskim životima petnaest miliona skupom, Veljem ratu. Na Badnji dan, ljeta Gospodnjeg 1916., četiri stotine najljepših, najodanijih i patriotski najmirisnijih cvjetova krša crnogorskoga, i izdanaka svih drugih balkanskih visina i nizina, gdje su god živjeli Južnoslaveni, izdahnulo je u plavoj grobnici medovskog mora. Na Badnji dan, ljeta Gospodnjeg 1916., Crnogorci su se, s teškim i gromkim uzdahom, povlačili sa svete planine Lovćen, a svetim činili Mojkovac i Medovu: mojковаčke gore, zalivajući krvlju punu najčistije bratske ljubavi, a medovsko more, pretvarajući u plavu grobnicu najčestitije crnogorske dobrovoljačke mladosti.

Ginuli su Crnogorci masovno, u isto vrijeme, na sveti hrišćanski praznik, u Medovi, na Mojkovcu i na Lovćenu. Dok su se dobrovoljci davili pod Medovom, mojковаčki lavovi su ispoljavali nevjerovatno div-junaštvo u borbi sa daleko jačim neprijateljem da bi ga osujetili da stigne povlačeću srbijansku vojsku i izbjeglice iz Srbije i Crne Gore, a slabo naoružani crnogorski ratnici i sa vrlo malo municije, i još manje džebane, branili Lovćen, koga je razarala austrougarska artijerija i napadala njena do zuba naoružana pješadija. Na krupni žrtvenik slobode Crne Gore, toga najtužnijeg Badnjeg dana u njenoj istoriji, pridodate su svijetle žrtve Medove, Mojkovca i Lovćena. Njih više od pet stotina, mladića, pametara i pregaoca. Na Crnogorskom dvoru, zastava je spala na pola koplja. Oni preživjeli su krenuli za Crnu Goru i na putu se mimoišli sa kraljem Nikolom koji je iz nje odalazio, iako ih je baš on pozvao da što prije iz Amerike u nju pohitaju. I kralj i dobrovoljci zaputili su se, tom prilikom, u neizvjesnost - on u samoizgnaničku, oni u ratnu.

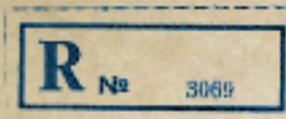
Do Medove nam je predstojalo sat i po vožnje. Automobili Vračana sa albanskim tablicama umiješali su se između vozila sa crnogorskim tablicama i kolonu duplo izdužili. Putuje isti narod, istim putem, istim povodom i istim automobilima, samo što se po boji orlova na registarskim tablicama razlikuju. Jedni su crveni, drugi crni. Put vodi kroz Skadar. Dorina je ljubopitljiva. I tamo je prije sto i četiri godine preko pet hiljada crnogorskih momaka ostavilo živote. Tone krvi je uzalud proliveno. Skadar je pripao ne onom ko ga je osvojio, već onom kome su ga namijenili hladni Englezi - pokušavam da je zadovoljim.

„Kako to, nakon toliko hiljada života, da stara crnogorska prestonica pripane drugom?“, pita.

„Tako“, odgovaram, „Mali narodi moraju da ostanu mali, da bi veliki na njima oštrili zube.“

„Skadar djeluje podjednako evropski i provincijski i baš ga ne primam srcu“, negoduje.

„Ovo nije dan kad srce odlučuje o prisnosti sa gradom“, smirujem je.

Dorina me snažno stiska za podlakticu objema šakama. Privlači me k sebi, ili privlači sebe k meni. Moderni put prelazi u uski krivudavi i izlokani. Godi joj dok joj glava treska po mom ramenu. Sjetila se djeda, koga nije nikad upoznala, a i kako bi kad je rođena trideset godina poslije njegove smrti. Put je ponovo moderan i uvodi nas u ogromni kompleks hotela. Ispred njega je more. Stigli smo.

Nadomak medovske luke, na svega pola kilometra od kopna, odigrala se neravnopravna borba ljudi i hladnih morskih talasa. Slučajnost je pobjeđivala pravila, ali u mnogo manjem obimu nego što su ona trpjela poraz. U konačnom, broj stradalih je tri puta nadmašio broj spašenih. Zadnjeg dana božićnog posta, Medovsko more obilato se pričestilo dobrovoljačkom krvlju. Badnji dan, čim je svanuo, odveo je u smrt četiri stotine mladića kojima je odbrana slobode svoga naroda bio sveti naum, i ogromnom tugom ogrnuo hiljade srbijanskih i crnogorskih izbjeglica koje su se kao izgubljene ptice vijale Medovom. Noć, koja prethodi najradosnijem hrišćanskom prazniku, protekla je bez ijednog naloženog i pregorelog badnjaka u Medovi, a bilo je u njoj preko šest hiljada pravoslavnih duša iz Srbije, Crne Gore i drugih južnoslavenskih prostora. Jad, čemer, bol i bespomoćnost carovali su među živima, dok je sve nemirnije more izvlačilo iz utrobe broda stradale rodoljube i, zajedno sa onima koje je smrt, nedugo poslije njih, surovo zagrlila, dovlačilo ih do blatnjave medovske obale.

„Što sve svjedoči o medovskim žrtvama?“, upitala me Dorina.

„Nekolika zapisana sjećanja i isto toliko zabilježenih priča, kao i više kakvih-takvih predanja, jeste sve što je do danas, vijek nakon Medovske tragedije, ostalo iza preživjelih brodolomnika i svjedoka ove drame“, odgovorio sam.

„A je li ih se baš tačno četiristo utopilo?“, zabrzala je s pitanjem.

„Ni stradali ni preživjeli, ni nakon stotinu godina, nijesu tačno prebrojeni, niti je za desetine prebrojenih utvrđeno zavičajno porijeklo“, referisao sam, i dodao: „A teško da će ikad!“

Krupna je žrtva dobrovoljaca u Veljem ratu, a u njoj dominira ona medovska, koja je zbrojilau plavu grobnicu nekoliko stotina stradalnika, zbog koje je Crna Gora utonula u duboku žalost i crninu. Njih su najčistiji patriotizam i težnja za južnoslavenskim ujedinjenjem doveli na front. Sa Crnogorcima su, na poziv crnogorske vlade, iz Amerike krenula njihova braća: Bokelji, Hercegovci, Ličani, Dalmatinci i ostali da se bore za iste ideale. I zajedno su postradali. Medovskom dobrovoljačkom stradanju se ništa ne može zamjeriti. Ono je dostojno najvišeg divljenja. Ono je sveto. I Lovćenska vila na Cetinju, podignuta u spomen na ovu žrtvu, sveta je, iako oko nje nijesu okupljene kosti tih istinskih patriota i mučenika.

„Ovakav primjer požrtvovnosti, patriotizma i tragičnosti nije zabilježen u svijetu“, oglasila se uzbuđeno Dorina.

„Mnogi narodi bi dali basnoslovno bogatstvo da u svojoj istoriji imaju sličan primjer“, dodao sam.

„Pravili bi filmove“ bila je izričita.

„Unovčavali bi njihove podvige“, i ja sam bio izričit.

„A mi smo ih skoro zaboravili“, sjetno je nastavila Dorina.

„Bolje što smo, kad ih nijesmo dostojni“, morao sam tako da kažem.

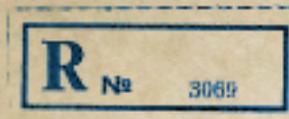
„O čemu je riječ?“, pogledala me probojno pravo u oči.

„O tome, što nije bilo manje protivnika nego pobornika podizanju spomenika njihovoj žrtvi“, i ja sam nju ošinuo pogledom.

„Otkud nam to?“, okrenula je glavu.

„Otud, što smo mali!“, i ja sam nekud okrenuo glavu.

Ti ljudi su otišli u legendu, samo što mi to još uvijek nijesmo shvatili. Njihove kosti su ostale u blatu plaže Merđan, vapeći da budu presahranjene onamo kud su krenule dok su nosile na sebi živa tjelesa. Te kosti, zapravo prah njihov, žude za pravdom i istinom, ali nama, još uvijek, to nije važno. Ti ljudi su postradali na pravdi Boga, a nas nije stalo što je božja grehota

ne osvetiti ih istinom. Ne hajemo ili se plašimo da otkrijemo vinovnika njihovog stradanja. Previđamo da je taj krivac masovni ubica. Naša je obaveza i zalog predački da se njegovo ime sazna. Spustio je bezdušno u plavu grobnicu 400 mladića ili tek srednjovječnih ljudi, a sa njim i na hiljade nerođene djece – Južnoslavena, ma koje nacije ili vjere da bi bili. Cijeli jedan grad najfinijeg ljudstva, do današnjih dana, potonuo je pod Medovom.

Tragedija pod Medovom je jezivo stvarna, a istovremeno neodoljivo podsjeća na legendu. Ona i jeste prešla u legendu, za koju, da bi to postala, nije bilo potrebno dotjerivati događaj o kojem svjedoči, prenaglašavati podvige postradalih junaka, niti izmišljati nesvakidašnjost odigrane drame. Medovska legenda je puna potresnih zbivanja i tragičnih junaka – ravno njih četiri stotine mučenički izdahlih u plavoj grobnici Jadrana, najtragičnijeg crnogorskog Badnjeg dana, ljeta gospodnjeg 1916.

Lovćenska, ili Medovska, ili Medovsko-lovćenska vila – sva tri imena joj podjednako dobro pristaju - simbol je zajedništva, krunisan krupnom žrtvom, pri samom početku, najčistijeg otjelotvorenja njegoševske ideje sveslavenskog ujedinjenja, kako to umiju da uradi samo mali i slobodoljubivi narod. Ona je istovremeno crnogorski, svesrpski i svejužnoslavenski spomenik, kakvih se malo očuvalo na našim prostorima. I taj spomenik se preselio u legendu. O tome svjedoči njegovo nastajanje, trajanje, hvaljenje i osporavanje. Tako su se dvije legende, ona o zlokobnim medovskim sirenama i ona o čudesnosti mermerne Lovćenske vile, već stopile u jednu – legendu o uzvišenim svetim medovskim mučenicima, koju svjedoči prekrasna mermerna Lovćenska vila, koja ponosno uznosi pogled sa sred svetog Cetinja ka vrhu svetog Lovćena.

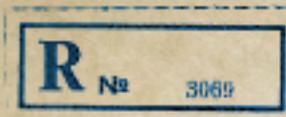
Dok sam stojao sa Dorinom na samoj ponti merđanske plaže, najbližoj ostacima parabroda Brindizija, kao jedan od njih sedam stotina poklonika medovskih mučenika, promicala mi je kroz svijest strašna dobrovoljačka drama na brodu Brindiziju, dok je mitropolit Crnogorsko-primorski brdski i skenderijski Amfilohije izgovarao imena

četiri stotine mučenika, moleći Gospoda da im podari vječni mir. Njegov glas, poput ruku anđela, raširenih nad besprekornom tišinom mora i obale, milovao je poklonike medovskih žrtava, Crnogorace i Srbe iz Vrake i Crne Gore, čije su duše, u tim veličanstvenim trenucima, bile spojene sa dušama tih rodoljuba-mučenika ugušenih u plavoj grobnici najdražeg, i njima mrtvima i nama živima, mora na svijetu. Na pomen imena Miloš, Dorini je strklo nekoliko krupnih suza u more. Plaventilo morsko se na tom mjestu uzburkalo, čudesno snažno. Stegao sam je snažno i preduhitrio njen pad.

Pogledi prisutnih su se, nakon pomena, usmjerili ka pučini, hiljadu i trista metara dalje, tamo gdje u plavim dubinama, dotrajavaju ostaci parabroda Brindizija. On, baksuznjak, ne leži više 500 metara od obale, na kolikoj udaljenosti su ga ostavili preživjeli onog tragičnog Badnjeg dana 1916. Obala i brod su se, za proteklih sto i jednu godinu, više nego dvostruko odaljili. Živi morski pijesak je brodsku olupinu pomjerao ka pučini, a močvarnu obalu su izjedali morski talasi. Sa njom je, pod vodom, nestao i onaj prostor na kome su bili sahranjeni stradali dobrovoljci. Njihove kosti otplivale su ka potonulom brodu i pridružile se kostima njihove sabraće koje su ostale zarobljene u njegovoj utrobi.

Sa zapadne strane podiglo se jato ptica i bez i najmanjeg oglašavanja je, tog ranog neljeljnog popodneva, nadletjelo mjesto gdje leži baksuzni brod. Napravilo je baš nad njim zaokret i vratilo se onamo odakle je i poletjelo. Valjda, isto kao njihove prethodnice, prije sto jednu godinu, samo što su onovremene izglednije uzletnice silno gakale, kvrcale i kreštale, a, u onim očajnim danima potom, i vrištale nad leševima koje je morska struja nosila ka obali. Čutalo je i na desetine blještavih moćnih hotela, izniklih na kultivisanoj močvari, odmah u zaleđu obale. Oni su tu da bi ih ljeti oživjelo na hiljade turista. Ljubitelje sunca i mora privlači prijatna plaža, iznikla na mjestu na kom je kosti stotina dobrovoljaca oglodalo more. Uživaju turisti sa raznih strana svijeta u ljepoti Jadrana i ne sluteći da se kupaju zajedno sa najbaksuznijim brodom koji je njim plovio i sa prahom svetih kostiju

njegovih mučeničkih putnika. U vremenu, kad ljude na svim meridijanima svijeta teorija nove ekonomije uči da je sve na prodaju, uživaju u dražima merđanske plaže i oni koji znaju za potresnu medovsku dramu.

Zla sudbina propratila je dobrovoljce-mučenike i nakon smrti. Kao što su izdisali nasilno i surovo, tako i njihove kosti su teško pronalazile smiraj. I njima je Gospod dodijelio mučeničko stradanje po kopnu, moru i u utrobi olupine broda, sve dok se nijesu našle na okupu – kao i oni vitezovi čije su bile - u plavoj grobnici, zbližene i svojim prahom bratski zagrljene oko mjesta na kom su, ujutro Badnjeg dana ljeta 1916., stigle kao okosnica četiri stotine života, iz našeg dobrovoljačkog pokreta pristiglog iz Amerike, punog izuzetnog pregalaštva i sveljudstva.

Oni, koji su prvi izdahli, ostali su u utrobi broda. Tamo gdje su bjesomučno umoreni, voda je nastavila da ih i mrtve pritiska i davi, sve dok ih nije, uz pomoć riba i lešinojeda, oglodala i njihove kosti izjednačila sa izgledom školjki i morskih algi. Robovale su te kosti decenijama, podrhtavale i pohodile jedna drugu u tom jezivom podmornom kazamatu, sve dok nijesu sasvim smrvljene i kroz otvore, provaljene Musolinijevim lešinarskim bombama ili rđom progrižene, isplivale iz zatočeništva i prepustile se morskim talasima, koji su taj oslobođeni prah odnosili do obale, tamo gdje su podvižnici, u čijim je tijelima bio zdjenut, trebali da zakorače na kopno i pohrle ka crnogorskom ili srbijanskom frontu, i opet ga nazad vraćali.

Oni, koje su morske struje donijele do obale, sahranjeni su, na prvi i drugi dan Božića, u blatnjavom zaleđu merđanske plaže – a gdje drugo su, u tom opštem jadu i pometenosti, i mogli biti zemlji predati – s nadom da će, čim se ukaže prilika, njihove kosti biti prenesene u otadžbinu. Prilika je bilo, ali njihova tijela su ostala da se rastaču u toj priobalnoj močvari, tamo gdje su, pored njih, sahranjivani i jezivi leševi njihove srbijanske braće, koja su, uništena iznjurenošću i tifusom, masovno umirala u Medovi. Mnogo patriotske crnogorske i srbijanske krvi smiješao je Sveti Jovan Medovski; mnogo najčestitijih rodoljuba rođenih ispod Lovćena, Orjena, Rumije, Komova, Durmitora, Javorka,

Zelengore, Golije, Leotara, Romanije, Manjače, Grmeča, Velebita, Jastrebcu, Stare Planine, Kopaonika, Zlatara, Zlatibora, Rudnika, Tare i inih, utopljenih u medovskom moru ili izdahlih na medovskoj obali, ostalo je da leži u merđanskoj močvari.

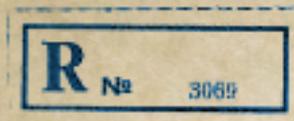

Ostavili su ih braća, rođaci, kumovi, drugovi, poznanici, bratstvenici. plemenici i sugrađani, sapatnici i saborci, i nijesu ih više pohodili. Odlelekali su ih i pokrili blatom, zaboli krstaču poviše svih njih i preselili ih u svoja najpotresnija sjećanja. Krstača je strunula, grobovi su se izjednačili, i sve teže je, i da su ih pohodili, bilo prepoznati mjesto na kom su ih ostavili. Protjeklo je od tada do danas punih sto godina, dokrajčio se užasni dvadeseti vijek i od dvadeset prvog se pridodalo tačno onoliko koliko je do tada od onog koji mu je prethodio bilo potrošeno. Za to vrijeme, ono što nijesu ispunili oni, koji su se zaricali nad njihovim močvarnim humkama, preuzelo je more. Proširilo se preko močvare, povuklo je za sobom njeno blato i presahranilo kosti dobrovoljačke i ostalih mučenika. Povuklo ih je ka brodskoj olupini i zbližilo sa onima iz nje isplivalim. Prah njihov se oko nje pomiješao. I prah onih koji su nesahranjeni ostali da plutaju po medovskom moru, prije nego su se skrasili na njegovo dnu ili u pijesku merđanskog priobalja, pomiješao se sa prahom ostalih stradalnika. Tako su se svi stradali dobrovoljci opet našli na okupu – prahom svojim zagrljeni u morskim dubinama pored broda koji ih je odveo u plavu grobnicu.

„Tamo je i moj djed Miloš“, uprla je prstom Dorina ka mjestu gdje se nalazi olupina broda Brindizi i naprosto se ukočila u tom položaju.

„Da, tamo gdje je posljednji put, najjače i najbeznadežnije, poželio da vidi svoju sremsku ravnicu“, priložio sam njenom djedu Milošu, i svim njegovim postradalim saputnicima baksuznog broda Brindizija, najiskreniju suzu.

Radojica Radović, 61 godina
magistar ekonomije i pčelar, Cetinje, Crna Gora

OKO ZLATIBORSKO

Dve godine uzastopce, davne 1960. i 1961. godine, bila sam na letnjem raspustu na Zlatiboru, rodnoj planini moje majke. Prve godine išla sam sa tetkom, mamimom sestrom, tečom i njihova dva sinčića u rodno tečino mesto. Putovali smo Ćirom od Beograda do Užica. Sećam se da je vagon bio prepun naroda i da je putovanje potrajalo. Kada smo stigli u kuću tečinih roditelja, sav onaj umor i muka od puta su brzo prošli, jer je teča imao sinovicu mojih godina.

Ja, dete rođeno u banatskoj ravnici, brzo i lako sam se privikla da sa njom i njenim nešto mlađim bratom i sestrom, obavljam sve što deci tog uzrasta sleduje, a to je bilo izgonjenje ovaca i krava na pašu, čuvanje, a uveče vraćanje u tor i štalu. Priroda je bila lepa, za mene sasvim drugačija od one u ravnici. Uz obaveze oko stoke, bilo je dosta vremena za igru, skupljanje raznog bilja za herbarijum, upoznavanje raznih vrsta drveća, čije sam lišće uskoro mogla bez greške da prepoznam. Hvatili smo razne insekte, prvi put sam videla bubu jelenak, a jednom prilikom, tražeći je u debelom hladu šume, ispod kore starog panja, ugledali smo malu zmiju šarku, koja se, kao da je bila prestrašena što je otkrivena, nije ni pomerila.

Predveče smo vraćali stoku i usput hvatali svice koji su se tada već pojavljivali iz skrovišta. Stavljali bismo ih obično u prazne kutije od šibica, a kasnije puštali.

U zaseoku nije bilo struje, pa smo večeravali uz svetlost petrolejke. Kuća je bila puna čeljadi: deda, baba, sinovi, snahe, ćerka, petoro unučadi i ja šesta, gošća iz Banata.

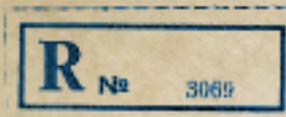
Bilo je i kišnih dana, ali o dosadi nije moglo biti govora. Moja nova drugarica, tečina sinovica Drina, volela je da čita, pa bismo pešice odlazile do biblioteke u Čajetini. Tu bi ona od jednog tihog bibliotekara,

Ljubiše Đenića, uzela novu knjigu za čitanje. Koju godinu kasnije, čitala sam u štampi o ovom cenjenom čoveku koji je obilazio zlatiborska sela i zaseoke sa knjigama na konju i tako popularisao čitanje.

Naredne godine, ali sada sa roditeljima i bratom, bila sam ponovo na Zlatiboru. Obilazili smo maminu rodbinu i boravili po nekoliko dana kod svakog od njih. Dve udate tetke imale su decu znatno mlađu od mene, pa o nekom druženju sa njima, tako malima, meni, sada sa već 13 godina, nije moglo biti ni reči. Tetka kod koje smo u tom trenutku bili, živela je u zaseoku veoma blizu mojih prošlogodišnjih domaćina, pa sam uspela da izmolim roditelje da me puste da provedem nekoliko dana sa svojom drugaricom Drinom. Koja je to moja radost bila! Ponovo doživeti sva ona istraživanja po livadama i šumama, pomaganje oko čuvanja stoke, pešačenja do čajetinske biblioteke, priče uz petrolejku posle večere. Ali, ono što mi je posebno lepo ostalo u sećanju, bio je odlazak na vašar na mestu zvanom Oko. Drina, njena tri godine starija tetka, već zadevojčena, nekoliko ukućana i ja, krenuli smo po lepom danu pešice na vašar. Usput nam se pridružuju grupe ljudi iz drugih sela.

Stižemo na Oko, veliku poljanu na Zlatiboru. Zastajemo kod jednog spomenika ispod kojeg je spomen česma. Tu se devojke preobuvaju u cipele, a gumene opanke stavljaju u torbe. Svuda oko nas, vreva naroda, igraju se kola, a muzika meni skroz nova, neobična: zvuk trube! Gledam grupe trubača prvi put u životu i muzika koja izlazi iz blještavih truba namah me osvaja. Vidim dosta mladog sveta, gradski obučenog, očigledno studenata, koji se hvataju u kolo poneseni zvukom trube. Lep dan, pravi letnji, avgustovski, za mene prepun divnih utisaka, brzo odmiče. Narod se polako razilazi, grupe trubača sa svojim trubama pod mišicama, takođe. Krećemo i mi predveče nazad. Idemo ponovo prečicom, puteljkom preko neke kose. Noć se brzo spušta, a mesec se pojavljuje u svoj svojoj punoći i sjaju. Puca vidik na udaljene obrise šumaraka i kosa. Idemo u tišini, tu i tamo tihi razgovor momka i devojke, a onda polako momci i

devojke počinju da pevaju u paru, otegnuto, ali skladno. Njihovi glasovi, čini mi se, odjekuju nadaleko kroz tihu noć, prepunu mesečine. I opet, to je nešto što prvi put čujem u životu! Slušam pažljivo i razaznajem reči pesme, a u meni neizmerna radost, neobjašnjiva, ali snažna.

Prolaze godine, moji roditelji prihvataju jednu po jednu od brojnih maminih sestara. Dolaze u Banat, tu se udaju i ostaju. Jedna od njih, najmlađa (mlađa od mene nepunu godinu) napravila je sa mužem malu vikendicu u naselju Zova na Zlatiboru. Sa njom se najčešće čujem. Poslednjih godina, zove me da dođem na koji dan preko leta kod nje, da uživamo u šetnjama po čistom vazduhu. Njoj sam pominjala svoje uspomene sa letnjih raspusta na Zlatiboru, pa i o vašaru na Oku.

Konačno, početkom septembra 2014. godine, stižem na Zlatibor, gde me na stanici dočekuje moja „tetica“, kako je od milja zovem. Dan je lep, te posle ručka i kraćeg odmora, krećemo u šetnju. Idemo polako asfalnim putem, a posle i prečicama, a ona će meni:

„E, sada te vodim do Oka, tamo gde si bila na vašaru. Nije daleko odavde.“

Stižemo laganim hodom do jednog velikog pustog polja, zaraslog u travu. Prilazimo spomeniku i spomen-česmi. Spomenik je isti, a spomen-česma, vidi se, sa skorije uređenim prilazom. Čitam na spomeniku imena izginulih u ratovima od 1912. do 1918. godine. Tu je i „letnjikovac“, zapravo jedan veliki drveni sto, okužen klupama ispod jedne lepe, velike nadstrašnice. Sedamo u hladovinu. Pogled mi luta preko pustog polja, a u sećanje naviru slike onog davnog dana sa vašara - vreva naroda, igra mladog i starog u brojim kolima, uz zvuke trubačkih grupa.

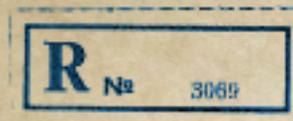
Tetka mi kaže da se vašar godinama ne održava, ali da postoji ideja da se on obnovi, da ponovo oživi prve nedelje posle Ilindana, kako je to oduvek i bilo. Slažem se sa njom, mada rastužena činjenicom da su i zlatiborska sela opustela.

Truba je u međuvremenu postala poznata nadaleko i naširoko, a i one pesme u dva glasa, otegnute, ali skladne, postaju stidljivo priznate i mogu se čuti i na televiziji, najčešće u studiju.

A meni, onaj dan na Oku, ispunjen zvukom trube, i ono predivno veče prepuno mesečine i one, čini mi se, praiskonske pesme, duboko su se urezali u sećanje. I ne samo u sećanje, već i u srce, i u dušu, baš zato što su doživljeni na samom izvoru i tog zvuka, i te pesme.

Zora Mikić, 69 godina
lekar specijalista neuropsihijatar u penziji, Novi Sad

PUTOPISINA RECEPCIJA STVARNOSTI

Zapis uz putopisni zbornik

Šetnja kroz vreme

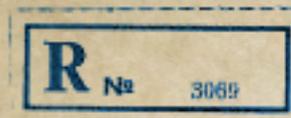
Predhodna dva konkursa Udruženja građana „Snaga prijateljstva“ Amity za „Draganovu nagradu“ otvorila su dragoceni prostor za jedan od mogućih angažmana starijih, bez ograničenja u pogledu obrazovnog nivoa, društvenog statusa, mesta življenja i svih drugih pojedinosti koje bi ovako značajan poduhvat učinile nedostupnim svima koji su stariji od šesdeset godina, a koji žive otvorenih očiju – čitaju, putuju, zapisuju i prikazuju se kao darovita putopisna pera.

Budući da je na trećem, ovogodišnjem konkursu, prispeo znatno veći broj radova u odnosu na predhodne i da je njihov kvalitet u versifikacijskom pogledu premašio sva očekivanja, ova izuzetna inicijativa, koja od reči lek tvori, dobija na posebnosti, i valja reći, jedinstvenosti u našoj zemlji.

Čitaoci ove publikacije zapaziće naglašenu eteričnost autora izabranih radova, posebnost u recepciji stvarnosti koju su videli, proživeli, zapisali okom, sluhom i perom i zahvaljujući ovom konkursu ljubiteljima proze i poezije na uvid ponudili.

Valja podsetiti da su još od najranijih srednjovekovnih zapisa do dana danjeg putopisi zauzimali zapaženo mesto u našoj i drugim književnostima, jer anticipiraju najdragocenije u biografskom, etnološkom, istorijskom i drugim viđenjima sveta. Pomenimo putopisne zapise Ljubomira Nenadovića, Jovana Dučića, Isidore Sekulić, Rastka Petrovića, Mihajla Petrovića Alasa, Zuke Džumhura, Grigorija Božovića, Miloša Crnjanskog i Ive Andrića, koji je postigao vrhunac u tom književnom žanru (Znakovi pored puta).

Insistiram na tim činjenicama da bih naglasio dragocenost ove literarne forme, jer naratoru pruža mogućnost osobene lirske intonacije

i uobličavanje putovanja kroz seriju slika od početka putovanja do njegovog kraja. Viđenje sveta – ljudi, predela, susretanja, nenadnosti, otkrića, rečju sve što u konačnom nadržta početak i kraj puta.

Nagrađene i pohvaljene radove u ovoj publikaciji karakterišu blistava zapažanja o istoriji, kulturi, predelima kroz koje su prošli, mestima koja su posetili i ništa manje svesmislen tok impresija naratora – putopisca, čime u znatnoj meri bogate tradiciju srpske putopisne književnosti.

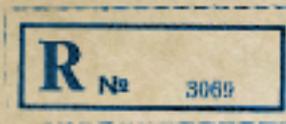
Neki putopisni zapisi u ovoj knjizi imaju karakter književnih eseja i mogli bi da nose antologijski znak: Park srpske heroine, Jelene Lopušine; Zemlja izuzetnih prirodnih lepota, Aleksandra Damjanovića; Ulični turista ili šetnja kroz prošlost, Dimitrija Janičića i U zemlji Džingis Kana i divljih konja, Zlate Rakić.

Pogled u biografije nagrađenih autora i ostalih učesnika konkursa informisaće čitaoca o profesionalnoj ostvarenosti autora i njihovoj potrebi da aktivno žive svoje treće životno doba. Jedna od mogućih aktivnosti u tom smislu je njihov povratak višedecenijskoj ljubavi – pisanju.

Posebnost u literarnom putopisnom tvorenju pokazali su i autori nagrađenih putopisnih pesama: Ljubomir Vujović u pesmi Hilandar; Branislav M. Vuković u pesmi Grdanov grob i Dane Polić u pesmi Putovanje u mladost.

Svaka od ovih pesama zaslužuje posebnu analizu, jer predstavljaju molitveni zaziv raširen u nekim pravcima koje karakteriše resonantan i svesmislen tok.

Vidak M. Maslovarić

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

821.163.41-992(082.2)

ŠETNJA kroz vreme : "Draganova nagrada" za najbolje
putopise starijih osoba / [urednik Nadežda Satarić].
- Beograd : Udruženje građana "Snaga prijateljstva" -
Amity, 2017 (Beograd : Inpress). -
206 str. ; 24 cm

Tiraž 350. - Str. 6-7: Dragi čitaoci / Nadežda Satarić,
Beba Kuka. - Str. 10-11: Putopis kao dušopis / Miljurko
Vukadinović. - Str. 204-205:
Putopisina recepcija stvarnosti / Vidak M. Maslovarić.

ISBN 978-86-89147-06-3

COBISS.SR-ID 234510604

Krećemo sutra, malo ranije.
Ko zna kuća u kakvom je stanju?
- U mnogo boljem od mene.

**„NISU BITNE GODINE VAŠEG ŽIVOTA, BITNO JE
KAKAV ŽIVOT ŽIVITE U GODINAMA KOJE IMATE.“**

Deko, vidim krov naše kuće.
Izgleda da je jedina u ovom kraju.